BERTRAMI
DE SITIS
BRITAN

Joseph Pickford Jun.r

HISTORIÆ
BRITANNICÆ
SCRIPTORES
TRES.

SCRIPTORES HISTORIÆ.

C.B inv & sc. 1758

Jos: Pickford, Jun.r Jan: 1: 1785

BRITANNICARUM GENTIUM HISTORIÆ ANTIQUÆ SCRIPTORES TRES:

RICARDUS CORINENSIS,
GILDAS BADONICUS,
NENNIUS BANCHORENSIS.

Recenſuit NOTISQUE & INDICE auxit

CAROLUS BERTRAMUS

SOCIETATIS ANTIQUARIORUM LONDINENSIS SOCIUS. &c.

HAVNIÆ:
Impenſis EDITORIS, MDCCLVII.

SOCIETATI REGIÆ
LONDINENSI
ARTIUM ET DISCIPLINARUM MATRI
LONGE CELEBERRIMÆ
NEC NON
SOCIETATI ANTIQUARIORUM
BRITANNICORUM
FILIÆ TALI GENITRICE DIGNISSIMÆ;
SCRIPTORES HOS
BRITANNICÆ GENTIS HISTORIÆ OPTIMOS
IN GRATIAM PATRIÆ EDITOS
EA QUA PAR EST OBSERVANTIA
D. D. D.

CAROLUS BERTRAMUS
LONDINENSIS.

Imprimatur,

BERNH. MÖLLMANN Dr.

hoc tempore Univ. Regiæ Rector.

Candido & Benevolo Lectori.

TANTO cum candore, tantaque cum laude, receptis à literato orbe, quæ hucusque edidi, ſcriptis, nec non iis, quæ in DAUW, (a) &c. emendavi, eique addidi, officii mei eſſe arbitror non grates ſolum idcirco publice atque ſolemniter perſolvere, verum & quantum permiſerit ingenii modulus, denuo inſervire. Si genio indulgere licet, verſabor præcipue circa illuſtrationem rerum, earumque maxime abſtruſarum in hiſtoria antiqua. Unum

 al-

(a) *M. Johann Dauw* wohlunterrichteter und Kunſterfahrner Schilderer und Mahler, aus der Antiqvität und denen beſten Schriftſtellern vermehrte und verbeſſerte Auflage, herausgegeben von *Carl Bertram*. Copenhagen und Leipzig 1755. 8. 528. pagg.

alterumve ſcriptum, ex quo maximus uſus ſperandus, emendatum in lucem proferam. Studebo inprimis, pro re nata, talia notiora reddere ſcripta, quæ ad penitius perſpiciendas & illuſtrandas antiquitates Septentrionales, Brito-Romanas, ac Anglo-Saxonicas, aliquid faciunt.

PATRIÆ meæ, quod boni civis eſt, cum plurimum debeam, à præſenti opuſculo, quod heic ſiſto, initium faciendum eſſe credidi. Continet illud TRIGAM SCRIPTORUM, qui nobis inſularum Britannicarum deſcriptionem & hiſtoriam, usque ad Saxonum adventum in easdem, & Angliæ, quæ per eos facta eſt, occupationem, ſuppeditant.

I. Ordine inter eos primus eſt RICARDUS, qui, licet ipſius opuſculum, quod inter curioſa alia, bene multa, miro modo mihi in manus venit, non in omnibus ſuis abſolutum ſit numeris, (a) non tamen ad infimam hiſtoricorum mediæ ætatis claſſem eſt referendus. Longe melioris ævi multos pannos purpuræ, & fragmenta egregia continet, quæ ſingula fruſtra

(a) Ne tempore quidem LELANDI, ſi idem eſt, cujus Coll. Tom. 4. p. 32. ſub titulo *Fragmenti Hiſtoriolæ de* *ritannia*, id quod nec omni caret veroſimilitudine.

fruſtra alibi quæſiveris, omnia vero Antiquariis noſtris ſunt utiliſſima. Auctor creditur celeberrimus RICARDUS CORINENSIS, è Cirenceſtria (a) oriundus. Monachus is erat Benedictinorum ordinis, WESTMONASTERII, qui hiſtoriæ Britannicæ, Anglo-Saxonicæ & Anglicæ ſuo tempore peritiſſimus, cognomine CHRONOGRAPHI (b) ornatus eſt. Quæ ulterius ad hiſtoriam ejus pertinent, relinquo Amico meo longe æſtumatiſſimo, maxime reverendo & clariſſimo Domino D. GULIELMO STUKELEY, R. S. S. &c. hominibus demerendis nato, qui ſummo cum ſtudio, quæ ad hiſtoriam auctoris noſtri faciunt congeſſit, (c) editurus eam, quod in votis eſt, in lucem. Opuſculum ipſum quod attinet, à Domino ſupra nominato, & ſingulis, quibus videre contigit, habitum eſt κειμήλιον,

a 4 dignum,

(a) *Ciciter*, *Cirenceſter*, *civitas paſſerum*, the old true name is *Churnceſter*, PTOLEMÆO *Corinium*. LELANDI Coll. T. 4. p. 158.

(b) JAMESII Eclogæ Oxonio-Cantabrigienſes. p. 69. N. 248.

(c) I perſiſt in my thoughts of your publiſhing RICARDUS WESTMONAST. I have got many memoirs of his Birth, Family, & life. Dr. STUKELEY ad Editorem 12. Febr. 1749-50.

dignum, quod impreſſum ab interitu liberetur. Reverentiam erga ipſum quodammodo teſtandi gratia, imprimi illud curavi. (a)

II. Alterum locum occupat GILDAS BADONICUS, authenticorum hiſtoricorum Britanniæ antiquiſſimus, qui, ut nobis notior ſit, &, quod jam ſperare licet, rectius, quam hucuſque factum eſt, intelligatur, meretur certiſſime. Lectiones variantes celeberrimi THOMÆ GALE, quo iis, qui iisdem delectantur, ſatisfieret, retinui.

III. Agmen denique claudit NENNIUS BANCHORENSIS proximo poſt GILDAM loco poſitus, ſub cujus nomine, plurima, qui NENNII ſunt, codicum ſcripta habemus exemplaria, ita ut BALEUS & plurimi alii eos confundant. *Eulogium* ejus, ceu monetam antiquiſſimam ærugine obductam porrigo, nec à ſordibus liberare auſus ſum, ne typus perderetur. Attamen, quo, quæ ſup-

(a) *Bertramo* tuo me commendatum facias oro. Fragmentum M S *Ricardi Monachi Weſtmonaſteriens*: rarum eſt *Cimelium*. Ego non indignum cenſeo ut prelo committat, opus noſtris Antiquariis acceptiſſimum. D. STUKELEY ad Clariſſ. virum JOANNEM GRAMMIUM 1. Sept. 1747.

ſuppoſititia ſuſpicor, pateant Lectori, commata ad latus addidi, eaque, quæ interpolata eſſe certiſſime perſuaſum habeo in textu ipſo non ſignis ſolum diſtingui, verum & typis diverſis imprimi curavi. (a)

Pagina 48. MAPPAM ANTIQUISSIMAM 'BRITTANIÆ FACIEI ROMANÆ SECUNDUM 'FIDEM PERVETERUM *artificialiter* DEPICTAM adjunxi, quæ raritate & antiquitate, reliquum RICARDI commentarii longe ſuperat. In annotatis id ipſum ex certis indiciis evictum dedi. Tendunt quæ annotavi, ad noſtros illuſtrandos auctores, & dilucidandum antiquiſſimum Britanniæ ſtatum; Indicem calci libelli adjeci. Spem foveo certiſſimam, doctos me eodem, quo hucusque favore, dignaturos eſſe. Qua ipſorum benevolentia excitabor ad pergendum in propoſito. Hiſtoriæ regni, cujus jam incola ſum, non parum lucis affundet, hiſtoria Regis CANUTI MAGNI, quem jure MAXIMUM dixeris, à me, labor quamvis & opus difficillimum ſit, bono cum ſucceſſu elaborari cœpta.

 Maxime

(a) Vide pag. 96, 97, 99, 101, 102. &c.

Maxime vero gauderem, ſi meo exemplo, alios ad æmulationem excitare poſſem, ut forma hac ad uſum bene accommodata, RICARDI *ſpeculum hiſtoriæ*, initium ducens, ab anno 449, qui finis ponitur noſtro commentariolo, nec non ejusdem *Chronicon-Anglo-Saxonum*, quæ, cum feliciter in manus inciderint reverendiſſimi in CHRISTO patris MATTHÆI PARKERI Archiepiſcopi Cantuarienſis, injuriis temporum exempta, ejusque donatione in Bibliothecam publicam, quæ CANTABRIGIÆ eſt, translata, ciſtæ incluſa, diligentiſſime cuſtodita, ſine dubio adhuc ſuperſunt (a), aliaque hujus auctoris ſcripta, apud alios obvia, reſtituerent. *Librum vetuſtiſſimum de Britannia* (b), BEDÆ *Opuſculum de ſitu Britanniæ & milliaribus ejusdem* (c), *incerti auctoris Chronicon de Britannia* (d), idque genus alia, quæ abſque dubio multum lucis affunderent noſtris hiſtoriis

(a) N. 2428. 248. item 1343. Cod. MSS. collegii S. Benedicti N. 66. Tractatus 2dus. Epitome Chronicorum Ric. Cic. Monachi Weſtmonaſterii.

(b) Jameſii Eclogæ pag. 44. N. 53.

(c) Jameſii pag. 72. N. 32. Tractatus 13tius.

(d) Jameſii Eclogæ pag. 46. N. 7. Tractatus 3tius.

ſtoriis & geographiæ veteri, in publicum tradere, res eſſet MÆCENATE, opibus inſtructo, digniſſima, nec ipſi, nec familiæ ulli damno. Gloriam eo nancisceretur, nec auro nec opibus conciliandam, nomenque poſteris æque ſacrum redderet, ac ſi quid egregie, utiliterque ipſe ſcripſiſſet, & concinnaſſet.

Tali ſtudio, quod bonum civem decet, multa monumenta egregia, quæ jam ſunt unica, hincque periculo interitus expoſita, in ſeros uſque poſteros propagarentur. *Arte typographica* gaudent ſecula noſtra. Medio hoc utamur, quo nec ferrum nec ignis nobis theſauros tanti pretii adimant. Utiliſſimum ſane, ſi hoc jam dudum factum fuiſſet, vel, ut rectius dixerim, ſi fieri potuiſſet. Temporum enim, ante inventum hocce immortalitatis conciliandæ medium, facies longe alia. BRITONUM reliquias igne perdunt ROMANI. Ab his relicta SCOTI, PICTI, atque ANGLO-SAXONES, devaſtant, ac demum PIRATÆ Septentrionales, ad unum omnia interitui tradunt, libri, monaſteria cremantur, ipſique monachi vi ignis, è medio tolluntur.

Tot

Tot calamitates paſſæ ſunt plurimæ nationes, & pleraque regna, è quibus mala haud minora, quam ex turbis illis domeſticis exorta. Non morabimur circa LIVII librum CV, nec circa ea, quæ FABIUS RUSTICUS ſcripſit, & quæ de regibus Britonum & de prœliis ipſorum à noſtrate noſtro GILDA SAPIENTE concinnata fuere, quæ licet maximi momenti, tamen injuriis temporum fuerunt conſumpta. Amiſimus tali eventu: Prolixam Britanniæ deſcriptionem à DIODORO SICULO conſignatam, quod ex ipſiſſimis ejus verbis *Bibliothecæ Lib.* V. *c.* 21. patet. '*Noſtro vero ſeculo* Cajus Cæſar, '*qui* Divi *nomen rebus geſtis promeruit*, *omnium* '*qui memorantur primus inſulam in poteſtatem* '*redegit*, Britannos*que debellatos certum pen*'*dere tributum coegit. Verum hæc particu*'*latim ſuo tempore*, *explicabuntur.* Et ite'rum c. 22. *At de inſtutitis* Britannorum, '*aliisque peculiariter huic inſulæ adjunctis tracta*'*bimus ſpeciatim*, *quando ad* Cæſaris *in* Britan'niam *expeditionem fuerit perventum.*' Periit quoque cum TACITI IX. X. & initio XI. annalium, accuratiſſima expeditionis CLAUDII, ejuſque Proprætorum in Britanniam de-

deſcriptio. Scripſit quoque AMMIANUS MARCELLINUS librum, in quo ſe Britanniæ ſitum '*pro captu virium explanaſſe*' dicit lib. 28. qui periit. Poëta AUSONIUS his verbis:
'*Aut Italum populus, aquilonigenaſque Britannos*
'*Præfecturarum titulo tenuere ſecundo.* Eyd. X. teſtatur ſe de Legatis Britannicis ſcripſiſſe, quod opus eadem cum prioribus paſſum eſt fata. Sortem haud benigniorem ſubiit TABULA THEODOSIANA, aut ſic dicta PEUTINGERIANA, quæ in Auguſta Bibliotheca Viennenſi nunc ſervatur (a), in qua pene totius Britanniæ Stationes, Incolæ, Fluvii, &c. deſcripta, exceptis forte, quæ in RICARDO noſtro, & ANONYMO RAVENNATE reperiuntur, fragmentis.

Quantum quæſo, damnum monumentis noſtris attulit Monaſteriorum, ſub regimine HENRICI VIII. ſubverſio, monachis ejectis, bonisque ipſorum & libris publice venditis. Facile intelligitur, optima monumenta à peregrinis emta fuiſſe, cum, ſi famæ receptæ & inveteratæ credere liceat, '*unus* POLYDORUS VIRGILIUS, *quæſtor tunc apud nos Pontificius,*

(a) Accurata deſcripta & edita per D. SCHEYBIUM. *Viennæ* 1753. Fol. maj.

"*tificius, navem iſtis Spoliis onuſtam à ponte Rhof-*
"*fenſi Romam miſerit,*" plurimaque manuſcripta Angliæ, in privatorum manus & obſcuros terræ angulos perveniſſe, de quo queritur celeberrimus D. ROBERTUS PLOT (b). Quamvis deinceps legatis &c. pars aliqua bibliothecis publicis reſtituta, & adjecta ſit, nihilominus tamen magna pars in bibliothecis privatis adhuc latet, vel plane interiit.

Nonne ergo devotiſſima cum gratiarum actione, ſummoque cum gaudio, omnia hæc, rite penſitantes, gratias ſolvere oportet Numini T. O. M. quod omni tempore VERBUM SUUM, immediate nos ad ſalutem manuducens, liberaverit ab igne & ferro; (b) & defenderit in ſingulis perſecutionibus contra Satanæ, & malorum prava conſilia.

(a) Great part of the MSS. in England are, as it were, loſt to the World, lying ſecretly in Corners, & in private Hands, no Man knowing either what MSS there be, or where to find them. *Hearnii* LELANDS Itin. Vol. 2. p. 132.

(b) Vide infra p. 72. hujus Editionis.

RICARDI CORINENSIS
MONACHI
WESTMONASTERIENSIS
DE SITU
BRITANNIÆ
LIBRI DUO.

E Codice MS. descripsit, Notisque & Indice adornavit
CAROLUS BERTRAM.

BALE'S Præf. to LELANDE'S New Year's gift.

As ye find a notable antyquyte, ſuch as are the Hyſtoryes of GILDAS and NENNIUS amonge the *Brytaines*, STEPHANIDES and ASSERIUS among the *Englishe Saxons* lete them anon be imprented, and ſo brynge them into a nombre of Coppyes both to their and your owne perpetual fame.

RICARDI MONACHI
WESTMONASTERIENSIS
COMMENTARIOLI GEOGRAPHICI
de ſitu *BRITTANIÆ* & ſtationum
quas ROMANI ipſi in ea inſula ædificaverunt

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

FINIS erat orbis ora Gallici littoris, niſi Brittania inſula, non qualibet amplitudine, nomen pene *orbis alterius* mereretur. octingentis enim & amplius millibus paſſuum longa porrigitur: ita ut eam in Caledonicum usque promuntorium metiamur.

II. Veteres Britanniam, ab albis rupibus, primùm ALBIONEM, poſtea, vocabulo gentis ſuæ, BRITTANIAM cognominaverunt, cum *BRITTANICÆ* vocarentur omnes, de quibus mox paulò dicemus.

III. Inter Septemtriones & occidentem locata eſt, Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ, maxumis Europæ partibus magno intervallo adverſa, oceano Athlantico clauditur.

IV. Habet ipſa Brittania à meridie Galliam Belgicam, cujus proximum littus transmeantibus civitas aperit, quæ Rhutupis portus dicitur, hic abeſt à Geſſoriaco Morinorum, Brittanicæ gentis portu, trajectu millium L. ſive, ut quidam ſcripſere, ſtadiorum CCCCL. illinc conſpiciuntur BRITTONES quos

——— *penitus toto diviſos orbe* ———

canit Virgilius Maro in Eclogis.

V. Agrippa, vetus orbis deſcriptor, latitudinem ejus CCC. m. p. credit. Beda verò rectiùs CC. exceptis duntaxat prolixioribus diverſorum promuntoriorum tractibus quibus efficitur ut circuitus ejus quadragies octies ſeptuaginta quinque millia paſſuum compleat. Marcianus author Græcus mecum MDIↃↃLXXV. milliaria habet.

Caput II.

Albion, quæ Brittania Magna à Chryſosthomo authore Græco dicitur, natura, ut refert Cæſar, triquetra & Siciliæ maxume ſimilis eſt, cujus unum latus eſt contra Galliam Celticam, hujus lateris alter angulus, qui eſt ad Cantium, ad orientem ſolem; inferior, qui eſt ad Ocrinum promuntorium apud Damnonos, ad meridiem & Hiſpaniam Tarraconenſem ſpectat. hoc latus tenet circiter millia paſſuum D.

II. Alterum latus vergit ad Hyberniam & occidentem ſolem, hujus eſt longitudo lateris, ut fert Veterum opinio, DCC. m. p.

III. Tertium eſt contra Septemtriones cui parti nulla eſt objecta terra; præter inſulas; ſed ejus angulus lateris maxumè ad Germaniam Magnam ſpectat, huic à Novanto cherſoneſo per Taixalorum regionis angulum Cantium promuntorium uſque millia paſſuum DCCC. in longitudinem eſſe exiſtimatur. Ita omnes inſulam computabant in circuitu vicies centena millia paſſuum, ſed errant, nam à Cantio Ocrinum uſque m. p. eſt diſtantia CCCC. inde Novantum M. deinde Cantium MMCC. totius inſulæ circuitus, ut ſupra, MMMCCCCCC. millia paſſuum eſt.

IV. For-

IV. Formam totius Brittaniæ Livius & Fabius Rusticus, veterum doctissimi authores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimilavere. &, ut annalium conditor Tacitus, est ea facies citra Caledoniam, unde & in universam fama est transgressa; sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo jam littore terrarum, velut in cuneum tenuatur. sed Cæsar, inclutissimus Dictator, cum Mela Romanorum nobili scriptore, pluribus eam triquetræ dixere similem. de quo supra.

V. Si Ptolemæo, orbis terrarum descriptori egregio, aliisque, coævis illi scriptoribus habenda fides, litteram Z, sed inversam, repræsentat hæc insula, nec tamen ex omni parte exacte quadrare hoc simile sufficienter præbet recentiori ævo descriptarum mapparum inspectio. Triquetra tamen figura soli Angliæ quodammodo videtur conveniens.

CAPUT III.

CÆTERUM Brittaniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an advecti, ut inter nationes cæteras, parum compertum. Solis quippe Judæis, & per ipsos finitimis quibusdam gentibus, hoc contigit felicitatis, ut à primo inde mundi exordio gentis suæ originem continua serie ex infallibilibus deducere possint monumentis.

II. Habitus corporum varii, atque ex eo argumenta. namque rutulæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseverant; Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & positu contra Hispaniam, ut author est Tacitus, Iberos

veteres trajecisse, easque & in Hybernia sedes occupasse fidem faciunt. Proximi Gallis & similes sunt, seu durante originis vi, seu procurrentibus in diversa terris, positio cœli corporibus habitum dedit.

III. Heic, si luberet indulgere fabulis, notare possem Venetos ope commercii navalis incolas religionesque his terris primùm intulisse, imò non desunt scriptores qui Herculem huc quoque pervenisse, regnumque constituisse, referunt; his verò tam altè reconditis antiquitatibus, fabulis hinc inde refertis, immorari vix operæ pretium videtur.

IV. In universum tamen estimanti, Gallos vicinum solum occupasse credibile est. eorum sacra deprehendas, superstitionum, ait Tacitus, persuasionem. sermo haud multum diversus. pro ulteriori signo inservit Druidum traditio, unà cum nominibus civitatum, quæ verò omnes iis nominibus appellabantur, quibus gentes, ortæ ex Galliæ civitatibus, quæ eò pervenerunt, atque agros colere ceperunt.

V. Hominum est, inquit Cæsar, infinita multitudo, creberrimàque ædificia, ferè Gallicis consimilia, pecora sine numero.

VI. Omnium tamen humanissimi, qui Brittaniam austrinam incolebant, neque multum à Gallis differebant consuetudine; ulteriores plerique frumenta non serebant, sed lacte, fructu & carne vivebant, lanæ iis usus ac vestium ignotus erat, & quanquam continuis frigoribus utebantur pellibus, tamen cervinis aut ovinis vestiti erant, & lavabantur in fluminibus.

VII. Omnes verò se Brittones olim vitro infecerunt, quod cœruleum efficit colorem, atque, refert Cæsar, hoc horribiliore sunt in pugna adspectu. capilloque sunt, ut ait Romanorum Dux, promisso, atque omni

omni parte corporis rasa præter caput & labrum superius.

VIII. Uxores habebant Brittones deni duodenique inter se communes, & maxume fratres cum fratribus, parentes cum liberis; sed, si qui erant ex his nati, eorum habebantur liberi, à quibus primùm virgines quæque ductæ erant. sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis, nec nutricibus delectantur.

IX. Utebantur aut nummo æreo, aut annulis ferreis, ad certum pondus examinatis, pro nummis, ut author est Cæsar Dictator.

X. Leporem & gallinam & anserem gustare Brittones fas non putabant, hæc tamen alebant animi voluptatisque causa.

XI. Erant autem margaritæ, frena heburnea, & armillæ, & electrina atque vitrea vasa, & gagates lapides, &, quod cæteris excellit, stannum, magna copia merces.

XII. Utebantur & navibus, quarum carinæ primùm ac statumina ex levi materia fiebant, reliquum corpus navium ambitus viminibus contextus coriis bubulorum integebatur. quantocunque tempore cursus tenebant, ut author est Solinus, navigantes, escis abstinent.

De Re militari Brittonum.

XIII. Fert ipsa Brittania populos Regesque populorum, ut Mela lib. III. scripsit, sed sunt inculti omnes, atque ut longiùs à continenti absunt, ita aliarum opum ignari, magis tantum pecore ac finibus dites; causas autem & bella contrahunt, ac se frequenter invicem infestant, maxume imperitandi cupidine studioque ea prolatandi, quæ possident. solitum

quidem, Brittones fœminarum ductu bellaſſe, neque ſexum in imperiis diſcreviſſe.

XIV. Dimicabant Brittones non ſolum equitatus peditatuſque modo, ſed etiam bigis & curribus; Gallicè armati, covinos, eſſedas verò more vulgari, vocabant, quorum falcatis axibus utebantur.

XV. Equitum genus eſt, iis, quum eſt uſus, atque aliquod bellum incidit, ut Cæſar eſt author, quod antè Romanorum adventum ferè quotannis accidere ſolebat, uti aut ipſi injurias inferrent, aut illatas propulſarent. omnes in bello verſantur, atqui eorum, ut quisque eſt genere copiisque ampliſſimus, ita plurimos circum ſe ambactos clientesque habet. hanc unam gratiam potentiamque noverunt.

XVI. In pedite erat Brittonum robur, prœliantur autem telis & ingentibus gladiis & brevibus cetris. erant Brittonum gladii, ut ait Tacitus, ſine mucrone.

XVII. Genus hoc erat ex eſſedis pugnæ, ut Cæſar in IV. narrat. primo per omnes partes perequitant. & tela conjiciunt, ac ipſo terrore equorum, & ſtrepitu rotarum, ordines plerumque perturbant: & quum ſe inter equitum turmas inſinuavere, ex eſſedis deſiliunt & pedibus diſpari prœlio contendunt. Aurigæ interim paululum è prœlio excedunt, atque ita ſe collocant, ut, ſi illi à multitudine hoſtium premantur, expeditum ad ſuos receptum habeant. ita mobilitatem equitum, ſtabilitatem peditum in prœliis præſtant; ac tantum uſu quotidiano, & exercitatione efficiunt, ut in declivi, ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, & brevi moderari, ac flectere, & per temonem percurrere, & in jugo inſiſtere, & inde ſe in currus citiſſimè recipere conſueverint.

XVIII. Equeſtris autem prœlii ratio, & cedentibus & inſequentibus par atque idem periculum inferebat. accedebat huc, ut nunquam conferti, ſed rari, magniſque intervallis prœliarentur, ſtationeſque diſpoſitas haberent, atque alios alii deinceps exciperent, integrique & recentes defatigatis ſuccederent. utebantur & telis.

XIX. Formam regiminis Brittanici, antè advectos in hanc inſulam Romanos, determinare haud facile: hoc certum, quod nullum ibi antè hæc tempora Monarchici imperii veſtigium, ſed Democraticum fuiſſe, potiùs videtur, niſi fortè Ariſtocratiam æmulari videatur. Druidum in rebus maxumi momenti authoritas non exigua. commemorantur quidem in antiquiſſimis eorum monumentis Principes nonnulli, hi verò brevioris plerumque imperii, nec, niſi ingruente eximio quodam periculo, & more Dictatorum Romanorum ex tempore creati videntur. nec deſunt inter ipſos, apud alias fortes gentes, rariſſima exempla, electi ab illis in futurum antiſignanum ipſius hoſtium Duces, ut pro illis in poſterum militaret, quem nuper hoſtem habuerant.

XX. Proceritate corporis Gallos æque ac Romanos vincunt Brittones, ita ut viſos ſibi Romæ juvenes nondumque adultos Brittones Strabo Philoſophus, orbis terræ deſcriptor antiquiſſimus, affirmet, qui ſolitam Gallorum Romanorumque ſtaturam non levi momento excedebant.

XXI. Ditiores auſtralis Brittaniæ incolæ aureo digitorum ſiniſtræ medium annulo ornare in more habuerunt, aurea verò è collo ſuſpenſa torques à vilioris conditionis hominibus diſcernebat optimatum eminentiores. Septentrionales verò (hi veteres erant

regni indigenæ) veſtium uſus ſicuti ac à longo inde tempore avi abavique, tantum non ignari, ventrem & cervicem ferreo cingunt, ut fert Herodianus, nobilis Græcorum ſcriptor, annullo. ornamentum id eſſe ac divitiarum argumentum exiſtimantes, accedente in uſum potiùs quam ornatum ſcuto anguſto, & lancea, gladioque è nudis & pictis corporibus dependente. loricam interim galeamque, futura nempe paludes transeuntibus impedimento, rejiciunt atque contemnunt.

XXII. Inter cætera autem fuit & hoc Brittanicæ conſuetudinis, ut viatores & mercatores etiam invitos conſiſtere cogerent, & quod quisque eorum de una alterave re apud exteros memorabile audierit, aut cognoverit, quærerent, & mercatores peregre advenientes in oppidis vulgus circumſiſteret; quibus ex regionibus veniant; quasque ibi res cognoverint, pronunciare cogentes, his rumoribus atque auditionibus permoti, de ſummis ſæpe rebus conſilia ineunt, quorum eos è veſtigio pœnitere neceſſe eſt, quum incertis rumoribus ſerviant, & plerique ad voluntatem eorum ficta reſpondeant.

XXIII. Funera eorum ſunt magnifica & ſumptuoſa, omniaque, quæ vivis cordi fuiſſe arbitrantur, in ignem inferunt, etiam arma & animalia. ſepulchrum tumulus *ex* ceſpitibus erigit.

Caput IV.

Natio Brittonum fuit omnis, ut Gallorum, admodum dedita religionibus; atque ob eam cauſam qui gravioribus affecti morbis, quique in prœliis periculo-

riculisque versabantur, aut pro victimis homines immolabant, aut se immolaturos vovebant.

II. Ad peragenda crudelia hæc sacra, Druidum utebantur ministerio; nec credebant placari posse Deos nisi hominis cædes humano sanguine pensaretur. hinc instituta publicè istiusmodi sacrificia, oblataque, ut gratissima Diis hostia, qui in furto, latrocinio, aliave graviori culpa deprehensi, his verò deficientibus, ad innocentium quoque mactationem descendebant, ut quocunque demum modo Dii placarentur.

III. Nisi adfuerint Druides, res sacra rite celebrari non credebatur. hinc publica non minus quam privata sacra procurandi negotium illis unicè incumbebat. erat penes hoc religionis cura, æque ac mysteriorum interpretatio, corporis quoque & sanitatis sive tuendæ, sive restituendæ curam habebant, continuò medicinæ peritissimi.

IV. Inter Deos ipsis præcipuè colebatur Mercurius, cujus plurima prostabant simulachra. post hunc Justitiam, quæ Brittonibus Adraste dicebatur. hinc Apollinem, Martem, qui etiam Vitucadrus appellabatur. Jovem, Minervam, Herculem, Victoriam, Andatem vocatam, Dianam, Cybelem & Plutonem venerabantur, eandem ferè de his Numinibus ac quidem aliæ gentes opinionem amplexi.

V. A Dite autem, ut & Galli, gentis suæ originem deducere allaborabant Brittones. antiquissimam hanc venditantes Druidum traditionem, eam ob causam quælibet temporum spatia, non dierum, sed noctium numero definiebant, dieique mensis & anni natalis initia ita numerare consueverunt, ut capto à nocte initio dies subsequeretur, quæ consuetudo omnino convenit cum antiquissima illa, quæ Gen. I. habetur noctium ac dierum computatione.

VI. Ad Druides magnus diſciplinæ cauſa confluebat adoleſcentium numerus, hi quippe in magno erant apud ipſos honore, nam ferè de omnibus controverſiis, publicis privatisque, conſtituebant, & ſi quod admiſſum erat facinus, ſi cædes facta, ſi de hæreditate, de finibus controverſia erat, iidem decernebant. præmia pœnasque conſtituerunt, ſi quis aut privatus aut publicus eorum decreto non ſtetit, ſacrificiis interdicebant. hæc excluſionis pœna apud eos erat graviſſima. quibus ita interdictum, ii numero impiorum ac ſceleratorum habebantur. iis omnes decedebant, aditum eorum ſermonemque defugientes, ne quid ex contagione incommodi acciperent: neque iis petentibus jus reddebatur, neque honos habebatur ullus.

VII. His autem omnibus Druidibus præerat unus, qui ſummam inter eos poteſtatem habebat & authoritatem. hoc mortuo, ſucceſſor dabatur, qui inter reliquos excellebat dignitate. at ſi plures eſſent dignitate pares, ſuffragio Druidum res committebatur; nonnunquam etiam de Principatu armis contendebant.

VIII. Druides à bello abeſſe ſolebant, neque tributa una cum reliquis pendebant, militiæ vacationem, omniumque rerum habebant immunitatem. tantis excitati præmiis, & ſua ſponte multi in diſciplinam conveniebant, & à propinquis parentibusque mittebantur.

IX. Magnum ibi numerum verſuum edíſcere ſolebant. quod unicum apud eos memoriæ & annalium genus: itaque nonnulli annos vicenos in diſciplina permanebant. neque fas eſſe exiſtimarunt eam litteris mandare, quum tamen in reliquis ferè rebus, publicis privatisque rationibus, Græcis litteris uterentur. *id michi duabus de cauſis*, inquit D. Julius *inſtituiſſe videntur*;

dentur; quod neque in vulgus disciplinam efferri velint; neque eos, qui discunt, litteris confisos, minus memoriæ studere. quod ferè plerisque accidit, ut præsidio litterarum, diligentiam in perdiscendo, ac memoriam remittant.

X. Inprimis hoc persuadere allaborabant, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxumè ad virtutem excitari putabant, metu mortis neglecto. multa præterea de syderibus atque eorum motu, de mundi & terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum vi ac potestate disputabant, & juventuti tradebant sollicitè.

XI. Non est omittenda de Visco admiratio. nichil habebant Druides visco & arbore, in qua gignatur (si modo sit robur) sacratiùs. jam per se roborum eligebant lucos. nec ulla sacra sine ea fronde conficiebant, ut inde appellati quoque interpretatione Græca possint Δρυιδες (Druides) videri. enimverò quicquid adnascatur illis, è cœlo missum putabant, signumque esse electæ ab ipso Deo arboris. est autem id rarum admodum inventu, & repertum magna religione petitur, & antè omnia sexta luna, quæ principium mensium annorumque bis facit, & seculi, post tricesimum annum; quia jam virium abunde habebat. nec tamen sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo vocabulo. sacrificio epulisque rite sub arbore præparatis duos admovebant candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primùm vinciantur. Sacerdos candida veste cultus arborem scandebat, falce aurea dimetiens. candido id excipiebatur sago. tunc demum victimas immolant, præcantes, sut suum donum Deus prosperum faceret, his, quibus dederant, fœcunditatem eo poto dari cuicunque animali sterili arbitrabantur, contraque venena omnia, esse remedio. tanta gentium in rebus frivolis plerumque religio fuerat!

XII.

XII. Druidarum disciplina in nostra Brittania reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur. unde Plinius eleganter declamat lib. XXX. his verbis: *Sed quid ego hæc commemorem in arte Oceanum quoque transgressa, & ad naturæ inane pervecta? Brittania hodieque eam attonitè celebrat tantis ceremoniis, ut dedisse Persis videri possit.* idem Julius Cæsar affirmat in Ephemeridis. *Et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo, discendi caussa, proficiscuntur.*

XIII. Druides certo anni tempore in finibus Brittaniæ, in insulæ Monæ luco consecrato, considebant. huc omnes undique, quos inter controversia, conveniebant, eorumque judiciis decretisque acquiescebant.

XIV. Præter Druides apud Gallos atque Brittones erant Bardi poetæ, qui Deûm Heroumque res gestas heroicis expositas versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitabant.

XV. De his ambobus ita cecinit Lucanus vates his versibus, quibus hoc caput finiam.

Vos quoque, qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum, vates! dimittitis ævum,
Plurima securi studuistis carmina Bardi.
Et vos barbaricos ritus, moremque sinistrum.
Sacrorum, Druidæ, positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cœli Numina vobis,
Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. vobis authoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt; regit idem spiritus artus
Orbe alio; longæ, canitis, si cognita, vitæ
Mors media est. certe populi, quos despicit Arctos,

Felices

Felices errore suo, quos ille timorum
Maxumus, haud urget Lethi metus: inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis: & ignavum rediture parcere vitæ.

CAPUT V.

OPIMA frugibus atque arboribus insula, & alendis apta pecoribus ac jumentis. vineas etiam quibusdam in locis germinans. sed & avium ferax terra marique generis diversi. fluviis quoque multum piscosis, ac fontibus præclara copiosis, & quidem præcipuè Isicio abundat & anguilla.

II. Capiuntur autem sæpissimè & vituli marini, & delphines, nec non & ballenæ, de quo apud Satyricum mentionem inveniamus:

Quanto delphinis ballena Brittanica major?

III. Exceptis autem variorum generibus conchyliorum, in quibus sunt & musculi, quibus inclusam sæpè margaritam, omnis quidem coloris optimam inveniunt, id est, & rubicundi, & purpurei, & hyacinthini, & prasini, sed maxumè candidi, ut scripsit venerabilis Beda in prima Eccl. hist. ad Regem Colfulfum.

IV. Sunt & cochleæ, satis superque abundantes, quibus tinctura coccinei coloris conficitur, cujus rubor pulcherrimus, nullo unquam solis ardore, nulla valet pluviarum injuria pallescere; sed quò vetustior est, eò solet esse venustior.

V. Habet fontes salinarum & fontes calidos, & ex eis fluvios balnearum calidarum, omni ætati & sexui

per

per diſtincta loca, juxta ſuum cuique modum accommodatos.

VI. Naſcitur ibi plumbum album in mediterraneis regionibus, in maritimis ferrum; ſed ejus exigua eſt copia. ære utuntur importato. gignit & aurum, & argentum. fert & lapidem gagatem plurimum optimumque. eſt autem nigrogemmeus & ardens igni admotus, incenſus ſerpentes fugat, adtritu calefactus adplicita detinet æque ut ſuccinum.

VII. Et quia Brittania propè ſub ſeptentrionali vertice mundi jacet, lucidas æſtate noctes habet; ita ut medio ſæpè tempore noctis in queſtionem veniat intuentibus, utrum crepuſculum adhuc permaneat veſpertinum, an jam advenerit matutinum? utpote nocturno ſole non longè ſub terris ad orientem boreales per plagas redeunte. unde etiam plurimæ longitudinis habet dies æſtate, ſicut & noctes contra in bruma, ſole nimirum tunc in Lybicas partes ſecedente, id eſt, horarum X & VIII, ut author eſt Cleomedes. plurimæ item brevitatis noctes æſtate & dies habet in bruma, hoc eſt, VI. ſolummodo æquinoctialium horarum: cum in Armenia, Macedonia, Italia, cæterisque ejusdem lineæ regionibus longiſſima dies ſive nox XV, breviſſima VIIII, compleat horas.

VIII. Sed de Brittania Brittonibusque in genere ſatis prolixè commemoravi. res ipſa requirit ad particularia tandem deſcendere, atque, in ſequentibus, ſtatum fatumque diverſarum, quæ hanc inſulam incoluerunt, nationum, quæ eandem nobilitarunt, civitates, *cet.* quales ſub ditione Romana erant, ex ordine depingere mei jam erit propoſiti.

Caput

CAPUT VI.

BRITTANIA, ſecundum accuratiſſima veterum, quæ propiùs fidem ſunt, monumenta, erat omnis diviſa in partes ſeptem; quarum ſex alio atque alio tempore imperio Romano adjectæ fuerunt, ſeptima verò ſub ſolis barbaris Caledoniis.

II. Supra dictæ Brittaniæ partes erant Brittania Prima, Secunda, Flavia, Maxima, Valentia & Veſpaſiana. quarum ultima non diu ſtetit in manibus Romanorum. ex his Brittaniam Primam à Flavia Thameſis flumen, à Britannia Secunda mare dividit. Flavia initium capit à mari Germanico, continetur Thameſi fluvio, Sabrina à finibus Silurum Ordovicumque, vergit ad Septemtriones & Brigantum regionem. Maxima ab extremis Flaviæ finibus oritur pertinet ad inferiorem partem muri, qui totam ex tranſverſo percurrit inſulam, ſpectatque in Septemtriones. Spatium inter ambos, hunc & alium, qui ab Imperatore Antonino Pio inter Bdoram & Clyddam extructus eſt, murum occupat Valenti*ana*. Veſpaſiana autem à Bdoræ æſtuario ad civitatem Alcluith, unde linea ad oſtium fluminis Vararis ducta terminos oſtendit. Secunda ad eam partem Oceani, quæ ad Hyberniam pertinet, ſpectat inter occaſum & Septemtriones. ſed de provinciis ſatis.

III. Neceſſarium verò ducimus, antequam ad accuratiorem nos conferamus deſcriptionem, Regiminis in hiſce Provinciis conſtitutionem paucis attingere. deprehendimus adeoque, totam antiquiſſimis temporibus, plurium Regulorum Statuumque arbitrio diviſim paruiſſe Brittaniam, quorum nonnulli, etiam poſt occupatam à Romanis Provinciam, ſuperfuiſſe comme-

mo-

morantur. ſed vix umbra Regiæ dignitatis iſtis Principibus relicta, contrarium nempe diſſuadente politicâ illâ, quâ Romani olim, præ cultiſſimis etiam quibusque gentibus, inclaruerunt prudentia. Victricibus Romanorum armis ſubjugatæ imperatoriâ authoritate conſtitutus præerat LEGATUS, ipſa Brittania verò Provincia erat PROCONSULARIS. per plures hæc Imperii conſtitutio duravit ætates, licet in plures interim ipſa inſula diviſa fuerit partes. primùm nempe in *ſuperiorem* & *inferiorem*, deinceps verò, uti antea demonſtravimus, in *ſeptem* diſpertita *Provincias*, mutatâ regiminis formâ. deinde diu paruit, ut imperatoria ſedes, hæc inſula Carauſio, eisque, quos in ſocietatem adſciverat, Tyrannis. gloria & præſidium Chriſtianiſmi Conſtantinus Magnus creditur Maximam & Valentiam CONSULARES, Primam, Secundam & Flaviam PRÆSIDIALES feciſſe, toti verò inſulæ præpoſitus eſt VICARIUS vir perſpicabilis ſub diſpoſitione viri illuſtris Domini Præfecti Prætorii Galliæ. præter quem in vetuſto quodam volumine circa eadem tempora commemoratur aliquis eximiæ dignitatis vir, titulô COMITIS BRITTANIARUM inſignis, alius itidem, COMES LITTORIS SAXONICI, tertius præterea DUX BRITTANIÆ dictus, aliique plures, magnis præfecti muneribus, quæ, cum diſtincta eorum notitia, injuria temporis, impetrari non potuerit, cogimur taciti præterire.

IV. Prolixum nunc tandem iter ingredior, totam non minus inſulam, quam ſingulasque ejus partes curioſa luſtraturus indagine, preſſurusque optimorum in hoc negotiô authorum veſtigia. fiat verò ab extremâ Primæ provinciæ orâ initium, cujus littora Galliæ objiciuntur. tres verò laudatiſſimos validiſſimosque

Status,

Status, Cantianum nempe, Belgicum & Damnonicum complectitur hæc provincia, de quibus eâ, quâ fieri poterit, curâ nobis sigillatim agendum. Cantium primò lustremus.

V. Ad extremam Brittaniæ Primæ orientalem oram remotam CANTIVM, Cantiis quondam habitatum, civitatibus Durobrobi & Cantiopoli, quæ eorum metropolis. hic sepultus est D. Augustinus Anglorum Apostolus. Dubræ, Lemanus & Regulbium, præsidiô à Romanis munita, eorumque Primarium Rhutupi, deducta eô Coloniâ, Metropolis factum, portusque classi Romanorum, quæ Oceano Septentrionali dominabatur, recipiendæ factus idoneus. tanti nominis fuit hæc civitas, ut littora vicina ex ea dicta sint Rhutupina, de quibus Lucanus poeta:

Aut vaga cum Thetis Rhutupinaque littora fervent.

inde quoque ingentia & grati saporis ostrea Romam translata, ut author est Juvenalis Satyricus his verbis:

———————— Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rhutupinóve edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu.

Statio etiam fuit sub dispositione viri spectabilis Comitis littoris Saxonici legionis secundæ Augustæ.

VI. Quam plurimis hoc Cantiorum regnum fluminibus rigatur, quorum celebriora: Madus, Sturius, Dubris & Lemanus, qui Cantios à Bibrocis discernebat.

VII. Inter tria ista præcipua Brittaniæ promuntoria, eminet illud, quod à Cantio nomen habet. ibi Oceanus in angulum quasi redactus cursum ita promovet, fluxionemque suam donec, ut Veteres tradunt,

fretum iſtud Oceani, quod jam Brittaniæ format inſulam, effecerit.

VIII. A Cantio vaſta illa, quæ Anterida nonnullis, aliis Caledonia dicta ſylva latè extenditur ad CL. milliaria per Bibrocorum ac Segontiacorum terras ad Heduorum uſque fines excurrens. de hac ſylva ita cecinit Lucanus:

Unde Caledoniis fallit turbata Brittanos.

IX. Cantiis proximi, &, ut putant nonnulli, ſubjecti Bibroci, qui & aliis Rhemi dicuntur; natio in monumentis non penitus ignota, quibus habitatum Bibroicum, Regentium, Noviomagumque metropolis. Anderidam verò occupatam tenuerunt Romani.

X. Confines illis apud ripam Thameſis habitabant Attrebates, quorum urbs primaria Călébă.

XI. Infra hos, propius flumen Cunetium, habitabant Segontiaci, quorum caput fuit Vindonum.

XII. Ad Oceanum, Bibrocis affines, inferius habitabant, ſic dicti, Belgæ, quorum urbes primariæ Clauſentum, quod nunc *Sotheamptona* dicitur, Portus Magnus, omniumque præcipua Venta, nobiliſſima civitas ad flumen Antonam ſita. Sorbiodunum verò tenebat præſidium Romanorum. Omnes enim Belgæ Allobroges ſunt, & ſuam à Celtis Belgisque originem traxere. hi, non multis ante Cæſaris adventum in hanc inſulam ſeculis, relictâ patriâ Galliâ, à Germanorum Romanorumque populis infeſtatâ, atque devictâ, illi, qui, trajecto flumine Rheni, eorum expugnatas occupavere regiones, de quo autem prolixius M. Dictator Cæſar, ſedem heic ſibi elegerunt.

XIII. Omnes regiones, quæ Thameſi, verſus meridiem, adjacent, olim, uti vetera monumenta declarant, à bellicoſa Senonum gente fuerunt occupatæ; qui

qui, ſub ductu & auſpicio decantatiſſimi Regis Brenni, peragratâ Galliâ, Alpibusque, adhuc inviis, ſibi patefactis, Romam faſtu elatam iſta incurſione vaſtam ſolo facile æquaſſent, niſi Rempublicam Romanam, quam more nutricis in ſinu quaſi geſtare (dum infra deſtinatum ab illis faſtigium agebat) videbantur Fata, cladem averſura Manlium clangore anſeris excitaſſent, qui, circa montem unum pendentes, & nocte ſubeuntes, Barbaros à ſummo Capitolio dejecit. huic eadem Numinum cura Camillum poſtea auxilio miſit, qui abeuntes à tergo aggreſſus ita cecidit, ut Senonici ſanguinis inundatione omnia incendiorum veſtigia deleret, urbemque ita ruinæ proximam ab interitu vindicaret. Senones autem ob valentiſſimam hanc expeditionem natale ſolum, ut cultoribus vacuum, ita prædâ refertiſſimum alienæ genti, quam Belgas ſupra nominatos, fuiſſe, ſatis liquet, conceſſerunt.

XIV. Ad Sabrinam, Thameſi inferius, habitabant Hedui, urbes eorum Iſchalis & Avalonia. Thermæ, quæ & Aquæ Solis nuncupabantur, Romanorum, qui hanc Brittaniæ oram tenebant, factæ colonia & perpetua ſedes. urbs nominatiſſima hæc erat, ad flumen Abonam ſita, ibique fontes calidi, opiparo exſculpti apparatu, ad uſus mortalium; quibus fontibus præſules erant Apollinis & Minervæ Numina, in quorum ædibus perpetui ignes nunquam labaſcunt in favillas, ſed ubi ignis tabuit vertitur in globos ſaxeos.

XV. Infra Heduorum terras ſiti erant Durotriges, qui & Morini aliàs vocantur. Metropolin habebant Durinum & promuntorium Vindeliam. in horum finibus ſenſim coarctatur Brittania, & immenſum efformare videtur brachium, quod irruptionem minitantem commodè repellit Oceanum.

XVI. In hoc brachio, quæ intermiſſione Uxellæ amnis, Heduorum regioni protenditur, ſita erat regio Cimbrorum. utrúmne verò modernum Walliæ nomen dederint, an verò antiquior ſit Cimbrorum origo? non æque conſtat. urbes illis præcipuæ Termolus & Artavia. viſuntur hic, antiquis ſic dictæ, Herculis columnæ, & non procul hinc inſula Herculea. ſed à fluminis Uxellæ finibus continuum procurrit montium jugum, cui nomen Ocrinum, extremumque ejus ad promuntorium ejusdem nominis extenditur.

XVII. Ultra Cimbros extremum inſulæ angulum incolebant Carnabii, unde forſitan, quod hodieque retinet nomen, obtinuit Carnubia. urbes habebant Muſidum & Halangium. cum verò has olim deſertas propemodum & incultas Brittaniæ partes Romani nunquam ſalutaverint, minoris omnino momenti urbes eorum fuiſſe videntur, & Hiſtoricis propterea neglectæ, Geographis tamen memorantur promuntoria Bolerium & Antiveſtæum.

XVIII. Memoratis modo populis in littore Oceani auſtrum verſus affines ad Belgas-Allobroges ſedem habebant Damnonii, gens omnium validiſſima, quæ ratio moviſſe videtur Ptolemæum, ut totum hunc terræ tractum, qui in mare brachii inſtar prætenditur, illis adſcripſerit. urbes habebant Uxellam, Tamaram, Volubam, Ceniam omniumque matrem Iſcam, fluvio cognomini imminentem. fluvii apud ipſos præcipui memorati modo Iſca, Durius, Tamarus atque Cenius. ora eorum maritima promuntoria exhibet tria, de quibus mox paulò dicemus. hanc regionem, utpote metallis abundantem, Phœnicibus, Græcis & Gallis mercatoribus probe notam fuiſſe conſtat. hi enim ob magnam, quam terra ferebat, ſtanni copiam

eò

eò ſua frequenter extendebant negotia; cujus rei præcipua ſunt documenta ſupra nominata tria promuntoria Helenis ſcilicet, Ocrinum & Κρις μέτωπον, ut & nomina civitatum, Græcam Phœniciamque originem redolentia.

XIX. Ultra brachium in Oceano ſitæ ſunt inſulæ Sygdiles, quæ etiam Oeſtrominides & Caſſiterrides vocabantur, dictæ.

XX. Cum prænominatis Damnoniis Belgisque conjunctis XXX prœlia commiſiſſe narratur valentiſſimus ille Imperator Veſpaſianus. decem hi ad auſtrales Thameſis & Sabrinæ ripas habitantes populi, à Romanis ſenſim ſubacti, eorumque regiones in provinciæ formam redactæ, quæ BRITTANIA PRIMA fuit appellata, cum hic fuerit in iſtis terris primus Romanorum victoriæ fructus.

XXI. Succedit ordine BRITTANIA SECUNDA quæ à prioribus, interfluente Sabrina amne, diſcernitur. à provincia autem Flavia, tum memoratus amnis, tum Deva fluvius eandem ſejungit, reliquum cingitur à mari Interno. Hæc erat celebrata illa regio Silurum, tribus validiſſimis habitata populis, quos inter præ reliquis celebres Silures propriè ſic dicti, quam ab ora relicta turbidum Sabrinæ fretum diſtinguit. cujus homines, ut eruditiſſimus Solinus eſt author, etiam nunc cuſtodiunt morem vetuſtum, nundinas ac nummum refutant, dant res & accipiunt; mutationibus neceſſaria potiùs, quam pretiis parant. Deos percolunt, ſcientiam futurorum pariter viri ac fœminæ oſtendunt.

XXII. Civitates Silurum, Sariconium, Magna, Gobaneum & Venta, eorum caput, fuerunt. Iſcæ verò, flumini imminentem urbem cognominem, tenebat

Romanorum Colonia, ibique per annos plures ſecunda legio, quæ Auguſta aliàs vocabatur, ſtationem habebat, donec Valentiam & Rhutupin transferebatur. hæc erat provinciæ Secundæ primaria Romana.

XXIII. Olim ac diu potens erat hæc Silurum regio, ſed, cum eam regno Charaticus tenuit, longe potentiſſima. hic continuis novem annis, omnia Romanorum arma pro ludibrio habita, ſæpe evertit, donec de illo, conjunctis viribus Romanos aggreſſuro, triumphavit Legatus Oſtorius. Charaticus enim, prælio evadens, auxiliumque à vicinis Regibus petens, per aſtutiam matronæ Romanæ Carthismandvæ cum Rege Brigantiæ Venutio nuptæ, Romanis deditus eſt. poſt id temporis maſculè tantum ſuam ipſius ditionem idem ille populus defendit uſque dum à Varionio ſpoliatus, ac tandem à Frontino devictus in formam Romanæ, cui BRITTANIA SECUNDA, ut ſupra meminimus nomen erat, provinciæ ſuum redigi pateretur imperium.

XXIV. Duæ aliæ ſub Siluribus gentes fuere, primum Ordovices, qui in ſeptentrionali verſus inſulam Monam: & deinde Dimeciæ, qui in extrema verſus occidentem parte degebant, ubi promuntorium quod Octorupium nuncupatur, unde in Hyberniam tranſitus XXX. milliarium. Dimeciarum urbes Menapia, & primaria Muridunum. Lovantium verò ſibi habitandum vendicaverant Romani. ultra hos & Silurum terminos ſiti Ordovices, quorum urbes Mediolanum & Brannogenium. Sabrina in montibus illorum oriunda majoribus tribus Brittaniæ fluviis meritò accenſetur, addito nempe Thameſi & Tavo. elucet imprimis in hiſtoria nomen Ordovicum ob ſumtam de inclutiſſimi ipſorum Regis captivitate vindictam. hinc enim

enim toties redactum in angustias exercitum Romanorum tam misere vexarunt, ut de illorum ferè imperio in hac regione actum fuisset, ni in tantæ cladis vindictam postea surrexisset Dux Agricola, qui, victricia circumferens arma, totam quoque hanc gentem subjugavit, maximamque partem ferro delevit.

XXV. Huc quoque referendum illud, quod à septentrione Ordovicum situm, ab Oceano alluitur, territorium, cum illorum regimini aliquandiu fuerit subjectum, hoc certo constat, quod illum Cangiani quondem inhabitaverint tractum, quorum urbs unica Segontium, promuntorio Cangano vicina. incluta hæc erat civitas, freto Meneviaco, contra Monam, religiosissimam insulam, ubi olim Druides habitâre, adjacet. in hac insula plurima sita erant oppida, tota autem insula in circuitu LX. m. p. ferè complectitur, atque, ut refert Plinius, à Camaloduno colonia CC. m. p. abest. fluvii apud ipsos Tosibus, qui & Canovius; pro terminis verò erat utraque Deva. in hac vero regione mons Eriri celsissimus maxumusque invenitur. Ordovicia una cum Cangiorum Carnabiorumque regionibus, ni fama me fallit, nomine Genaniæ sub Imperatoribus post Trajani principatum inclarescebat.

XXVI. Ordo jam ad illam nos deducit provinciam, quæ FLAVIA Romanis vocata. unde verò hoc nomen acceperit, utrum à matre Constantini Magni Flavia Julia Helena, ex his terris oriunda? an verò à Romanorum familia Flavia? quominus determinari possit, obstat injuria temporum, quæ nobis invidet genuina quæ huc facerent antiquitatis monumenta.

XXVII. Ad fluvium Devam primò ſiti erant Carnabii, quibus habitatæ fuerunt Benonæ, Etocetum, Banchorium, monaſterium totius inſulæ celeberrimum, quod in contentione Auguſtini everſum, non poſtea reſurrexit, & reliquarum mater Uriconium, quæ, inter Brittaniæ civitates maxumas, nomen poſſidebat. in extremo hujus terræ angulo flumini Devæ imminebat cognominis Romanorum colonia Deva, opus viceſimæ legionis, quæ Victrix dicebatur, & olim illius erat regionis tutela. hæc eadem eſſe exiſtimatur quæ jam *Weſt-Cheſtur* vocatur.

XXVIII. Infra nominatos regnum Caſſium à Rege Ptolemæo Catieuchlani appellatum extendebatur, aut Reſpublica potius, quæ ex binis gentibus coaluerat. harum, quæ Sabrinæ proxima, vocabatur Dobuni, vel, ut Dio celeberrimus ſcriptor annalibus inſeruit, Boduni. apud hos oritur flumen Thameſis & deinde longo ſpatio per fines Heduorum, Attrebatum, Caſſiorum, Bibrocorum, Trinobantum, & Cantiorum citatus fertur, & Oceanum Germanicum influit. urbes Dobunorum erant Salinæ, Branogena, ad ſiniſtram Sabrinæ ripam, Alauna, &, cui reliquiæ nomen laudemque debent, Corinum, urbs perſpicabilis, opus, ut tradunt, Veſpaſiani Ducis. Glevum verò, in extremo regni contra regionem Silurum ſitum, Romana tenebat colonia, quam deduxit Claudius Cæſar, ut ſcriptores de iſtis temporibus affirmant. finitimi illis Caſſii, quorum urbes Forum Dianæ & Verulamium. cum verò hæc ad municipiam dignitatem à Romanis evecta, ejus præ aliis urbibus eminentia illis omnino adſcribenda. hic natus erat D. Albanus Martyr. hæc civitas ruina Camaloduni, Londiniique, in ſeditione à Bondvica excitata, cujus in annalibus mentionem facit eruditiſſimus Tacitus, involuta erat.

hi Caſſii olim, præ ceteris inſulæ gentibus, caput extulere, atque cum inclutiſſimo eorum Rege Caſſibellino (cui non paucæ nationes fuere tributariæ) Dictator Cæſar multos eosdemque graviſſimos, ſub readventum ipſius in hanc inſulam, habuit conflictus, ſed ab eadem ille gente cum Siluribus conjuncta fugatus, unde & emendatiſſimus Lucanus:

Territa quæſitis oſtendit terga Britannis.

adventante autem ipſo Imperatore Claudio, omnes cum vicinis fracti ſunt, eorumque regio in formam Romanæ provinciæ redacta, nomineque, CÆSARIENSIS, & poſtea FLAVIA, nuncupata.

XXIX. Juxta Caſſios, ubi ſe Oceano Thameſis propinquavit, regio Trinobantum ſita erat. natio quæ non modo ſponte in Romanorum conceſſit amicitiam, ſed illis quoque ut colonias ibi ponerent metropolim ſuam Lundinum & Camalodunum ad mare ſita obtulerunt. in hac urbe *Flavia Julia* Helena, piiſſima conjux Conſtantini Chlori, materque Conſtantini Magni, è ſanguine Regum Brittanicorum naſci memoriæ proditum dicunt. prima autem hæc Romanorum in Brittania coloniarum erat, templo Claudii, imagine Victoriæ, cum aliis diverſis ornamentis inſignis. Lundinum enim mundo cognita civitas erat & erit. primùm Trinovantum, poſtea Londinium, dein Auguſta, & nunc Londona rurſum. urbe Roma ſecundum chronicorum fidem, ſanè antiquior eſt, ſuper ripam Thameſis fluminis poſita, & ipſa multorum emporium populorum, terra marique venientium. hæc à piiſſima illa Imperatrice Helena. S. S. Crucis inventrice, circumvallata, atque, ſi fides ſit penes traditiones, quæ non ſemper erroneæ ſunt, nominata eſt Auguſta, tota autem Brittania ROMANA INSULA.

XXX. Limes huic populo ad ſeptentrionem flumen Surius, ultra quem habitabant Iceni, celeberrima natio, in duas gentes diviſa, quarum prior, Cenomanni habitans ad ſeptentrionem Trinobantes & Caſſios, ad orientem Oceanum ſpectabat. horum urbes Durnomagus & caput regionis Venta. Romanorum colonia erat Camboricum. in mare orientem verſus procurrens lingula dicitur Flavia extrema. fluminum notiſſima ſunt Garion, Surius & Auſona in ſinum Metorin ſeſe exonerans. ex altera parte ad Auſonam incolebant, Carnabiis Brigantibus & Oceano vicini, Coitanni, in tractu ſylvis obſito, qui, ut aliæ Brittonum ſylvæ, Caledonia fuit appellata. de hac autem III. mentionem facit hiſtoricus ille Florus. civitas primaria Coitannorum erat Ragæ, & præter hanc Romanorum colonia Lindum, in extrema ad orientem provinciæ ora. totam verò regionem bifariam ſecat fluvius Trivona. Hæc Icenorum gens, quæ, utpote ferociſſima bellique poſt hominum memoriam ſtudioſiſſima, omiſſis tam ruſticis quam civilibus artibus, ſua ſponte in Romanorum ſocietatem acceſſerat, non tantum mox defecerat, ſed ad ſui quoque imitationem alios quam plurimos excitaverat, ab Oſtorio Duce primùm ſub jugum miſſa eſt, aliquot poſt annos, quum Rex ipſorum, & animo & opibus valentiſſimus, Praſutagus moriens Cæſarem ejusdemque poſteros heredes fecerat. Romani autem Icenorum ſic abutentes amicitia, ut nulli non ſe luxuriæ dederint, ab iisdem poſtea ſociisque, ſub ductu bellicoſiſſimæ Bonduicæ, viduæ Regis ſupra nominati, ita infeſti ipſis ſunt redditi, ut combuſtis deletisque ipſorum coloniis ac municipio, civium denique Romanorum LXXX. M. ferro miſerè ſint trucidati; ſed poſtea ad officium redegit

degit Suetonius Legatus, multis prudentiæ nominibus suſpiciendus.

XXXI. Ad ſeptentrionalem hujus regionis plagam Oceano occurrit fluvius Abus, quondam terminorum provinciæ MAXIMÆ unus, uti alter Seteja. dicta quoque hæc provincia fuit Brigantiæ Regnum ſcilicit ejusdem nominis regionem complexa, tribusque habitata nationibus. in extrema orientali plaga, ubi promuntoria Oxellum & Brigantum extrema in mare procurrunt, habitabant Pariſii, quorum urbes Fetuaria & Portus Felix.

XXXII. Supra hos, uti & ad latus, ſiti erant propriè ſic dicti Brigantes, gens numeroſiſſima, toti olim provinciæ leges præſcribens. his cultæ civitates, Epiacum, Vinovium, Cambodunum, Cataracton, Galacum, Olicana, & primaria Iſurium. Eboracum verò, ad Urum fluvium, caput provinciæ. primùm colonia nomine Sextæ à Romanis factum, ſextæque deinde legionis, quæ Victrix dicebatur, ſedes. deinceps verò plurium Imperatorum præſentia illuſtrior factum, municipii quoque auctum prærogativis.

XXXIII. Totam in æquales ferè partes provinciam dividunt montes Alpes Penini dicti. hi, ad Icenorum Carnabiorumque fines ad fluvium Trivonam ſurgentes, continua ſerie per CL. milliaria ſeptentrionem verſus decurrunt.

XXXIV. Populi, ad occidentalem hujus jugi partem habitantes, ſunt Volantii Siſtuntiique arctiori, ut videtur, fœdere conjuncti. urbes habebant Rerigonum, Coccium & Lugubalium, quarum tamen poſteriores binas Romanorum tenebant præſidia.

XXXV. Septentrionales hujus terræ limites tegebat murus iſte ſtupendæ molis, à Romanis per Iſthmum ad

ad longitudinem LXXX. milliarium extensus, cujus altitudo XII. crassities verò IIX. pedes æquabat,* turribusque ornatus, murus erat.

XXXVI. Gentem hanc, ab Imperatore Claudio primùm infestatam, deinde ab Ostorio Legato devictam, postea à Cereali fractam & magnam partem debellatam, ex historia colligitur. cum verò sponte se Agricolæ dedisset, pacem illi datam esse percepimus. Famam hujus gentis in historiis præcipue delêrunt turpia Reginæ ipsorum gesta inauditaque perfidia. ipsa harum potentium nationum progenies erat, quæ novas electura sedes, ultimùm ultrò, patriæ, inter Alpes, Danubium & Rhodanum jacenti, valedicebat. ex his in Hyberniam postea nonnulli, sedem ibi fixuri, transierunt, ut ex documentis constat.

XXXVII. His borealiores erant nationes istæ validissimæ olim sub nomine Mæatarum venientes, à quibus, mortuo patre, fratricida iste Bassianus suam turpiter pacem emit. regiones, quas tenuêre, sequentes erant, in orientem Ottadinia, inde Gadenia, post hanc Selgovia, deinde Novantia, supra hos etiam Damnia.

XXXVIII. Muro proximi habitabant Gadeni, quorum metropolis Curia. ad Oceanum verò proprius siti Ottadini, eorumque caput Bremenium, ac apud hos fluvii Tueda, Alauna, & utraque Tina, infra murum decurrentes.

XXXIX. His occidentaliores ad Oceanum siti erant Selgovæ, eorumque urbes Corbantorigum, Uxellum & Trimontium, quam tamen sat diu tenuit præsidium Romanorum, quod antiqua memorant monumenta. hujus regionis fluvii præcipui fuerunt Novius, Deva &, ex parte, Ituna.

XL.

XL. Ultra Devam, nuper dictam, ad Oceani quoque oram in extrema insulæ parte, Hyberniam versus, Novantes siti erant. apud quos celebris illa Novantum chersonesus, Hybernia distans milliaria XXVIII. hæc inter cuncta Brittaniæ promuntoria maxumè borea antiquis credebantur, juxta verò, æque ac illi, causam non video. metropolis horum Lucophibia, aliàs Casæ candidæ. fluvii verò Abrasuanus, Jena &, ad orientem regionis terminus, Deva.

XLI. Supra Novantes, Selgovas & Gadenos, interveniente montium Uxellorum serie, habitabant Damnii, prævalens quidem natio, sed quæ condito muro non parvum regionis suæ tractum amisit, à Caledoniis subjugatum & spoliatum. præter illud quod murum tuebatur præsidium Vanduarium tenebat Romanus miles.

XLII. Hic Brittania, rursus quasi amplexu Oceani delectata, angustior evadit, quam alibi, idque ob duo ista rapidissima, quæ infunduntur, æstuaria Bodotriam scilicet & Clottam. contractus hic Isthmus ab Agricola Legato primùm præsidio munitus erat. alium murum, in historiis nobilissimum, erexit imperator Antoninus, ad XXXV. circiter milliaria protensum; ut hoc medio barbarorum sisteret incursiones, qui & ab Ætio Duce demum reparatus est, undecimque firmatus turribus. has verò regiones pro illa habeo provincia, quæ per victoriosam Romanorum aciem sub Imperatore Theodosio revocata, atque in honorem Imperatoris, tunc ad clavum imperii sedentis, VALENTIANA dicta putatur.

※ XLIII. Extra murum sita provincia VESPASIANA. hæc est illa Caledonia regio, à Romanis nimiùm quantum & desiderata militibus, & incolis valde de-

fensa.

fensa. negotium, cujus amplam historiæ Romanæ, aliàs nimis de istiusmodi rebus silentes, mentionem faciunt. hic fluvium Tavum conspicere licet, qui longo cursu regionem in duas quasi partes dissecare videtur. hic quoque arduum atque horrendum jugum Grampium offendimus, quod provinciam istam bifariam secabat. atque hæc eadem erat regio, quæ, à commisso inter Agricolam & Galgacum prœlio, Romanis utilissimo, famam in annalibus habet insignem. hic vires eorum veteresque castramentationes hodieque magnitudo ostendit mœnium. nam in loco ubi ingens supradictum prœlium habitum erat, quidam ordinis nostri, hanc viam emensi, affirmant, se immania vidisse castra, aliaque argumenta Taciti relationem confirmantia.

XLIV. Nationes verò, Romanis hic subjectæ, ordine jam sequentur. ultra Isthmum, usque ad Tavum, gens erant Horestii, quorum urbes, post prætenturam quidem extructam, prius enim Damniis accensebantur, fuerunt Alauna, Lindum, &, re non minus quam nomine reliquis gloriosior, Victoria, ab Agricola ad flumen Tavum XX. milliaria ab ejusdem in mare exitu ædificata, memoriæ proditum dicunt.

XLV. Supra hos ultra Tavum, qui limites constituit, erant Vecturones, sive Venricones, quorum urbs primaria Orrea, fluvii verò Æsica & Tina.

XLVI. Oceani littus, ultra horum fines, accolebant Taixali, his urbium princeps Divana, fluvii autem Deva & Ituna. pars Grampii montis, quæ, ut promuntorium, late se in Oceanum, quasi in Germaniæ occursum, extendit, ab illis nomen mutuatur.

XLVII.

XLVII. His contermini ad occidentem, interveniente montium Grampiorum ſerie, exſtitêre Vacomagi, qui ampliſſimam regionem tenebant, quorum urbes Tueſſis, Tamea & Banatia. Romanorum autem ſtatio, ſimulque provinciæ urbs primaria, erat, ad oſtium fluvii Varar in littore ſitum, Ptoroton. notiores hujus regionis fluvii præter Vararem, qui provinciam terminabat, fuerunt Tueſis & Celnius.

XLVIII. Infra Vacomagos Tavumque habitabant Damnii-Albani. gentes parum notæ, & intra lacuum montiumque clauſtra plane reconditæ.

XLIX. Inferius adhuc Clottæ ripas accolebant Attacoti, gens toti aliquando olim Brittaniæ formidanda. maxumus hic viſitur lacus, cui nomen olim Lyncalidor, ad cujus oſtium condita à Romanis urbs Alcluith, brevi tempore à Duce Theodoſio nomen ſortita, qui occupatam à barbaris provinciam recuperaverat; cum hac comparari potuit nulla, utpote quæ, poſt fractas cæteras circumjacentes provincias, impetum hoſtium ultimò ſuſtinuit.

L. Hæc provincia dicta eſt, in honorem familiæ Flaviæ, cui ſuam Domitianus Imperator originem debuit, & ſub quo expugnata, VESPASIANA. &, ni fallor, ſub ultimis Imperatoribus nominata erat THULE, de qua Claudianus vates his verſibus facit mentionem:

——— incaluit Pictorum ſanguine Thule
Scotorum cumulos flevit glacialis Hierne.

ſed non tam diu ſub aquila ſuopte tenuerunt Romani, ut poſteritati innoteſcerent ejusdem & nomina & ſubjectio. curſorio hucusque oculo, qualis ſub Romanorum Imperio erat, Brittaniam luſtravimus. reſtat ut parili compendio Caledoniorum terras luſtremus.

De

De Caledonia.

LI. Licet tota ultra Isthmum prædictum Brittania non proprie dici posset Caledonia, ipsi tamen Caledonii ultra Vararem sedem habuêre, unde ducta linea terminum Romani in Brittaniam imperii accuratè satis ostendit. citerior verò insulæ pars alio atque alio tempore ab illis possessa fuit, reliqua, ut supra meminimus, à Brittonibus barbaris occupata. hucusque & proficiscentibus lumen aliquod fœnerant antiqua historiarum monumenta. trajicientes autem Varar flumen, extincto lumine, in obscuro quasi versamur, & quamvis non nobis ignotum sit, extructas ibi pro limitibus Imperii Romani fuisse aras, Ulyssemque, tempestate fluctibusque jactatum heic vota persolvisse, siquidem condensæ arboribus sylvæ cum perpetuis montium saxetis ab ulteriori nos scrutatione prohibent. relationem sequentem à mercatoribus Brittonibus fugitivis acceptam posterisque relictam, ut sufficientem æstimemus, necesse est.

LII. Ad occidentem igitur Vararis habitabant Caledonii proprie sic dicti, quorum regionis partem tegebat immensa illa Caledonia sylva.

LIII. Littus incolebant minores quidam populi, ex quorum numero ultra Vararem & erectas supradictas aras ad Loxam fluvium habitabant Cantæ, in quorum finibus promuntorium Penoxullum.

LIV. Huic ordine proximus est fluvius Abona ejusdemque accolæ Logi. hinc Ila fluvius & ad illum siti Carnabii Brittonum extremi, qui ab Ostorio Proprætore subjugati jugum Romanum indigne ferentes, adscitis in societatem Cantiis, ut referunt traditiones, trajectoque mari ibi sedem eligunt. in varia heic promuntoria sese extendit Brittania, quorum primum anti-

antiquis dictum Vinvedrum, tum Verubrium, aut extremitas Caledoniæ.

LV. Post illos Catini. deinde, interiores Logisque proximi, Mertæ siti sunt. in his oris promuntorium Orcadum positum. cui adjacebant Orcades insulæ. ulterius manabat Nabæus fluvius, qui terminus erat Carnabicæ jurisdictionis.

LVI. Ad inferiorem hujus regionis partem habitabant Carnonacæ, in quorum finibus promuntorium Ebudum, ad cujus extrema eximium Oceanus sinum efformat, qui olim Volsas appellatus. ad inferiorem istius sinus ripam tendebant Cerones, & infra Ityn Creones ad Longum usque procurrit. inde Oceanum inter & sinum Lelanum dictum ab incolis Epidiis promuntorium.

LVII. Provectus jam ultra flumen Vararis, idem illud remetiri non possum, quin in transgressu admirer Romanos, aliàs satis expertos judicio atque experientia, heic quasi destitutos tam perabsurda opinione laborasse, ut istam Brittaniæ partem, quæ jam armis ipsorum intacta quiescebat, reliquam jam subactam atque possessam longe majori & longitudine & latitudine metirentur. (quam tamen eos fovisse opinionem satis superque constat.) qui enim ea, qua par est, mente insignem Romanorum ambitionem atque insatiabilem regnandi cupidinem consideraverit, & quo hostem vix ira ipsorum & notitia, nedum timore dignum excluderent stupenda ista, quæ totum orbem in admirationem sui facile trahunt, opera erexisse. in hoc ut in cæteris quam plurimis magnam summi Numinis merito providentiam veneremur, cui ut omnia subjecta sunt regna, ita & sempiterna ab incolis gloria debetur & erit, Amen.

Caput VII.

Lustratis ita pro instituti ratione cursim terris Brittanicis, necessarium videtur, antequam ad insularum descriptionem aggrediar, dubio à non nemine moto occurrere; ubinam, inquit ille, earum quas tu nobis commemoras urbium nominumque vestigia? habentur nulla! Licet vicissim quærere, ubinam hodie sint Assyrii, Parthi, Sarmatæ, Celtiberi? at qui has celeberrimas gentes exstitisse neget, impudentem satis spero futurum neminem, nonne inveniuntur hodienum regiones urbesque permultæ eisdem, quæ ante duo vel plura annorum millia habuerunt, quæ compellantur, nominibus? Judæa, Italia, Gallia, Brittania, non hodie minus, quam priscis illis temporibus nota. Londinum hodieque lingua vernacula sono non adeo discrepante *London* appellatur. Incuria majorum & in colligendis ac conservandis illis, quæ huc facere & tunc temporis non difficulter haberi poterant monumentis negligentia si attendatur, non adeo quidem graviter illa videtur increpanda, vel ut hujus defectus unica & primaria causa censenda, vix enim præter illos, qui ordini sacrorum se dederant, operam libris scribendis commodabant. hi verò à sacro alienum censuerunt munere profanis istiusmodi, ut vocabant, negotiis operam suam impendere. Crediderim potius nos sine periculo scire, & sine piaculo ad posteros transmittere posse illa, quæ de prisco regnorum statu sedula veterum monumentorum perlustratio & accuratius scrutinium poterit investigare. ad aliud verò sentiendum me ferè compulisset bonus ille Antistes, ita me compellare visus: tune solus ignoras quam

bre-

breve, nobis in hoc orbe, temporis ſpatium ſit exigendum omnesque noſtros etiam laborioſiſſimos conatus ab inutilium ſervorum nomine nos non poſſe reddere immunes? omniaque noſtra ſtudia proximi uſum pro ſcopo debent habere? hæc! cui unquam ſunt uſui? bullatis iſtiusmodi nugis mundum deludi! His merito reponimus. an ergo prohibita nobis ſimul omnis honeſta delectatio? nonne eximiæ divina providentiæ documenta produnt iſtiusmodi narrationes? indene patet, quomodo Evangelia de morte & merito Chriſti concio univerſum colluſtraverit & vicerit orbem gentilibus antea ſuperſtitionibus obnoxium? obverten ti porro, non incongrue fortè Chronologiæ iſtiusmodi res in compendio tractari. denuo repono. nec ergo nimium quidquam eſt noviſſe, majores noſtros non, ut nonnulli fabulantur, Autochtones fuiſſe è terra proſilientes. Deum potius naturæ librum aperuiſſe, ut ex illo conſtaret magni opificis omnipotentia, qualis in Moſis voluminibus eadem deſcripta proponitur. Denique forte reſpondenti, operibus, authori apud poſteros nomen laudemque parituris, exploratorium ignem eſſe ſubeundem, hæc inquam dicenti, & in his ſubſiſtendi gratus profiteor tantum his verbis efficaciæ fuiſſe, ut etiam ſuborta michi nonnumquam fuerit cæpti hujus laboris pœnitentia. Ex altera proinde hujus opuſculi parte præter Chronologicam rerum commemorationem amplius quidquam exſpectare nolit Benevolus Lector, quem adeo benevolentiæ tutelæque Divinæ, paria ab ipſo michi promittens, devotus commendo, ſperans, ut me ſimul cœleſti Patri, qui miſericors & condonationis plenus, commendet.

Ex fragmentis quibusdam à Duce quodam Romano conſignatis & poſteritati relictis ſequens collectum eſt

 itine-

itinerarium, ex Ptolemæo & aliunde nonnullis ordinem quoque, ſed quod ſpero in melius, mutatum hinc inde deprehendes.

FUERUNT olim apud Brittones XCII. urbes, earum verò celebriores & præ reliquis conſpicuæ XXXIII. Municipia ſcilicet II. Verolamium & Eboracum. VIIII. Coloniæ ſc. Londinium *Auguſta*, Camalodunum *Geminæ Martiæ*, Rhutupis.......... Thermæ *Aquæ Solis*, Iſca *Secunda*, Deva *Getica*, Glevum *Claudia*, Lindum.......... Camboricum.......... Et civitates Latio jure donatæ X. ſc. Durnomagus, Catarracton, Cambodunum, Coccium, Lugubalia, Ptoroton, Victoria, Theodoſia, Corinum, Sorbiodunum. deinde XII. ſtipendiariæ minoresque momenti, ſcilicet: Venta Silurum, Venta Belgarum, Venta Icenorum, Segontium, Muridunum, Ragæ, Cantiopolis, Durinum, Iſca, Bremenium, Vindonum, & Durobrovæ. At præter allatas modo urbes plures in Brittaniis non habuiſſe Romanos ne quis temere credat, celebriores enim tantum commemoravi, quis enim dubitet, illos, ut orbis terrarum Dominatores, pro lubitu elegiſſe ſibique vindicaſſe, quæ ſuis uſibus commoda intelligebant loca? plerumque aliàs in caſtris, quæ condiderant ipſi, degebant.

Diaphragmata.

RHUTUPIS prima in Brittania inſula civitas verſus Galliam apud Cantios ſita à Geſſoriago Bononiæ portu, unde commodiſſimus in ſupradictam inſulam tranſitus obtingit, CCCCL. ſtadia, vel ut alii volunt XLVI. mille paſſuum remota. ab eadem civitate ducta eſt via Guethelinga dicta, uſque in Segontium

tium per m. p. CCCXXIIII. plus minus ſic: Cantiopoli quæ & Duroverno m. p. X. Duroſevo XII. Duroprovis XXV. deinde m. p. XXVII. tranſis Thameſin intrasque provinciam Flaviam & civitatem Londinium, Auguſtam. Sulo Mago m. p. VIIII. Verolamio municipio XII. unde fuit Amphibalus & Albanus Martyres. Foro Dianæ XII. Magio Vinio XII. Lactorodo XII. Iſanta Varia XII. Tripontio XII. Benonis VIIII. hic biſecatur via alterutrumque ejus brachium Lindum uſque, alterum verſus Viriconium protenditur ſic, Manduesſedo m. p. XII. Etoceto XIII. Pennocrucio XII. Uxaconia XII. Virioconio XI. Banchorio XXVI. Deva colonia X. fines Flaviæ & Secundæ, Varis m. p. XXX. Conovio XX. Seguntio XXIIII.

ITER II. à Seguntio Virioconium uſque m. p. LXXIII. ſic, Heriri monte m. p. XXV. Mediolano XXV. Rutunio XII. Virioconio XI.

ITER III. à Londinio Lindum coloniam uſque, ſic: Duroſito m. p. XII. Cæſaro Mago XVI. Canonio XV. Camaloduno colonia VIIII. ibi erat templum Claudii, Arx triumphalis & imago Victoriæ Deæ. ad Sturium amnem m. p. VI. & finibus Trinobantum Cenimannos advenis Cambretonio m. p. XV. Sito Mago XXII. Venta Cenom: XXIII. . . . . Camborico colonia XX. Durali ponte XX. Durno Mago XX. Iſinnis XX. Lindo XX.

ITER IIII. à Lindo ad Vallum uſque ſic: Argolico m. p. XIIII. Dano XX. ibi intras Maximam Cæſarienſem, Legotio m. p. XVI. Eboraco municip. olim colonia ſexta m. p. XXI. Iſurio XVI. Cattaractoni XXIIII. ad Tiſam X. Vinovio XII. Epiaco XVIIII. ad Murum VIIII. trans Murum intras Valentiam. Alauna amne m. p. XXV. Tueda flumine XXX. ad Vallum. . . . .

Iter V. à limite Præturiam usque sic: Curia m. p.......... ad Fines m. p....... Bremenio m.p......... Corstoplio XX. Vindomora VIIII. Vindovio XVIIII. Cattaractoni XXII. Eboraco XL. Derventione VII. Delgovicia XIII. Præturio XXV.

Iter VI. ab Eboraco Devam usque sic: Calcaria m. p. VIIII. Camboduno XXII. Mancunio XVIII. finibus Maximæ & Flaviæ m. p. XVIII. Condate XVIII. Deva XVIII.

Iter VII. à Portu Sistuntiorum Eboracum usque sic: Rerigonio m. p. XXIII. ad Alpes Peninos VIII. Alicana X. Isurio XVIII. Eboraco XVI.

Iter VIII. ab Eboraco Luguvalium usque sic: Cattaractoni m. p. XL. Lataris XVI. Vataris XVI. Brocavonacis XVIII. Vorreda XVIII. Lugubalia XVIII.

Iter VIIII. à Luguballio Ptorotonim usque sic: Trimontio m. p....... Gadanica m. p....... Corio m. p...... ad Vallum m. p..... incipit Vespasiana. Alauna m. p. XII. Lindo VIIII. Victoria VIIII. ad Hiernam VIIII. Orrea XIIII. ad Tavum XVIIII. ad Æsicam XXIII. ad Tinam VIII. Devana XXIII. ad Itunam XXIIII. ad montem Grampium m. p...... ad Selinam m. p...... Tuessis XVIIII. Ptorotone m. p............

Iter X. ab ultima Ptorotone per mediam insulæ Isca Damnonorum usque sic: Varis m. p. VIII. ad Tuessim XVIII. Tamea XXVIIII.......................... .... m. p. XXI. in Medio VIIII. Orrea VIIII. Victoria XVIII. ad Vallum XXXII. Luguballia LXXX. Brocavonacis XXII. ad Alaunam m. p......... Coccio m. p........... Mancunio XVIII. Condate XXIII. Mediolano XVIII. Etoceto m. p..... .... Salinis m. p...................... .... Glebon colonia m. p....... Corino XIIII. Aquas Solis m. p.......... ad Aquas XVIII. ad Uxel-

Uxellam amnem m. p. ....

Iſca m. p. ....

ITER XI. ab Aquis per viam Juliam Menapiam uſque ſic: ad Abonam m. p. VI. ad Sabrinam VI. unde trajectu intras in Brittaniam Secundam & ſtationem Trajectum m. p. III. Venta Silurum VIII. Iſca colonia VIIII. unde fuit Aaron Martyr. Tibia amne m. p. VIII. Bovio XX. Nido XV. Leucaro XV. ad Vigeſimum XX. ad Menapiam XVIIII. ab hac urbe per XXX. m. p. navigas in Hyberniam.

ITER XII. ab Aquis Londinium uſque ſic: Verlucione m. p. XV. Cunetione XX. Spinis XV. Calleba Attrebatum XV. Bibracte XX. Londinio XX.

ITER XIII. ab Iſca Uriconium uſque ſic: Bultro m. p. VIII. Gobannio XII. Magna XXIII. Branogenio XXIII. Urioconio XXVII.

ITER XIIII. ab Iſca per Glebon Lindum uſque ſic: Ballio m. p. VIII. Bleſtio XII. Sariconio XI. Glebon colonia XV. ad Antonam XV. Alauna XV.......... .... Vennonis XII. Ratiscorion XII. Venromento XII. Margiduno XII. ad Pontem XII. Croco colana Lindum XII.

ITER XV. à Londinio per Clauſentum in Londinium ſic: Caleba m. p. XLIIII. Vindomi XV. Venta Belgarum XXI. ad Lapidem VI. Clauſento IIII. Portu Magno X. Regno X. ad Decimum X. Anderida portu m. p. .... ad Lemanum m. p. XXV. Lemaniano portu X. Dubris X. Rhutupis colonia X. Regulbio X. Contiopoli X. Durelevo XVIII. Mado XII. Vagnaca XVIII. Novio Mago XVIII. Londinio XV.

ITER XVI. à Londinio Ceniam uſque ſic: Venta Belgarum m. p. XC. Brige XI. Sorbioduno VIII. Ventage-

tageladia XII. Durnovaria VIIII. Moriduno XXXIII. Iſca Damnon. XV. .... Durio amne m. p. .... Tamara m. p. .... Voluba m. p. .... Cenia m. p. ....

Iter. XVII. ab Anderida [Eboracum] uſque ſic: Sylva Anderida m. p. .... Noviomago m. p. .... Londinio m. p. XV. ad Fines m. p. .... Durolifponte m. p. .... Durnomago m. p. XXX. Coriſennis XXX. Lindo XXX. in Medio XV. ad Abum XV. unde tranſis in Maximam ad Petuariam m. p. VI. deinde Eboraco, ut ſupra, m. p. XLVI.

Iter XVIII. ab Eboraco per medium inſulæ Clauſentum uſque ſic: Legiolio m. p. XXI. ad Fines XVIII. ...... m. p. XVI. .... m. p. XVI. .... Derventione m. p. XVI. ad Trivonam XII. Etoceto XII. Manduesuedo XVI. Benonnis XII. Tripontio XI. Iſannavaria XII. Brinavis XII. Ælia caſtra XVI. Dorocina XV. Tameſi VI. Vindomi XV. Clauſento XLVI.

Plurima inſuper habebant Romani in Brittaniis caſtella, ſuis quæque muris, turribus, portis & repagulis munita.

Finis Itinerariorum.

Quod hactenus auribus, in hoc capite percipitur pene oculis intuentibus. nam huic adjuncta eſt mappa Brittaniæ artificialiter depicta, quæ omnia loca cer. evidenter exprimit, ut ex ea cunctarum regionum incolas dignoſcere detur.

† locus mappæ Brittaniæ †

ſed vide pag. 48.

CA-

Caput VIII.

Lustravimus jam Albionem, diſitæ non procul inde Hyberniæ, eadem, quâ hactenus uſi fuimus brevitate, deſcriptionem daturi.

II. Hybernia omnium, poſt Albionem dictam nuper, maxumè eſt ad occidentem quidem ſita, ſed, ſicut contra Septemtriones ea brevior, ita in meridiem ſeſe trans illius fines plurimum protendens, uſque contra Hiſpaniæ Tarraconenſis ſeptentrionalia, quamvis magno æquore interjacente, pervenit.

III. Mare, quod Brittaniam & Hyberniam interfluit, undoſum & inquietum eſt, toto, ut author eſt Solinus, anno, non niſi æſtivis pauculis diebus, navigabile. in medio inter ambas inſula eſt, quæ olim appellabatur Monœda, nunc autem Manavia.

IV. Hybernia autem, & ſui ſtatus conditione, & ſalubritate ac ſerenitate aëris, multum Brittaniæ præſtat, ut opinatur Beda, ita, ut rarò ibi nix plus quam triduaria remaneat, nemo propter hiemem aut fœna ſecet aut ſtabula fabricet jumentis.

V. Nullum ibi reptile videri ſolet, nullæ viperæ aut ſerpentes valent. nam ſæpe illò de Brittania allati ſerpentes mox, ut proximante terris navigio odore aëris illius adtacti fuerint, intereunt. quin potiùs omnia penè, quæ de eadem inſula ſunt, contra venenum valent. denique vidimus, quibusdam à ſerpente percuſſis raſa folia codicum, qui de Hybernia fuerunt, & ipſam raſuram aquæ imiſſam ac potui datam talibus protinus totam vim veneni graſſantis totum inflati corporis abſumſiſſe ac ſedaſſe tumorem.

VI. Dives lactis & mellis insula, nec vinearum expers, piscium volucrumque, sed & cervorum caprearumque venatu insignis, ut author est venerabilis Beda.

VII. Cultores ejus, inquit Mela, inconditi sunt & omnium virtutum ignari, magis quam aliæ gentes, aliquatenus tamen gnari pietatis ad modum expertes. gens inhospita & bellicosa à Solino Polyhistore dicti sunt. sanguine interemptorum hausto prius victores vultus suos oblinunt. fas ac nefas eodem animo ducunt. puerpera, si quando marem edidit, primos cibos gladio imponit mariti, inque os parvuli summo mucrone, auspicium alimentorum leviter infert, & gentilibus votis optat, non aliter quam in bello & inter arma mortem oppetat. qui student cultui, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos, candicant enim ob heburneam claritatem. nam præcipua viris gloria est in armorum splendore.

VIII. Agrippa, geographus Romanus, longitudinem Hyberniæ DC. millia passuum esse, latitudinem verò CCC. statuit. XX. olim gentibus habitata, quarum XIIX. littus tenebant.

IX. Hæc autem propria Scottorum patria erat, ab hac egressi, tertiam in Albione Brittonibus & Pictis gentem addiderunt. sed non idem cum magno authore Beda sentio, qui Scottos peregrinos esse affirmat. nam, ut existimo, suam ex Brittania non procul sita originem duxerunt, inde trajecisse, atque in hac insula sedes occupasse, fidem faciunt authores. certissimum verò est Damnios, Voluntios, Brigantes, Cangos aliàsque nationes origine fuisse Brittanicâ, quæ eò postea trajecerunt, postquam, vel Divitiacus, vel Claudius, vel Ostorius, vel Duces alii victores illis

domi

domi tumultum fecerant. pro ulteriori argumento inſervit lingua antiqua, quæ cum antiqua illa Brittanica & Gallica non parum conſonat, id quod omnibus, utriusque linguæ gnaris ſatis planum videtur.

X. Septentrionali Hyberniæ lateri obtenditur Oceanus Deucaledonicus. orientale tegunt Vergivus & Internus. Cantabricus verò auſtrale, uti occidentale magnus ille Brittanicus, qui & Athlanticus Oceanus, quem nos quoque ordinem ſecuti dabimus inſulæ & præcipuorum in illa locorum deſcriptionem.

XI. Illud, quod ab Oceano Deucaledonico alluitur; hujus inſulæ latus habitabant Rhobogdii, cujus metropolis Rhobogdium erat, in quorum orientali regione ſitum erat ejusdem nominis promuntorium, in occidentali, Boreum promuntorium. fluvii verò Banna, Darabouna, Argitta & Vidua, auſtrum verſus à Scottis ipſos ſeparabant montes. *

XII. Infra promuntorium Boreum littus Brittanici maris ad Venicnium uſque caput incolebant gentes Venicniæ, quibus nomen debent ab illis dictæ vicinæ inſulæ Venicniæ, inferius ad oſtium uſque Rhebii fluminis, quarum metropolis Rheba. infra Rhebeum Nagnatæ habitabant ad Libnium uſque, quorum celebris erat ejusdem nominis metropolis. Auſtrum verſus in receſſu ſinus Auſobæ ſiti erant Auterii quibus urbium caput erat ejusdem nominis. Inferiorem ejusdem regionis partem occupabant Concangii, ad quorum fines auſtrum verſus manabat Senus, amplus omnino fluvius, cui adjacebat urbium primaria Macobicum. in anguſtum heic apicem coarctata deſinit Hybernia. prope Auſtrinum promuntorium, ad flumen Senum, ſedes habebant Velatorii quorum metropolis Re-

Regia, fluviusque Durius. Lucani verò habitabant, ubi Oceano miſcetur fluvius Ibernus.

XIII. Ultra Auſtrinum meridionale inſulæ latus ab eodem promuntorio ad Sacrum uſque extremum tendebat. Ibernii ad illud habitabant, quibus metropolis Rhufina. hinc fluvius Dobona, ac deinde Vodiæ cum promuntorio ejusdem nominis, quod promuntorio Albionis Antiveſtæo obvertitur, diſtans inde milliaribus CXXXXV. non procul inde Dabrona fluvius Brigantum regionis terminus, qui fines regionis fluvium Brigas & urbem habebant Brigantiam.

XIV. Pars hujus inſulæ, à Sacro promuntorio ad Rhobogdium uſque extenſa, Orientalis cenſetur. habitantes ſupra promuntorium Sacrum Menapii, primariam habebant ejusdem nominis urbem ad fluvium Modonam. hinc ad Menapiam, in Dimetia ſitam, XXX. milliaria numerantur, ut Plinius refert. harum unam, quam nam verò incertum, patriam habebat Carauſius. ultra horum terminos metropolin Dunum habebant Cauci, quorum fines alluebat fluvius Oboca. Teutonicæ binas has nationes originis eſſe extra dubium eſt. incertum verò quo tempore primùm in has terras eorum majores trajecerint. brevi ante Cæſaris in Brittaniam tranſitum id contigiſſe maxumè videtur probabile.

XV. Eblanæ ulterius habitabant, primariam verò ad Lœbium flumen habentes Mediolanum. Septentrionali viciniores Voluntii civitatem habebant Lebarum, fluvios autem Vinderum & Buvindam. ſuperiorem his inſulæ partem, Rhobogdiis affinem, tenebant Damnii, his urbium caput Dunum, ubi ſepulti creduntur D. Patricius, D. Columba & D. Brigitta, eodem tumulo reconditi.

XVI.

XVI. Reſtat jam, ut eorum, qui interiorem hujus inſulæ partem habitabant, populorum mentio injiciatur. contermini Caucis & Menapiis, ſupra Brigantes autem, incolebant Coriondii, reliquam inſulæ partem Scotti habebant, quibus Scotiæ nomen tota exinde debet. plures inter, quas illi habebant, civitates præ cæteris innotuerunt tantum duæ, quarum ad nos pervenit memoria. altera Rheba ad flumen & lacum Rhebium, Ibernia altera, ſita ad orientale Seni fluminis latus.

XVII. Non poſſum non hoc loco monere Damnios, Voluntios, Brigantes, & Cangianos omnes fuiſſe Brittanicæ originis nationes, quæ, cum vel ab hoſte finitimo non daretur quies, vel tot tantaque exigerentur tributa, quibus ſolvendis ſe impares intelligerent, ſenſim, novas quæſituræ ſedes, in hanc terram trajecerant. dictum jam antea de Menapiis, Chaucis, nec de iis, quæ offeruntur ulterius, plura occurrunt, quibus tutò fides poteſt haberi. refert quidem, Auguſtæ hiſtoriæ ſcriptor, Tacitus, quod pluribus, quam Albion, peregrinis Hybernia fuerit frequentata. at, ſi res ita revera ſe habuiſſet, vix dubitandum videtur, plura nobis de ſtatu Hyberniæ & fide digniora Veteres fuiſſe relicturos. relicturoque jam michi deſcriptionem Hyberniæ non abs re fore videtur docere, hanc, non armis, ſed metu tantum ſub Romanorum redactam fuiſſe imperium. quin potius Regem Ptolemæum in ſecunda Europæ tabula, aliosque veterum inclutiſſimorum geographorum in ſitu illius delineando erraſſe, utpote qui hanc non ſolum juſto longius à Brittania, ſed etiam prorſus à parte boreali provinciæ Secundæ, ſtatuerunt; id quod ex ipſorum libris & Tabulis huc ſpectantibus patet abunde.

XVIII.

XVIII. Super Hyberniam ſitæ erant Hebudes, V. numero, quarum incolæ neſciunt fruges, piſcibus tantum & lacte viventes. Rex unus eſt, ut ſcribit Solinus, univerſis. nam quotquot ſunt, omnes anguſto interluvio dividuntur. ille Rex nichil ſuum habebat, omnia univerſorum. ad æquitatem certis legibus adſtringitur, ac, ne avaritia à vero rectoque eum ſeduceret, diſcebat ex paupertate juſtitiam, utpote cui nichil eſſet rei familiaris, verum alitur è publico. nulla illi dabatur fœmina propria, ſed per viciſſitudines, in quamcunque commotus fuiſſet, ſibi vendicat uſurariam, unde ei nec votum, nec ſpes conceditur liberorum. de Hebudibus hiſce nonnulli ſcripſerunt. dies continuos XXX. ſub bruma eſſe noctem, ſed Dictator Cæſar nichil de eo, ſtudioſe licet inquirens, reperiebat, niſi, quod certis ex aqua menſuris breviores fuiſſe noctes quam in Gallia intellexerit.

XIX. Secundam à continenti ſtationem Orcades præbent, quæ ab Hebudibus porrò, ſed erroneé, ſunt VII. dierum totidemque noctium curſu, ut ſcripſerunt nonnulli, numero XXX., anguſtis inter ſeſe deductæ ſpatiis, vacabant homine, non habebant ſylvas, tantum junceis herbis horreſcentes. cætera earum nil niſi arenæ & rupes tenent, ut ego, ex Solino cum aliis colligi poſſe, habeo perſuaſum.

XX. Thule ultima omnium, quæ Brittanicæ vocantur, Belgarum littori appoſita ſtatuitur à Mela. Græcis Romanisque celebrata carminibus, de quo Homerus Mantuanus:

——— *& tibi ſerviat ultima Thule.*

in ea ſolſtitiô nullas eſſe noctes indicavimus, cancri ſignum Sole tranſeunte, ut author eſt Plinius, nullosque contra per brumam dies. hæc quidem ſenis menſibus

ſibus continuis fieri arbitrantur, qui hic habitant, ut refert Solinus, principio veris inter pecudes pabulis vivunt, deinde lacte, in hyemem conferunt arborum fructus. utuntur fœminis vulgo, certum matrimonium nullis. Thule autem larga & diutinâ pomonâ copioſa eſt, ut tradit idem author. ultra Thulen unius diei navigatione accepimus pigrum eſſe & concretum mare, à nonnullis Cronium appellatur. à Thule in Caledoniam bidui navigatio eſt.

XXI. Thanatos inſula alluitur freto Oceani, à Brittaniæ continente æſtuario tenui, Wantſuam dicto, ſeparata, frumentariis campis felix, & gleba uberi, nec tantum ſibi ſoli, verum & aliis ſalubribus locis, ut author eſt Iſidorus, cum ipſa nullo ſerpatur angue, aſportata inde terra, quoquò gentium invecta ſit, angues necat. hæc non longe abeſt à Rhutupi ſita.

XXII. Vecta, à Veſpaſiano devicta olim, inſula eſt, proximum Belgis habet ab oriente in occaſum XXX. circiter millia paſſuum, ab auſtro in boream XII. in orientalibus ſuis partibus mari VI. millium, in occidentalibus III., à meridionali ſupra ſcripto littore diſtans.

XXIII. Præter ſupradictas inſulas fuerunt etiam VII. Acmodæ, Ricnea, Silimnus, Andros, Sigdiles XL., Vindilios, Sarna, Cæſarea & Caſſiterides.

XXIV. Sena, Oſſiſmicis adverſa littoribus, Gallici Numinis oraculo inſignis eſt, ut author eſt Mela. cujus antiſtites, perpetua virginitate ſanctæ, numero IX. eſſe traduntur, Senas Galli vocant, putantque ingeniis ſingularibus præditas, maria ac ventos concitare carminibus, ſeque in quæ velint animalia vertere, ſanare quæ apud alios inſanabilia ſunt. ſcire ventura

&

& prædicere. ſed non niſi deditæ navigantibus, & ob id tantum ut ſe conſulerent eò profectis.

XXV. Reliquæ Albioni circumfuſæ minoris peripheriæ & momenti inſulæ ex depictæ adjectæque mappæ inſpectione melius, quam ex nudo quodam recenſu, cenſeri ac dignoſci poſſunt. heic itaque ſubſiſto meumque his rebus locatum ſtudium Benevolo Lectori ejusque favori & judicio ſtudioſe commendo.

EXPLICIT FELICITER,

Deo juvante, Liber primus Commentarioli geographici de ſitu Brittaniæ & ſtationum quas Romani ipſi in ea inſula ædificaverunt, per manum meam Ricardi *famuli* Chriſti *& monachi Weſtmonaſterienſis.*

Deo gratias.

RI-

MAPPA BRITTANIÆ FACIEI ROMANÆ SECUNDUM FIDEM MONUMENTORUM PERVETERUM DEPICTA.
MARE GERMANICUM.
MARE THULE
MARE ORCADUM
GALLIA
GALLIÆ BELGICÆ PARS
GALLIÆ CELTICÆ PARS
Armoricæ civitates
OCEANUS BRITTANICUS.
ALBION
ALBANIA
CALEDONIA
BRITANNIA
OCEANUS
MARE INTERNUM
MARE VERGIVUM.
HYBERNIA
DEUCALEDONIUS
OCEANUS ATHLANTICUS qui et BRITTANICUS
CASSITERIDES
EBUDES
Tabulam hanc Geographicam Antiquitatis Patriæ Cimelium
celeberrimo viro Gulielmo Stukeley. M.D. C.L.M. F.R.S. ect
observantiæ testandæ ergo D. D. Carolus Bertramus 1755.
C. Bertramus ipse delin: ab orig: & sculpsit.

RICARDI MONACHI
WESTMONASTERIENSIS
COMMENTARIOLI GEOGRAPHICI
deſcriptionis *BRITTANIÆ* ſub ditione ROMANI IMPERII
LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

IN ſupplementum datæ hucuſque Brittaniæ antiquæ deſcriptionis deductum parili compendio ſubjungere conſultum duxi 1

I. Chronologiæ, à prima inde orbis origine ad vaſtata à Gothis Romam deductæ, epitomen. & 2

II. Imperatorum Legatorumque Romanorum qui huic regioni cum imperio præfuerant brevem recenſum.

Dicant fortè nonnulli potuiſſe iſtiusmodi operam, utpote non abſolute neceſſariam, vel cultui divino, vel majoris momenti rebus impendi. at ſciant illi & ſubſecivas horas antiquitatibus patriis priſtinique terrarum ſtatus inveſtigationi poſſe vindicari, ut tamen nichil propterea ſacro cultui decedat. ſin verò Momus iſtiusmodi captatam ex otio licito voluptatem nobis invideat, ad finem properans metæque jam adſtitutus heic pedem figo. 3

CAPUT I.

IN principio mundum, nobis hodiernum reliquisque creaturis habitatum, VI dierum ſpatio ex nihilo condidit omnipotens Creator. 4

5 *Anno Mundi* MDCLVI. Crescentem continuo usu humani generis malitiam vindicaturus Creator diluvium Orbi immisit, quod totum obruens mundum omnem delevit viventium ordinem, solis, quæ arcam intraverant, exceptis & servatis, quorum deinceps propago novis animalium colonis novum orbem replevit.

6 *A. M.* MMM. Circa hæc tempora cultam & habitatam primùm Brittaniam arbitrantur nonnulli, cum illam salutarent Græci Phœnicesque mercatores. nec desunt, qui à Rege quodam Brytone non diu postea conditum credunt Londinium.

7 *A. M.* MMMCCXXVIII. Prima urbis Romæ, quæ gentium exinde communis terror, fundamenta posuerunt fratres Romulus & Remus.

8 *A. M.* MMMDC. Egressi è Brittania per Galliam Senones Italiam invasere, Romam oppugnaturi.

9 *A. M.* MMMDCL. Has terras intrarunt Belgæ, Celtæque desertam à Senonibus regionem occuparunt. non diu postea cum exercitu in hoc regnum transiit Rex Æduorum Divitiacus, magnamque ejus partem subegit. circa hæc tempora in Hyberniam commigrarunt, ejecti à Belgis Brittones, ibique sedes posuerunt, ex illo tempore Scotti appellati.

10 *A. M.* MMMDCCCCXLIII. Gestum est Cassibelini cum civitatibus maritimis bellum.

11 *A. M.* MMMDCCCCXLVI. Cæsar Germanos & Gallos capit, & Brittones quoque, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum fuerat, victor, obsidibus acceptis, stipendarios facit.

A. M.

A. M. MMMDCCCCXLVII. Denuo in has ter- 12
ras profectus bellum gessit cum Rege Cassiorum
Cassibellino, invitatus, ut ipse quidem prætendit,
à Trinobantibus. sed, quod majore veri specie
tradit Suetonius, potius avaritiem ipsius sollici-
tantibus prætiosis Brittaniæ margaritis.

A. M. MMMMXLIV. Ipse in Brittaniam pro- 13
fectus Imperator Claudius, semestri spatio, ab-
sque ulla vi aut sanguinis effusione, magnam insu-
læ partem in suam redegit potestatem, quam exin-
de Cæsariensem jussit vocari.

A. M. MMMMXLV. Missus ab Imperatore 4
Claudio cum II. Legione in has terras Vespasia-
nus, adhuc in privata vita, Belgas Damnoniosque
oppugnavit, tandemque, commissis præliis XXXII.
urbibus XX. expugnatis, sub obsequium Romani
Imperii redegit, una cum insula Vecta.

A. M. MMMMXLVII. Thermas & Glebon oc- 15
cupaverunt Romani.

A. M. MMMML. Post novennale bellum Re- 16
gem Silurum Charaticum vicit Dux Romanorum
Ostorius, magna Brittaniæ pars in formam pro-
vinciæ redacta, & Camalodunensis coloniæ posita
fundamenta.

A. M. MMMMLII. Cogibundo urbes quædam 17
apud Belgas à Romanis concessæ, ut inde sibi con-
deret Regnum. circa hæc tempora, relictâ Brittaniâ,
Cangi & Brigantes in Hyberniam commigrarunt
sedesque ibi posuerunt.

A. M. MMMMLXI. Nero Imperator, in re 18
militari nichil omnino ausus, Brittaniam pene ami-
sit. nam duo sub illo nobilissima oppida illic capta

atque everſa ſunt. nam inſurrexit contra Romanos Bondvica, illatam ſibi à Romanis injuriam vindicatura, colonias illas Romanorum, Londinium, Camalodunum & municipium Verulamium igne delevit, occiſis ultra octoginta millibus civium Romanorum. ſuperata illa, tandem à Suetonio, qui accerimè illatum Romanis damnum vindicavit, occiſo ſubditorum ejus æquali numero.

19 *A. M.* MMMMLXXIII. Brigantes vicit Cerealis.

20 *A. M.* MMMMLXXVI. Ordovices plectit Frontinus.

21 *A. M.* MMMMLXXX. Magnum cum Rege Caledoniorum Galgaco prælium committit Agricola, eoque devicto, totam inſulam cum claſſe luſtrari jubet, maritimamque ipſius oram totus obiens, Orcades ſubmittit Imperio Romano.

22 *A. M.* MMMMCXX. Ipſe in Brittaniam tranſit Hadrianus Imperator, immenſoque muro unam inſulæ partem ab altera ſejungit.

23 *A. M.* MMMMCXL. Miſſus ab Antonino Pio Urbicus victoriis inclareſcit.

24 *A. M.* MMMMCL. Nonnullos quoque à Brittanis victorias reportat Aurelius Antoninus.

25 *A. M.* MMMMCLX. Luce Chriſtianiſmi, regnante Lucio Rege, colluſtratur Brittania, Rege Cruci Chriſti ſe primùm ſubmittente.

26 *A. M.* MMMMCLXX. Provincia Veſpaſiana ejiciuntur Romani. hoc circiter tempore ex inſulis in Brittaniam cum Pictis ſuis advenîſſe creditur Reuda Rex.

27 *A. M.* MMMMCCVII. Deſtructum, à Romanis

nis

nis conditum, murum reſtituit tranſiens in Brittaniam Severus Imperator, & non diu poſt Eboraci, manu Dei, moritur.

A. M. MMMMCCXI. Venalem à Mæatis pacem 28
obtinuit Baſſianus.

A. M. MMMMCCXX. Per hæc tempora intra 29
mœnia ſe continent Romani milites, altâque pace tota perfruitur inſula.

A. M. MMMMCCXC. Carauſius, ſumpta pur- 30
purâ, Brittanias occupavit. poſt X. annos per Aſclopiodorum Brittania recepta.

A. M. MMMMCCCIIII. Perſecutio crudelis & 31
crebra flagrabat, ut intra unum menſem XVII. millia Martyrum pro Chriſto paſſa inveniantur, quæ & Oceani limbum tranſgreſſa Albanum, Aaron, & Julium Brittones cum aliis pluribus viris & fœminis felici cruore damnavit.

A. M. MMMMCCCVI. Conſtantius, XVI. im- 32
perii anno, ſummæ manſuetudinis & civilitatis vir, victô Alectô, in Brittania diem obiit Eboraci.

A. M. MMMMCCCVII. Conſtantinus, qui Ma- 33
gnus poſtea dicitur, Conſtantii ex Brittanica Helena filius, in Brittaniis creatus Imperator, cui ſe ſponte tributariam offert Hyberniam.

A. M. MMMMCCCXX. Ductu Regis Ferguſii 34
in Brittaniam tranſeunt Scotti, ibique ſedem figunt.

A. M. MMMMCCCLXXXV. Theodoſius Maxi- 35
mum tyrannum III. ab Aquileia lapide interfecit. qui, quoniam Brittaniam omni pene armata juventute copiisque ſpoliaverat militaribus, quæ, tyrannidis ejus veſtigia ſecutæ in Gallias, nunquam

ultra domum rediere, videntes, transmarinæ gentes sævîssimæ, Scottorum à circio, Pictorum ab aquilone, destitutam milite ac defensore insulam, adveniunt, & vastatam direptamque eam multos per annos opprimunt.

36 *A. M.* MMMMCCCXCVI. Brittones Scottorum, Pictorumque infestationem non ferentes, Romam mittunt, &, sui subjectione promissa, contra hostem auxilia flagitant, quibus statim missa legio magnam Barbarorum multitudinem sternit, cæteros Brittaniæ finibus pellit, ac, domum reversura, præcepit sociis, ad arcendos hostes, murum trans insulam inter duo æstuaria statuere. qui, absque artifice magistro magis cespite quam lapide factus, nil operantibus profuit. nam mox, ut discessere Romani, advectus navibus prior hostis, quasi maturam segetem, obvia quæque sibi cædit, calcat, devorat.

37 *A. M.* MMMMCCCC. Iterum petiti auxilia Romani advolant & cæsum hostem trans maria fugant conjunctis sibi Brittonibus, murum non terra, ut ante pulvereum, sed saxo solidum, inter civitatis, quæ ibidem ob metum hostium fuerunt factæ, à mari usque ad mare collocant. sed & in littore meridiano maris, quia & inde hostis Saxonicus timebatur, turres per intervalla ad prospectum maris statuunt. id Stilichontis erat opus, ut ex his Claudiani versibus constat:

——— Caledonio velata Brittania monstro,
Ferro Picta genas, cujus vestigia verrit
Cærulus, Oceanique æstum mentitur, amictus:
Me quoque vicinis pereuntem gentibus, inquit,

Mu-

Munivit Stilicho, totam cum Scottus Hybernam
Movit, & infeſto ſpumavit remige Thetys.
Illius effectum curis, nec bella timerem
Scotica ne Pictum tremerem, ne littore toto
Proſpicerem dubiis venturum Saxona ventis.

A. M. MMMMCCCCXI. Occupata à Gothis eſt 38
Roma, ſedes quartæ & maxumæ Monarchiarum, de quibus Daniel fuerat vaticinatus, anno mileſimo centeſimo ſexageſimo quarto ſuæ conditionis. ex quo autem tempore Romani in Brittania regnare ceſſarunt, poſt annos ferme CCCCLXV. ex quo C. Julius Cæſar eandem inſulam adiit.

A. M. MMMMCCCCXLVI. Recedente à Brit- 39
taniis legione Romana, cognita Scotti & Picti reditus denegatione, redeunt ipſi, & totam ab aquilone inſulam pro indigenis muro tenus capeſcunt nec mora, cæſis, captis, fugatiſque cuſtodibus muri & ipſo interrupto, etiam intra illum crudelis prædo graſſatur. mittitur epiſtola lachrymis ærumniſque referta ad Romanæ poteſtatis virum Fl. Ætium, ter conſulem, viceſimo tertio Theodoſii Principis anno petens auxilium, nec impetrat.

Caput II.

Veritatem, quoad fieri licuit, ſectatus fui, ſi quid occurrat fortè, illi non exactè congruum, illud michi ne imputetur vitióve vertatur rogo. me enim ad regulas legeſque Hiſtoriæ ſollicitè componens, ea bona fide collegi aliorum verba & relatio-

 nes,

nes, quæ ſincera maxumè deprehendi & fide digniſſima. ad cætera præter Elenchum Imperatorum Legatorumque Romanorum, qui huic inſulæ cum imperio præfuerunt, amplius quidquam expectare nolit Lector, quocúmque meum opus finiam.

II. Igitur, primus omnium Romanorum Dictator Julius cum exercitu, principatu Caſſibellino, Brittaniam ingreſſus, quamquam proſpera pugna terruerit incolas, ut Tacitus refert, ac littore potitus ſit, poteſt videri oſtendiſſe poſteris, non tradidiſſe.

III. Mox bella civilia, & in rempublicam verſa principum arma, ac longa oblivio Brittaniæ etiam in pace. conſilium id Auguſtus vocabat, Tiberius præceptum. agitaſſe Caligulam de intranda Brittania ſatis conſtat, ni velox ingenio, mobiliſque pœnitentia, & ingentes adverſus Germaniam conatus fruſtra fuiſſent.

IV. Claudius verò Brittaniæ intulit bellum, quam nullus Romanorum poſt Julium Cæſarem attigerat, transvectis legionibus auxiliiſque, ſine ullo prœlio ac ſanguine, intra pauciſſimos dies partem inſulæ in ditionem recepit. deinde miſit Veſpaſianum, adhuc in privata vita, qui tricies & bis cum hoſte conflixit, duas validiſſimas gentes cum Regibus eorum, XX. oppida & inſulam Vectem, Brittaniæ proximam, imperio Romano adjecit. reliquas devicit per Cnæum Sentium & Aulum Plautium, illuſtres & nobiles viros, & triumphum celebrem egit.

V. Subinde Oſtorius Scapula, vir bello egregius, qui in formam provinciæ proximam partem Brittaniæ redegit. addita inſuper veteranorum colonia Camalodunum.

lodunum. quædam civitates Cogiduno Regi donatæ. is ad Trajani usque Principatum fidelissimus mansit, ut Tacitus scribit.

VI. Mox Avitus Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis in ulteriora permotis, per quæ fama aucti officii quæreretur.

VII. Didium Verannius excepit, isque intra annum exstinctus est.

VIII. Suetonius hinc Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus, firmatisque præsidiis, quorum fiducia Monam insulam, ut vires rebellibus ministrantem, aggressus terga occasioni patefecit. namque Legati absentiâ remoto metu Brittones ✠ accendere, atque Bonduica, generis Regii fœmina, duce, sumpsere universi bellum; ac sparsos per castella milites consectati, expugnatis præsidiis, ipsam coloniam invasere, ut sedem servitutis, nec ullum in barbaris sævitiæ genus omisit ira & victoria. quod, nisi Paulinus, eo cognito provinciæ motu prosperè subvenisset amissa Brittania foret, quam unius prœlii fortuna veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex Legato timor agitabat.

IX. Hic cum egregius cætera, arrogantes in deditos & ut suæ quoque injuriæ ultor. durius consuleret; missus Petronius Turpilianus tanquam exorabilior & delictis hostium novus, eoque pœnitentiæ mitior, compositis prioribus, nichil ultra ausus, Trebellio Maximo provinciam tradidit.

X. Trebellius segnior & nullis castrorum experi-

 mentis,

mentis, comitate quadam curandi, provinciam tenuit. Didicere jam barbari quoque Brittones ignoſcere vitiis blandientibus. & interventus civilium armorum, præbuit juſtam ſegnitiæ excuſationem. ſed diſcordia laboratum, cum aſſuetus expeditionibus miles otio laſciviret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus atque humilis, præcariò mox præfuit, ac velut pacti, exercitus licentiam, Dux ſalutem. hæc ſeditio ſine ſanguine ſtetit.

XI. Nec Vectius Bolanus manentibus adhuc civilibus bellis agitavit Brittaniam diſciplina. eadem inertia erga hoſtes ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quod innocens Bolanus & nullis delictis inviſus charitatem paraverat loco authoritatis.

XII. Sed ubi cum cætero Orbe, Veſpaſianus & Brittaniam recuperavit, magni Duces, egregii exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerealis, Brigantum civitatem, quæ numeroſiſſima provinciæ totius perhibetur, aggreſſus. multa prœlia & aliquando non incruenta: magnamque Brigantum partem aut victoria amplexus, aut bello.

XIII. Sed cum Cerealis quidem alterius ſucceſſoris curam famamque obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Julius Frontinus, vir magnus quantum licebat; validamque & pugnacem Silurum gentem armis ſubegit; ſuper virtutem hoſtium locorum quoque difficultates eluctatus.

XIV. Succeſſit huic Agricola, qui non ſolum acquiſitam provinciæ pacem conſtituit, ſed etiam annos ſeptem plus minus continuis Caledonios, cum bellociſſimo Rege ipſorum Galgaco, debellavit. quo facto Ro-

Romanorum ditioni gentes non antea cognitas adjunxit.

XV. Majorem verò Agricolæ gloriam invidens Domitianus, domum eum revocavit, Legatumque ſuum Lucullum in Brittanias miſit, quod lanceas novæ formæ appellari Lucculeas paſſus eſſet.

XVI. Succeſſor ejus Trebellius erat, ſub quo duæ provinciæ, Veſpaſiana ſcilicet & Maæta, fractæ ſunt. Romani ſe ipſos autem luxuriæ dederunt.

XVII. Circa idem tempus inſulam hancce viſitans Hadrianus Imperator murum, opus ſane mirandum & maxume memorabile, erexit, Juliumque Severum Legatum in Brittaniis reliquit.

XVIII. Poſtea nichil unquam notatu dignum audivimus eſſe perpetratum, donec Antoninus Pius per Legatos ſuos plurima bella geſſit, nam & Brittones, per Lollium Urbicum Proprætorem & Saturninum Præfectum claſſis, vicit, alio muro, ſubmotis barbaris, ducto. provinciam, poſtea Valentiæ nomine notam, revocavit.

XIX. Pio mortuô, varias de Brittonibus, Germaniſque victorias reportavit Aurelius Antoninus.

XX. Mortuô autem Antoninô, cum ea quæ Romanis ademerant ſatis non haberent, magnam à Legato Marcello paſſi ſunt cladem.

XXI. Hic Pertinacem habuit ſucceſſorem, qui fortem quoque ſe geſſit ducem.

XXII. Hunc excepit Clodius Albinus, qui de ſceptro & purpura cum Severo contendit.

XXIII. Poſt hos primus erat Virius Lupus, qui Legati nomine gaudebat. non huic multa præclara geſta adſcribuntur, quippe cujus gloriam intercepit invictiſſimus Severus, qui, fugatis celeriter hoſtibus, murum Hadrianum, nunc ruinoſum, ad ſummam ejus perfectionem reparavit; &, ſi vixerat, propoſuerat exſtirpare barbaros, quibus erat infeſtus, cum eorum nomine, ex hacce inſula. ſed obiit, manu Dei, apud Brigantes in municipio Eboraco.

XXIV. Ejusque in locum ſubiit Alexander, qui orientis quasdam victorias reportavit, in Ediſſa mortuus. . . . . *Sicilia*

XXV. Succeſſores habuit Legatos Lucilianum, M. Furium, N. Philippum. . . . . qui ſi defenſionem terminorum ab ipſis obſervatam exceperimus, nil fere egerunt.

XXVI. Poſt. . . . . *Deſunt reliqua.* . . . .

F I N I S.

GILDÆ SAPIENTIS

DE EXCIDIO

BRITANNIÆ

LIBER QUERULUS

Ex antiquiſſimo MS. Cod. Cantabrigienſi

CAROLUS BERTRAM

recenſuit, & Annotationibus illuſtravit.

De Gilda Thomas Gale.

Gildas Hiſtoricus, Albanius, Badonicus, Sapiens, (tot enim innotuit titulis) Iltuti diſcipulus (ut prodit Vitæ Scriptor Monachus Ruyenſis) floruit in illo Banchorenſi nobili cœnobio. Vixit contemporaneus multis Regulis Britannis, qui ſimul locis diverſis, cum imperio præfuerunt ſuis. Hos ob ſcelera, & rempub. male adminiſtratam, ipſe in transmarina Britannia (extra periculum) conſtitutus acerbe exagitat. Unum ex iis ad ſanam mentem revocavit; nam in quodam Chronico Cambrico legi de Conſtantino, quem Gildas increpuit,

Conversio Constantini ad Dominum.

Scripſit præter alia *De Excidio Britanniæ.* citant Beda, Alcuinus, & Lupus, Saxonici Scriptores. vixit anno 512, ut alii 565, vel, ut aliqui 580. De eo W. Malm. in Antiq. Glaſton. p. 296. *Gildas Hiſtoricus; cui Britanni debent, ſi quid notitiæ inter cæteras gentes habent.*

Ordo capitulorum in MS. Cod. Cantabrigienſi; *horum numeri ſtant in margine inferiori.*

Incipiunt capitula libri ſequentis.

Capitulum I.

DEſcriptio Britanniæ Inſulæ & quod illa divina ſtatera terræ totius ponderatice, ſit librata, de ejus ſitu, habitu, & qualitate. De amœnitate, & pulchritudine. De fertilitate, & ubertate. De longitudine, & latitudine. De Civitatibus antiquis & fluminibus præcipuis. De rivis pernitidis, & leni murmure ſerpentibus. De lucidis fontibus, & congruis animalium paſtibus. De frigidis lacubus, & torrentibus exundantibus.

II. De nimia Tyrannide Indigenarum, & crudelitate ſæviſſima Idololatrarum.

III. Quam doloſe Romani Britannis ſibi ſubegerunt, & quam bellicoſe ipſis diutius reluctaverunt.

IV. Quomodo Romani poſtremo Britonibus præpoſitos vectigales præficerint, ita ut non Britannia, ſed Romana Inſu-

Infula cenferetur: & quicquid habere potuiffet æris & argenti, vel auri, Imagini Cæfaris notaretur.

V. Quo tempore Chriftus in Mundum venerit, & quanta perfecutio tempore Diocletiani emerferit.

VI. Qvanta Martyrum gloria tam in Britannia quam in univerfa tunc effloruerit Ecclefia.

VII. Quomodo Eccefia redivivo flore refpiraverit, fed tandem Arriani contagio infecta defecerit.

VIII. Qualiter gens Britonum Imperatores Romanos attriverit.

IX. Qualiter Britones arctati à Scotis, & Pictis pro Romano miferint auxilio, & obtinuerunt. Et quale Confilium Romani eis dederint. Videlicet, ut inter duo maria murum per millia paffuum plurima trans infulam inftruerent, à mari Scotiæ ufque ad mare Hiberniæ, (i. e.) à *Kair Eden* civitate antiquiffima, duorum ferme millium fpatio à Monafterio *Abercurnig* (quod nunc vocatur *Abercorn*) ad occidentem, tendens contra occidentem, juxta urbem *Alcluth*. At infulani murum non tam lapidibus quam cefpitibus conftruentes, ad nihilum utilem ftatuunt; quia ftatim Romanis repatriantibus, iterum ab ipfis impugnati funt.

X. Quam mifere legati Britonum Romam iterum mittuntur, fciffis veftibus, nudis pedibus, opertis fablone capitibus, lubricis greffibus, lachrymofis poftulationibus, querulis vocibus, cunctis membris contrementibus à Romanis auxilio petentes & impetrantes.

XI. Quomodo Britones rurfum Romanorum folatium repetierint, & qualiter Romani fefe excufaverint; fed tamen laudare & monere cœperunt: ut murum à mari ad mare facerent: quod & facerent, à mari *Norwagiæ* ufque ad mare *Gallwadiæ*, per octo pedes latum & duodecim altum. Et turres per intervalla conftruxerunt, eo in loco ubi Severus Imperator maximam foffam, firmiffimumque vallum crebris infuper turribus communitum per CXXXII. paffuum longe ante fecerat, (i. e.) à villa quæ Anglice *Wallejende* dicitur, Latine vero caput muri interpretantur: quæ eft juxta *Tinemuthe*, qui murus multum diftat à præfato vallo apud meri-

meridiem, quod antea apud *Kair Eden* ſupra mare Scotiæ conſtituerant.

XII. Qualiter gens ſcabra Scotorum comperta excuſatione Romanorum in Britones inſurrexerint, & eos proſequendo laceſſerint.

XIII. Quod Britones adhuc more ſolito ad Romanos mittentes nihil profecerint: ſed rurſum ſuis viribus innitentes Pictos propulerint.

XIV. Quomodo omnis juſtitia à Britonibus perierit, & omnis nequitia pro veritate, etiam inter religioſos; ſucreverit.

XV. Quod Britones pro Saxonibus miſerunt, & eos, Deo Judicante pro peccati flagello ſuſceperunt.

XVI. Qualiter gens Saxonica cum tribus *Kyulis* Britanniam appulerit, & poſtea Britones impugnaverit.

XVII. Quomodo Saxones ſumptus majores ſolito expetunt, & hoc genere impugnandi materias quæſierunt & ſancta Dei diripuerunt.

XVIII. Qualiter Ambroſius Aurelianus ſolus eis reſtiterit, & quis GILDÆ SAPIENTIS nativitatis annus ſit.

XIX. Quomodo gens Britannica poſtea tota Idololatriæ erroribus ſit ſubdita.

XX. Recapitulatio ſingulorum quæ ſuperius deſcripta ſunt Epigrammatum. In qua recapitulatione operis promittit auctor ſe majorem librum de Regibus Britonum, & de præliis eorum * deſcribendum, quem & poſtea facit.

Expliciunt Capitula.

VARIANTES LECTIONES.

* Deſcripturum. *Porro in recap. op. nihil horum reperitur in Cod. MS. quæ hic affirmantur de Gilda.* GALE.

PRÆ-

PRÆFATIO GILDÆ.

IN [a] hoc libro' quicquid deflendo potius quam declamando (vili licet ſtylo, tamen benigno) fuero proſecutus, ne quis me, affectu cunctos ſpernentis, omnibusve melioris (quippe qui commune bonorum diſpendium malorumque cumulum lachrymoſis querelis defleam) ſed condolentis patriæ incommoditatibus, miſeriisque ejus, ac remediis condelectantis, edicturum putet; quia [b] vero' non tam fortiſſimorum militum enunciare trucis belli pericula mihi ſtatutum eſt, quam deſidioſorum: Silui (fateor) cum immenſo [c] dolore mentis', & animi compunctione, cordisque contritione, & attonito ſenſu ſæpius hæc omnia in animo revolvere, & (ut mihi renum ſcrutator teſtis eſt Dominus) ſpatio biluſtri temporis, vel eo amplius prætereuntis: Imperitia ſicut & nunc, [d] una cum chariſſimis mei amicis imperantibus, ut qualemcunque gentis Britannicæ hiſtoriolam, ſive admonitiunculam ſcriberem'. In zelo igitur domus Domini, ſacræ legis, ſeu cogitatuum rationibus, vel fratrum religioſis precibus coactus, nunc perſolvo debitum, multo tempore antea exactum, vile quidem [e] ſtylo', ſed fidele (ut puto) & amicale quibusque egregiis Chriſti tyronibus; grave vero & importabile apoſtatis inſipientibus: Quorum priores (ni fallor) cum lachrymis forte quæ ex DEI Charitate profluunt, alii cum triſtitia (ſed quæ de indignatione & puſillanimitate deprehenſæ conſcientiæ extorquetur) illud excipient. [f] Igitur', Deo volente, pauca, 1. De ſitu. 2. De

a. Hac Epiſtola. b. *Deeſt.* c. Cordis dolore. *Reliqua autem deſiderantur*, *uſque ad*, ut mihi. d. Una cum vilibus me meritis inhibentibus, ne qualemcunque admonitiunculam ſcriberem. e. *Deeſt.* f. Sed ante pro miſſum. GALE.

contumacia. 3. De ſubjectione. 4. De rebellione. 5. a. De ſecunda ſubjectione, ac duro' famulatu. 6. De religione. 7. De perſecutione. 8. De Sanctis Martyribus. 9. De diverſis hæreſibus. 10. De tyrannis. 11. De duabus gentibus b. victricibus'. c. De prima vaſtatione'. 12. De defenſione. 13. d. De ſecunda vaſtatione. 14. De ſecunda ultione'. 15. De tertia vaſtatione. 16. De fame. 17. e. De epiſtolis'. 18. De Victoria. 19. De ſceleribus. 20. De nuntiatis ſubito hoſtibus. 21. De famoſa peſte. 22. De conſilio. 23. De ſæviore multo primis hoſte. 24. De urbium ſubverſione. 25. De reliquiis. 26. De poſtrema pace f. quæ' poſtrema victoria temporibus noſtris Dei nutu donata eſt, dicere g. curabo.

Explicit Præfatio.

a. Item de ſubjectione ac diro. b. Vaſtatricibus. c. *Deeſt.* d. Itemque vaſtatione. e. Epiſtolis ad Agitium. f. Patriæ victoria, quæ. g. Conamur. Gale.

* ARGUMENTUM'.

Incipit Liber querulus *S. Gildæ Sapientis* de excidio Britanniæ. De calamitatibus & prævaricationibus ejus civium. De exulatione Britonum, & duris oppreſſionibus eorum, & quam doloſe Romani eos ſibi ſubegerint, & quam bellicoſe ipſis diutius reſtiterint; & quomodo Romani poſtremo eis præpoſitos vectigales præfecerint, ita ut non Britannia ſed Romana Inſula vocaretur, & omnis moneta auri, argenti, & æris imagini Cæſaris notaretur. Quo tempore Chriſtus in mundum venerit. Et quanta perſecutio tempore Diocletiani emerſerit. Quantum martyrum gloria tunc Britannia effloruerit. Qualiter gens Britonum Imperatores Romanos attriverit.

HISTO-

a. HISTORIA' GILDÆ.

CAP. I. *De situ Britanniæ.*

BRITANNIA insula in extremo ferme orbis limite circium occidentemque versus, divina, ut dicitur, statera terræ totius ponderatrice librata; ab Africo boriali propensius tensa axi, octingentorum in longo milium, ducentorum in lato spatium (exceptis diversorum prolixioribus promontoriûm tractibus, quæ arcuatis oceani sinibus ambiuntur) tenens: cujus b. diffusione', & (ut ita dicam) intransmeabili undique circulo, absque meridianæ freto plagæ, (quo ad Galliam Belgicam navigatur) vallata c. duûm' ostiis nobilium Thamesis ac Sabrinæ fluminum veluti brachiis (per quæ eidem olim transmarinæ delitiæ ratibus vehebantur) aliorumque minorum, meliorata: bis denis bisque d. quaternis' civitatibus, ac nonnullis e. Castellis', f. murorum, turrium serratarum, portarum', g. domorumque' (h. quorum' culmina minaci i. proceritate' porrecta in k. edito' forti compage l. pangebantur') m. molitionibus' non improbabiliter instructis decorata: n. campis' late pansis, collibusque amœno situ locatis præpollenti culturæ aptis, o. montibusque' al-

 ter-

a. Epistola. *b.* Diffusiore. *c.* Duorum. *d.* Quaternis fulget *Frag. apud Johan. à Bosco.* *e.* Castellis decoratur. *ita Frag. supradictum.* *f.* Murorum quoque ac turrium, serratarum portarum. *ita Fragm.* *g. Deest* que *Joss.* Domorum etiam. *Fragm.* *h.* Quarum. *i. Ita Joss. & Fragm. In MS. vero Cant. corrupte legitur* protelaritate. *k.* Editum *Fragm.* *l.* Cernuntur *Fragm.* *m.* Munitionibus. *Joss. Locus autem integer hoc modo legitur in Frag.* non improbabiliter est adornata instructis munitionibus. *n.* Campis quoque fulget *Frag.* *o. Deest* que *Joss.* montibus etiam *Frag.* GALE.

ternandis animalium paſtibus *a.* magne' convenientibus (*b.* diverſorum' colorum flores humanis greſſibus pulſati, non indecentem *c.* quondam' ſeu picturam eisdem *d.* imprimebant') electa veluti ſponſa monilibus diverſis ornata: fontibus lucidis, crebris undis niveas veluti glareas palantibus, pernitidisque rivis leni murmure ſerpentibus, *e.* quorumque' in ripis accubantibus ſuavis ſoporis pignus prætendentibus, & lacubus frigidum aquæ torrentem vivæ exundantibus irrigua.

Cap. II. *De Contumacia.*

Hæc erecta cervice & mente, ex quo inhabitata eſt, nunc Deo, interdum civibus, nonnunquam etiam tranſmarinis Regibus, & ſubjectis *f.* interdum' ingrata conſurgit. Quid enim deformius, quidque iniquius poteſt humanis auſibus vel eſſe, vel intromitti negotium, quam Deo timorem, bonis civibus charitatem, in altiore dignitate *g.* compoſitis' abſque fidei detrimento debitum denegare honorem, & frangere divino ſenſui humanoque fidem, & abjecto cœli & terræ metu, propriis adinventionibus aliquem *h.* ex' libi-

a. Maxime *Joſſ.* optime *Fragm.* *b.* Quorum diverſorum *Joſſ. Parentheſi incluſa ſic leguntur in Frag.* qui diverſorum colorum floribus grati redduntur humanis viſibus. *Quæ vero ſequuntur uſque ad finem capitis hoc modo:* veluti electa ſponſa diverſis ornata monilibus. Fontibus lucidis crebrisque gaudet; ex quibus rivuli leni murmure ſerpentes, ſuave pignus ſoporis tribuunt viatoribus feſſis. Duorum etiam oſtiis nobilium fluminum, Thameſis videlicet ac Sabrinæ, veluti brachiis meliorata, per quæ eidem Britanniæ olim tranſmarinæ deliciæ ratibus vehebantur: aliorumque fluminum minorum infuſione irrigatur. *c. Deeſt.* *d.* Imprimebat. *e.* Ipſorumque. *f. Deeſt.* *g.* Poſitis. *h.* Et. Gale.

libidinibus Regi? Igitur non omittens priſcos illos communeſque cum omnibus gentibus errores, quibus ante adventum Chriſti in carne omne humanum genus obligabatur adſtrictum, nec enumerans patriæ portenta ipſa diabolica, pene numero *a.* vincentia Ægyptiaca' (quorum nonnulla, lineamentis adhuc deformibus intra vel extra deſerta mœnia ſolito more rigentia, torvis vultibus intuemur) neque nominatim inclamitans montes ipſos, aut colles, vel fluvios olim exitales (nunc vero humanis uſibus utiles) quibus divinus honor à cæco tunc populo cumulabatur: & tacens vetuſtos immanium tyrannorum annos, qui in aliis longe poſitis regionibus vulgati ſunt (ita ut Porphyrius *b.* rabidus canis orientalis adverſus Eccleſiam' dementiæ ſuæ ac vanitatis ſtylo hoc etiam adnecteret: *Britannia c.* eſt', inquiens, *fertilis Provincia tyrannorum*) illa tamen proferre conabor in medium, quæ temporibus Imperatorum Romanorum & paſſa eſt, & aliis intulit civibus *d.* longe' poſitis mala: quantum tamen potuero, non tam ex ſcripturis patriæ, ſcriptorumve monumentis (quippe quæ, vel ſi qua fuerint, aut ignibus hoſtium exuſta, aut civium *e.* exilii' claſſe longius deportata, non compareant) quam tranſmarina relatione, quæ crebris irrupta intercapedinibus, non ſatis claret.

CAP. III. *De ſubjectione.*

Etenim Reges *f.* Romani' cum orbis imperium obtinuiſſent, ſubjugatiſque finitimis quibuſque regionibus vel inſulis orientem verſus, prima Parthorum pace

 In-

a. Ægyptiaca vincentia. *b.* Rabidus orientalis adverſus Eccleſiam canis. *c.* *Deeſt.* *d.* Et longe. *e.* Exulum. *f.* Romanor. GALE.

Indorumque confinium (qua peracta, in omni pene terra tum cessavere bella) potioris famæ viribus firmassent, non acies flammæ quodammodo rigidi tenoris ad occidentem cæruleo Oceani torrente a. vel cohiberi potuit', vel extingui: sed transfretans insulæ parendi leges nullo obsistente advexit, imbellemque populum sed infidelem, non tam ferro, b. &' igni, c. machinisque' (ut alias gentes) quam solis minis, vel judiciorum concussionibus, in superficie tamen vultus, presso in altum cordis dolore, sui obedientiam proferentem edictis subjugavit.

Cap. IV. *De rebellione.*

Quibus statim Romam, ob inopiam cespitis, ut d. aiunt', repedantibus, & nihil de rebellione suspicantibus, rectores sibi relictos ad enuntianda plenius vel confirmanda Romani Regni molimina Leæna trucidavit dolosa. e. Quibus ita gestis cum talia Senatui nuntiarentur, & propero exercitu f. vulpeculis (ut fingebat) subdolis' ulcisci festinaret: non militaris in mari classis parata fortiter dimicare pro patria, neque quadratum agmen, g. nec' dextrum cornu, h. aliusve' belli apparatus in littore i. conseritur', sed terga pro k. scutis' fugantibus l. dabantur', & colla gladiis (gelido per ossa tremore currente) manusque vinciendæ muliebriter protenduntur: ita ut in proverbium & derisum longe lateque m. efferatur', quod non Britanni sunt in bello fortes, nec in pace fideles.

Cap.

a. Potuit vel cohiberi. *b. Deest.* c. Machinis. d. Ut agebant *Josselin male.* *e. Hic incipit Cap. IV. in MS. Cant.* f. Vulpeculas (ut fingebat) subdolas. g. Neque. h. Aliive. i. Conferuntur. k. Scuto. l. Dantur. m. Efferretur. Gale.

CAP. V. *De ſecunda ſubjectione, ac duro famulatu.*

Itaque a. multis Romani' perfidorum cæſis, nonnullis ad ſervitutem (ne terra penitus in ſolitudinem redigeretur) mancipalibus reſervatis, patria vini oleique b. experte', Italiam petunt, c. ſuorumque' quosdam d. præpoſitos relinquentes', indigenarum dorſis maſtigias, cervicibus jugum, ſolo nomen Romanæ ſervitutis hærere facturos, ac non tam militari manu quam e. flagellis' callidam gentem maceraturos, & ſi res ſic poſtulaviſſet, enſem (ut dicitur) vagina vacuum lateri ejus f. populi' accommodaturos; ita ut non Britannia, ſed g. Romana Inſula' cenſeretur, & quicquid habere potuiſſet æris, argenti, vel auri, imagine Cæſaris notaretur.

h. CAP. VI. *De religione.*

Interea glaciali frigore rigenti inſulæ, & velut longiore terrarum ſeceſſu ſoli viſibili non proximæ, verus ille i. ſol', non de k. firmamento' temporali, ſed de ſumma etiam cœlorum arce tempora cuncta excedente, univerſo orbi præfulgidum ſui coruſcum oſtendens; tempore (ut ſcimus) ſummo Tiberii Cæſaris, (quo abſque ullo impedimento ejus propagabatur religio, comminata, ſenatu nolente, à Principe morte dilatoribus militum ejuſdem) radios ſuos primum indulget, id eſt, ſua præcepta Chriſtus.

a. Romani multis. *b.* Experte relicta. *c.* Suorum. *d.* Relinquentes præpoſitos. *e.* Flagris. *f.* *Deeſt.* *g.* Romania. *h.* V. *in MS. Codice.* *i.* *Deeſt.* *k.* Firmamento ſolum. GALE.

Cap. VII. *De persecutione.*

Quæ licet ab incolis tepide suscepta sunt, apud quosdam tamen integre, & alios minus usque ad persecutionem Diocletiani tyranni novennem: in qua subversæ per totum mundum sunt Ecclesiæ, & cunctæ sacræ scripturæ, quæ inveniri potuerant, in plateis exustæ, & electi sacerdotes gregis Domini cum innocentibus ovibus trucidati: ita ut ne vestigium quidem (si fieri potuisset) in nonnullis [a] provinciis' Christianæ religionis appareret. [b] Permansere' tunc quantæ fugæ, quantæ strages, quantæ diversarum mortium pœnæ, quantæ [c] religionis' apostatarum ruinæ, quantæ [d] gloriosissimorum' martyrum coronæ, quanti persecutorum rabidi furores, quantæ è contrario Sanctorum patientiæ fuere, ecclesiastica historia narrat: ita ut agmine denso certatim (relictis post tergum mundialibus tenebris) ad amœna cœlorum regna, quasi ad propriam sedem, tota festinaret Ecclesia.

Cap. VIII. *De sanctis Martyribus.*

Magnificavit igitur misericordiam suam [e] Deus nobiscum' *volens omnes homines salvos fieri*, *&* *vocans* non minus *peccatores*, quam eos [f] qui putent se *esse justos'*, qui gratuito munere supradicto (ut [g] cognoscimus') persecutionis tempore, [h] ne' crassa atræ noctis caligine Britannia obfuscaretur, clarissimas lampades Sanctorum martyrum nobis accendit, quorum nunc corporum sepulturæ, & passionum loca, si non lugubri [i] di-

a. Provinciæ locis. *b. Deest apud Polid. Virgil.* *c. Deest.* *d.* Gloriosorum. *e.* Nobiscum Deus. *f.* Qui se putant justos. g. Conjicimus. *h.* Ne penitus. *i.* Divortio. Gale.

divortione' barbarorum, quam plurima ob ſcelera noſtra, civibus, adimerentur, non minimum intuentium mentibus ardorem divinæ charitatis incuterent. Sanctum Albanum Verolamenſem, Aaron & Julium Legionum urbis civis, *a.* & cæteros' utriusque ſexus diverſis in locis ſumma magnanimitate in acie Chriſti perſtantes dico. Quorum prior poſtquam charitatis gratia confeſſorem *b.* alium' perſecutoribus inſectatum, & jam jamque comprehendendum (imitans & in hoc Chriſtum *animam pro ovibus ponentem*) domo primum, ac mutatis dein mutuo veſtibus, occuluit, *c.* & diſcrimini ſe fratris in ſupradicti' veſtimentis libenter perſequendum dedit: ita Deo *d.* placens' inter ſacram confeſſionem cruroremque coram impiis, Romana tum ſtigmata cum horribili *e.* phantaſmate' præferentibus *f.* ſignorum' miraculis mirabiliter adornatus eſt, ut oratione ferventi, illi Iſraeliticæ arenti viæ minusque tritæ (ſtante diu arca, prope glareas, teſtamenti, in medio Jordanis canali) ſimile iter ignotum, *g.* trans' nobilis fluvii alveum cum mille viris, ſicco ingrediens pede, (ſuſpenſis utrinque modo præruptorum fluvialibus montium gurgitibus) aperiret, & priorem carnificem tanta prodigia videntem in agnum ex lupo mutaret, & una ſecum triumphalem Martyrii palmam *h.* ſiſtere' vehementius, & excipere fortius faceret, Cæteri vero ſic diverſis cruciatibus torti ſunt, & inaudita membrorum diſcerptione lacerati *i.* ſunt', ut abſque cunctamine glorioſi in egregiis Hieruſalem veluti portis, Martyrii ſui Trophæa defigerent. Nam qui ſuperfuerant ſylvas ac deſertis abditiſque ſpelun-

a. Cæteroſque. *b. Deeſt.* *c.* Et ſe diſcrimini in fratris ſupradicti. *d. Deeſt.* *e.* Phantaſia. *f.* Placens ſignorum. *g.* Trans Thameſis. *h.* Sitire, *i. Deeſt.* GALE.

cis ſe occultavere, expectantes à juſto rectore omnium DEO carnificibus ſevera quandoque judicia, ſibi vero animarum tutamina. [a] Igitur' biluſtro ſupradicti turbinis nec dum ad integrum [b] adimpleto' emarceſcentibusque nece ſuorum autorum nefariis [c] edictis', lætis luminibus omnes Chriſti tyrones, quaſi poſt hyemalem ac prolixam noctem, temperiem lucemque ſerenam auræ cœleſtis excipiunt; renovant Eccleſias ad ſolum uſque deſtructas; baſilicas Sanctorum martyrum fundant, conſtruunt, perficiunt; ac velut victricia ſigna paſſim propalant; dies feſtis celebrant; [d] ſacramenta' mundo corde oreque conficiunt; omnes exultant filii, gremio ac ſi matris Eccleſiæ confoti.

CAP. IX. *De diverſis hæreſibus.*

Manſit namque hæc Chriſti capitis [e] membrorumque' conſonantia ſuavis donec Arriana perfidia, atrox ſeu anguis, tranſmarina nobis evomens venena, fratres in unum habitantes [f] exitiabile' faceret ſejungi ac ſic quaſi via facta trans oceanum omnes omnino beſtiæ feræ mortiferum cujuslibet hæreſios virus horrido ore vibrantes, letalia dentium vulnera patriæ novi ſemper aliquid audire volenti, & nihil certe ſtabiliter obtinenti, infigebant.

[g] CAP. X. *De tyrannis.*

Itemque tandem tyrannorum virgultis creſcentibus, & in immanem ſylvam jam jamque erumpentibus,

a. *Hic incipit cap. VII. in MS. Cant.* b. Expleto.
c. Decretis. d. Sacra. e. *Deeſt.* f. Exitiabiliter.
g. *VIII. in MS.* GALE.

bus, inſula nomen Romanum, * nec tamen [a] mores' legemque tenens, quin potius abjiciens, germen ſuæ plantationis amariſſimæ ad Gallias, magna comitante ſatellitum caterva, inſuper etiam [b] Imperatoris' inſignibus (quæ nec decenter uſquam geſſit) [c] nec' legitime, ſed ritu tyrannico & tumultuante initiatum milite Maximum mittit. Qui, callida primum arte potius quam virtute, finitimos quoſque pagos vel provincias contra Romanum ſtatum, [d] per' retia perjurii mendaciique ſui facinoroſo regno adnectens, & unam alarum ad Hiſpaniam, alteram ad Italiam extendens, & thronum iniquiſſimi imperii apud Treveros ſtatuens, tanta inſania in dominos debacchatus eſt, ut duos Imperatores legitimos, unum Roma, alium religioſiſſima vita pelleret. Nec mora, tam [e] fertilibus' vallatus audaciis, apud Aquilegiam urbem capite nefando cæditur, qui decorata totius orbis capita regni quodammodo [f] cervicibus' dejecerat.

CAP. XI. *De duabus gentibus* [g] *victricibus'*, *de prima vaſtatione.*

Exin Britannia omni armato milite, [h] militaribusque' copiis, rectoribus [i] linquitur' immanibus, ingenti juventute ſpoliata, (quæ comitata veſtigiis ſupradicti tyranni domum nuſquam ultra rediit) & omnes belli [k] uſus ignara penitus'; duabus primum gentibus transmarinis vehementer ſævis, Scotorum à Circione, Pictorum ab Aquilone calcabilis multos ſtupet gemetque [l] per' annos.

CAP.

* Vide ſupra Cap. V. & infra cap. XIV

a. Morem. b. Imperatoribus. c. Non. d. *Deeſt.* e. Feralibus. f. *Deeſt.* g. Vaſtatricibus. h. *Deeſt* que. i. Licet. k. Uſu penitus ignara. l. *Deeſt.* GALE.

a. Cap. XII. / *De defenſione.*

b. Gens igitur Britonum Scotorum Pictorumque impetum non ferens /, ob *c.* quorum / infeſtationem ac diriſſimam depreſſionem, legatos Romam cum epiſtolis mittit, militarem manum ad ſe vindicandam lachrymoſis poſtulationibus poſcens, & ſubjectionem ſui Romano imperio continue tota animi virtute (ſi hoſtis longius arceretur) vovens. Cui mox deſtinatur legio præteriti mali immemor, ſufficienter armis inſtructa. Quæ ratibus trans Oceanum in Patriam advecta, & cominus cum gravibus hoſtibus congreſſa, magnamque ex eis multitudinem ſternens; & omnes è finibus depulit, & ſubjectos civis tam atroci dilaceratione ex imminenti captivitate liberavit. Quos juſſit conſtituere inter duo maria trans inſulam murum; ut eſſet arcendis hoſtibus *d.* turba / inſtructus terrori, civibuſque tutamini. Qui vulgo irrationabili abſque rectore factus, non tam lapidibus quam ceſpitibus, non profuit.

Cap. XIII. *e.* *De ſecunda vaſtatione.*

f. Illa Legione cum triumpho magno & gaudio domum repetente /, illi priores inimici, ac *g.* quaſi / ambrones lupi profunda fame rabidi, ſiccis faucibus *h.* in / ovile tranſilientes, non comparente paſtore, alis remorum remigumque brachiis, ac velis vento *i.* ſinuatis / vecti, terminos rumpunt, cæduntque omnia, & quæque obvia maturam ſeu ſegetem metunt, calcant, tranſeunt.

Cap.

a. IX. *in MS.* *b.* *Deſunt.* *c.* Quarum. *d.* A turba. *e.* Iterum de vaſtatione. *f.* Illa domum cum triumpho magno & gaudio repedante. *g.* Acſi. *h.* *Deeſt.* *i.* Juvatis. Gale.

[a]. Cap. XIV.' *De ſecunda ultione.*

Itemque mittuntur queruli legati, ſciſſis (ut dicitur) veſtibus, opertiſque ſablone capitibus, impetrantes à Romanis auxilia, ac veluti timidi pulli patrum [b]. fideliſſimis ' alis ſuccumbentes, ne penitus miſera patria deleretur, nomenque [c]. Romanum', quod verbis tantum apud eos auribus reſultabat, vel exterarum gentium opprobrio obroſum vileſceret. At illi, quantum humanæ naturæ poſſibile eſt, commoti tantæ hiſtoria tragœdiæ, volatus ceu aquilarum, equitum in terra, nautarum in mari, curſus accelerantes, inopinatos primum, tandem terribiles inimicorum [d]. ungues cervicibus infigunt mucronum', caſibuſque foliorum tempore certo [e]. ad ſimulandum iſtam' peragunt ſtragem, [f]. ac fit, ſi' montanus torrens crebris tempeſtatum rivulis auctus, ſonoroſoque meatu alveos exundans, ac ſulcato dorſo fronteque acra, erectis ut aiunt, ad nebulas undis (luminum quibus pupilli perſæpe licet palpebrarum [g]. convolutibus' innovati [h]., adjunctis ſibi minutiſſimarum rotarum tautonibus veluti ' fuſcantur) mirabiliter ſpumans; aſt uno *objectas* ſibi *evincit gurgite moles*: ita æmulorum agmina [i]. auxiliatores ' egregii (ſi qua tamen evadere potuerant) [k]. propere ' trans maria fugaverunt, quia anniverſarias avide prædas nullo obſiſtente trans maria exaggerabant. [l]. Igitur ' Romani patria reverſi, denuntiantes nequaquam ſe tam laborioſis expeditionibus poſſe frequentius vexari, & ob imbelles erraticoſque latrunculos, Romana ſtigmata, tan-

a. IX. *in MS.* *b*. Fidiſſimis. *c*. Romanorum. *d*. Cervicibus infigunt mucronum ungues. *e*. Aſſimulandam iisdem. *f*. Acſi. *g*. Convolatibus. *h*. Adjunctiſſimarum rotarum lineis. *i*. Auxiliares. *k*. Præpropere. *l*. *Hic incipit Caput XI. in MS. Cant.* Gale.

tantum talemque exercitum, terra ac mari fatigari: fed ut a. Infula' potius, confuefcendo armis, ac viriliter dimicando, terram, fubftantiolam, conjuges, liberos, & (quod his majus eft) libertatem vitamque totis viribus b. vindicaret', & gentibus nequaquam fe fortioribus (nifi fegnitia & torpore c. diffolverentur') d. ut' inermes vinclis vinciendas nullo modo, fed inftructas peltis, enfibus, haftis, & ad cædem promptas protenderet manus, fuadentes (quia & hoc putabant aliquid derelinquendo populo commodi accrefcere) murum, non ut alterum, fumptu publico privatoque adjunctis fecum miferabilibus indigenis folito ftructuræ more, tramite à mari ufque ad mare inter urbes, quæ ibidem forte ob metum hoftium collocatæ fuerant, directo librant, fortia formidolofo populo monita tradunt, exemplaria inftituendorum armorum relinquunt, in littore quoque Oceani ad meridianam plagam, e. qua' naves eorum habebantur, f. & inde g. barbariæ' feræ beftiæ timebantur, turres per intervalla ad profpectum maris collocant, h. valedicunt' tanquam ultra non reverfuri.

*Cap. XV.' *De tertia vaftatione.*

Itaque illis ad fua revertentibus, emergunt certatim de i. curicis', quibus funt trans k. Tithicam' vallem l. vecti' (quafi in alto titane incalefcenteque caumate de arctiffimis foraminum m. cavernulis' fufci vermiculorum n. cenei) tetri Scotorum Pictorumque greges, moribus ex parte diffidentes, & una eademque fanguinis fundendi aviditate concordes, furcifero rofque

a. Deeft. *b.* Vindicaretur. *c.* Diffolveretur. *d. Deeft.* *e.* Quo. *f.* Quia &. *g.* Barbaricæ. *h.* Et valedicunt. * XII. *in MS.* *i.* Curucis. *k.* Styticam. f. Theticam. *l.* Evecti. *m.* Caverniculis. *n.* Cunei. Gale.

roſque magis vultus pilis, quam corporum pudenda, pudendiſque proxima veſtibus tegentes: cognitaque condebitorum reverſione, & reditus denegatione, ſolito *a.* confidentius' omnem aquilonalem, extremamque terræ partem pro indigenis murotenus capeſſunt. Statuitur ad hæc in edito arcis acies, ſegnis ad pugnam, inhabilis ad fugam, trementibus præcordiis inepta, quæ diebus ac noctibus ſtupido ſedili marcebat. Interea non ceſſant uncinata *b.* nodorum' tela, quibus miſerrimi cives de muris tracti ſolo allidebantur. Hoc ſcilicet eis proficiebat immaturæ mortis ſupplicium, qui tali funere rapiebantur, *c.* fratrum quo pignorum' ſuorum miſerandas imminentes pœnas cito exitu devitabant. Quid plura *d.* loquar'? Relictis civitatibus muroque celſo, iterum *e.* quibus' fugæ: iterum diſperſiones ſolito deſperabiliores. Item ab hoſte inſectationes: item ſtrage accelerantur crudeliores: & ſicut agni à lanionibus, ita deflendi cives ab inimicis diſcerpuntur, ut commemoratio eorum ferarum aſſimilaretur agreſtium.

CAP. XVI. *De fame.*

f. Nam laniant, & ſeipſos mutuo, nec pro exigui victus brevi ſuſtentaculo miſerrimorum civium latrocinando temperabant': & augebantur *g.* extraneæ' clades domeſticis motibus, *h.* quo & hujusmodi' tam crebris direptionibus vacuaretur omnis regio totius cibi baculo, excepto venatoriæ artis ſolatio.

CAP.

a. Confidentiores. *b.* Nudorum. *c.* Quo fratrum pignorumque. *d.* *Deeſt.* *e.* Illis. *f.* Nam & ipſos mutuo, nec perexigui victus brevi ſuſtentaculo miſerrimorum civium latrocinando temperabant. *g.* Externæ. *h.* Quod hujusmodi. GALE.

Cap. XVII. *De epiſtolis ad * Agitium.*

Igitur rurſum miſeræ *a.* reliquiæ mittentes epiſtolas' ad Agitium Romanæ poteſtatis virum (hoc modo loquentes,) *b.* inquiunt': *Agitio ter conſuli*

Gemitus Britannorum:

Et poſt pauca *c.* loquentes' : (*Repellunt d. nos' Barbari ad mare, repellit e. nos' mare ad Barbaros ; inter hæc f. oriuntur' duo genera funerum, aut jugulamur, aut mergimur.*) nec pro eis quicquam adjutorii habent. Interea famis dira ac famoſiſſima vagis ac nutabundis hæret, quæ multos eorum cruentis g. compellit' prædonibus ſine dilatione victas dare manus, ut pauxillum ad refocillandam animam cibi caperent; alios vero *h.* nuſquam', quin potius de ipſis montibus, ſpeluncis ac ſaltibus, dumis conſertis continue rebellabant.

Auxilium tuum Romanæ provinciæ, patriæ, liberis, conjugibus oramus, hoc temporis puncto, quo in extremo verſamur periculo. (Pellunt enim nos barbari ad mare, repellit mare ad barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerum, aut jugulamur, aut mergimur:) nec adverſus ejusmodi mala, quicquam præſidii aut ſubſidii nobis eſt. Tu igitur pro tua animi clementia opem tuis feras, omnibus rogamus precibus. *ex* Polydori Virgil. *Hiſt. Angl. lib. III.*

Cap. XVIII. *De victoria.*

Et tum primum inimicis per multos annos *i.* in' terra agentibus, ſtrages dabant, non *k.* confidentes' in homine, ſed in Deo, ſecundum illud *l.* exemplum' Phi-

* Aetium. *a.* Mittentes epiſtolas reliquiæ. *b. Deeſt.* *c.* Querentes. *d. Deeſt.* *e. Deeſt.* *f. Deeſt.* *g.* Compulit. *h.* Nunquam. *i.* Prædas in. *k.* Fidentes. *l. Deeſt.* Gale.

Philonis, *Necesse est adesse divinum, ubi humanum cessat auxilium.* Quievit parumper inimicorum audacia, nec tamen nostrorum malitia. Recesserunt hostes à civibus, nec cives à suis sceleribus.

Cap. XIX. *De sceleribus.*

Moris namque continui erat genti (sicut & nunc est) ut infirma esset ad retundenda hostium tela & *a.* fortis' *b.* & invicta' ad civilia bella, & *c.* ad onera peccatorum sustentanda': Infirma *d.* est' (ut inquam) ad exequenda pacis ac veritatis insignia, *e.* fortis' ad scelera & mendacia. *f.* Revertuntur' ergo impudentes grassatores *g.* ad hibernas domos, post non multum' temporis reversuri. Picti in extrema parte insulæ tunc primum & deinceps requieverunt, prædas & contritiones nonnunquam facientes. In talibus itaque induciis desolato populo sæva cicatrix *h.* obducitur' alia virulentiore *i.* tactus' pullulante. Quiescente autem *k.* vastatione' tantis abundantiarum copiis insula affluebat, ut nulla *l.* haberi tales retro ætas meminisset, cum quibus omnimodis & luxuria crescit. Crevit etenim germine præpollenti, ita ut competenter eodem tempore diceretur: * *Omnino talis auditur fornicatio, qualis nec inter gentes.* Non solum vero hoc vitium, *m.* sed fuerunt' omnia quæ humanæ naturæ *n.* accedere' solent, & præcipue (quod & nunc quoque in eo totius boni evertit statum) odium veritatis *o.* fuit',

a. Fortis esset. *b. Deest.* *c.* Peccatorum onera sustinenda. *d. Deest.* *e.* Et fortis. *f. Hic incipit cap. XIV. in MS. Cant.* *g.* Hyberni domum, post non longum. *Jossel & Beda l.* 1. *c.* 14. *h.* Obducitur famis. *i.* Tacite. *k.* Vastitate. *l.* Habere. * 1 Cor. 5, 1. *m.* Et. *n.* Accidere. *o. Deest.* Gale.

fuit' , cum aſſertoribus *a.* ſuis', *b.* amor' mendacii cum ſuis fabricatoribus, ſuſceptio mali pro bono, veneratio nequitiæ pro benignitate, cupido tenebrarum pro ſole, exceptio *Satanæ* pro *Angelo lucis*. Ungebantur reges *c.* &' non per Deum, ſed qui cæteris crudeliores extarent: & paulo poſt ab unctoribus non pro veri examinatione trucidabantur, [&] aliis electis trucioribus. Si quis vero eorum mitior, & veritate aliquatenus proprior, videretur; in hunc *d.* Britanniæ quaſi' ſubverſorem omnium odia telaque ſine reſpectu *e.* torquebantur', & omnia quæ *f.* diſplicuerant' *g.* Deo placuerantque' æquali ſaltim lance pendebantur, ſi non gratiora fuiſſent diſplicentia: ita ut merito patriæ illud *h.* exemplum' propheticum quod *i.* veterano' illi populo denuntiatum eſt, potuerit aptari. * *Filii*, inquiens, *ſine lege dereliquiſtis k. Dominum', & ad l. iram' provocaſtis Sanctum Iſrael. Quid adhuc m. percunctemini opponentes iniquitatem? Omne caput languidum, & omne cor mœrens: à planta pedis uſque ad verticem, non eſt in eo ſanitas.* Sicque *n.* agebantur' cuncta, quæ ſaluti contraria fuerint, acſi nihil *o.* largiretur mundo medicinæ à vero omnium medico'. Et non ſolum *p.* hac' ſeculares viri, ſed & ipſe grex Domini ejuſque paſtores, qui exemplo eſſe omni plebi debuerint, ebrietate quam plurimi, quaſi vino madidi, torpebant reſoluti, & animoſitatum tumore, jurgiorum contentione, invidiæ capacibus ungulis, indiſcretoboni malique judicio carpebantur: ita ut perſpicue ficu ɪ & nunc eſt, ** *effundi*

a. *Deeſt.* *b.* Amorque. *c.* *Deeſt.* *d.* Quaſi Britanniæ. *e.* Contorquebantur. *f.* Diſplicuerint. *g.* Deoque placuerint. *h.* *Deeſt.* *i.* Veteri. *k.* Deum. *l.* Iracundiam. *m.* Percutiemini. *n.* Agebant. *o.* Mundo medicina à verò omnium medico largiretur. *p.* Hæc. * Eſai. 1, 15. ** Pſalm. 106, 49. GALE.

effundi videretur contemptio ſuper principes, a. & ſeduci vanis eorum, & errore, in invio & non in via.

b.Cap. XX[l]. *De nuntiatis ſubito hoſtibus.*

Interea volenti Deo purgare familiam ſuam, & tanta malorum labe infectam auditu tantum tribulationis emendare, non ignoti rumoris penniger ceu volatus arrectas omnium penetrat aures, jam jamque adventus veterum hoſtium volentium penitus c. totam[l] delere, & inhabitare ſolito more à fine uſque ad terminum regionem. Nequaquam tamen ob hoc proficiunt, ſed comparati jumentis inſipientibus, ſtrictis (ut dicitur) morſibus rationis frænum obfirmantes, per latam diverſorum vitiorum d. mortique[l] proclive ducentem (relicto ſalutari licet arcto itinere) diſcurrebant viam.

Cap. XXI. *De famoſa peſte.*

Dum ergo (ut Salomon ait) *Servus durus non emendatur verbis, flagellatur ſtultus & non ſentit.* * Peſtifera namque lues feraliter inſipienti populo e. incubuit[l], quæ in brevi f. tempore[l] tantam ejus multitudinem, remoto mucrone; ſternit, quantum ne poſſent vivi humare. Sed ne hac quidem g. emendantur[l], ut illud Eſaiæ Prophetæ in eo quoque h. populo[l] impleretur dicentis: ** *Et vocavit Deus i. populum[l] ad planctum & ad calvitium, & ad cingulum ſacci: ecci k. cœperunt[l] vitulos occidere & jugulare arietes, ecce manducare & bibe-*

 re

a. Deeſt. *b. XV. in MS. Cant.* *c. Deeſt.* *d.* Ad mortem. *e.* Incumbit. *f. Deeſt.* *g.* Emendatur. *h. Deeſt.* *i. Deeſt.* *k. Deeſt.* * Prov. 29, 19. ** Eſai. 22, 12. Gale.

re & dicere: Manducemus & bibamus; cras enim moriemur. Appropinquabat ſiquidem tempus, quo ejus iniquitates, ut olim Amorrhæorum, complerentur.

Cap. XXII. *De conſilio.*

Initur namque conſilium; quid optimum, quidve ſaluberrimum ad *a.* repellendas tam crebras & tam ferales' ſupradictarum gentium irruptiones prædaſque, decerni *b.* potius' deberet.

Cap. XXIII. *De ſæviore multo primis hoſte.*

Tum omnes conſiliarii *c.* una' cum ſuperbo tyranno *d.* Gurthrigerno Britannorum duce' cæcantur, *e.* &' adinvenientes tale præſidium, imo excidium patriæ, ut ferociſſimi illi nefandi nominis Saxones, Deo hominibusque inviſi, quaſi in caulas lupi, in inſulam ad *f.* retrudendas' aquilonales gentes intromitterentur. Quo utique nihil ei uſquam pernicioſius, nihilque amarius factum eſt. O altiſſimam ſenſus caliginem, ô deſperabilem crudamque mentis hebetudinem! Quos propenſius morte, cum abeſſent, tremebant, ſponte (ut ita dicam) ſub unius tecti culmini invitabant, *ſtulti g. ſunt' Principes* (ut dictum eſt) *h. Thafneos' dantes Pharaoni conſilium i. inſipienti.* Tum erumpens grex catulorum de cubili leænæ barbariæ, tribus (ut lingua ejus exprimitur) *Cyulis*, noſtra *k.* lingua' longis navibus, ſecundis velis *l.* ſecundo' omine auguriiſque; quibus vaticinabatur certo apud eum præſagio, quod ter centum annis *m.* terram', cui proras *n.* librarat', inſideret: centum vero

a. Refellendas tam ferales & tam crebras. *b. Deeſt.* *c.* Uno. *d. Deeſt.* *e. Deeſt.* *f.* Retundendas. *g. Deeſt.* *h.* Taneos. *i.* Inſipiens. *k. Deeſt.* *l. Deeſt.* *m.* Patriam. *n.* Librabat. Gale.

vero L. hoc eſt a. dimidio' temporis ſæpius b. quoque' vaſtaret. Evectus primum in Orientali parte inſulæ, jubente infauſto tyranno, terribiles infixit ungues, quaſi pro patria pugnaturus, ſed eam certius impugnaturus. Cui ſupradicta c. genitrix' (d. primo comperiens agmini' fuiſſe proſperatum) item mittit ſatellitum canumque e. prolixiorem' cataſtam, quæ ratibus advecta adunatur cum manipularibus ſpuriis. Inde germen iniquitatis, radix amaritudinis, virulenta plantatio noſtris condigna meritis in noſtro ceſpite, ferocibus palmitibus pampiniſque f. pullulabat'. Igitur intromiſſis in inſulam barbaris veluti militibus, & magna (ut mentiebantur) g. pro bonis diſcrimina hoſpitibus' ſubituris, impetrant ſibi annonas dari. h. Quæ' multo tempore impertitiæ clauſerunt (ut dicitur) canis faucem. Item i. queruntur' non affluenter ſibi epimenia contribui, occaſiones de induſtria colorantes, & k. niſi' profuſior eis munificentia cumularetur, teſtantur ſe cuncta inſulæ rupto fœdere depopulaturos. Nec mora, minas effectibus proſequntur.

CAP. XXIV. *De urbium ſubverſione.*

Confovebatur namque, ultionis juſtæ præcedentium ſcelerum cauſa, de mari uſque ad mare ignis l. Orientalis' ſacrilegorum manu exaggeratus, & finitimas quasque civitates agroſque populans, m. qui' non qui-

a. *Deeſt.* b. *Deeſt.* c. Genetrix. d. Comperiens primo agmini. e. Prolixorem. f. Pullulat. g. Diſcrimina pro bonis hoſpitibus. h. Que. i. Quæruntur. k. Ni. l. Orientali. m. *Deeſt.* GALE.

quievit accensus, donec cunctam pene exurens insulæ superficiem rubra occidentalem trucique Oceanum lingua delamberet. In hoc ergo impetu, Assyrio olim in [a.] Judæam[/] comparando, completur quoque in nobis secundum historiam, [b.] ut dicitur[/]: * *Incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.* Et iterum [c.] dicit[/]: ** *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam: polluerunt templum sanctum tuum. &c.* Ita ut cunctæ [d.] columnæ[/] crebis arietibus, omnesque coloni cum præpositis Ecclesiæ, cum sacerdotibus ac populo, mucronibus undique micantibus, ac flammis crepitantibus, simul solo sterneretur, & miserabili visu, in medio platearum, una turrium [e.] edito[/] cardine [f.] evulsarum[/], murorumque celsorum saxa, sacra altaria, cadaverum frusta, crustis ac si [g.] gelantibus[/] purpurei cruoris tecta, velut in quodam horrendo torculari mixta viderentur, & nulla esset omnimodis præter [h.] horribiles[/] domorum ruinas, bestiarum volucrumque ventres in medio sepultura, salva sanctarum animarum reverentia, si tamen multæ inventæ sint, quæ arduis cœli [i.] per[/] id temporis à sanctis Angelis [k.] vehebantur[/]. Ita enim degeneraverat tunc vinea illa ollim bona in amaritudinem [l.] versa[/], uti raro secundum Prophetam videretur quasi *post tergum vindemiatorum* aut messorum racemus vel spica.

CAP.

a. Judam. *b.* Quod Propheta deplorans ait *c. Deest.* *d.* Coloniæ. *e.* Ædito. *f.* Avulsarum. g. Sigillantibus. *h. Deest.* *i. Deest.* *k.* Veherentur. *l. Deest.* * Psalm. 73, 7. ** Psalm. 78, 1. GALE.

CAP. XXV. *De reliquiis.*

Itaque nonnulli miſerarum reliquiarum in montibus deprehenſi acervatim jugulabantur : alii fame confecti accedentes, manus hoſtibus dabant in ævum a. ſervituri, ſi tamen non continuo trucidarentur, quod altiſſimæ gratiæ ſtabat b. in loco: alii tranſmarinas, petebant regiones, cum ululatu magno ceu celeuſmatis vice, hoc modo ſub velorum ſinibus cantantes: * *Dediſti nos tanquam oves eſcarum, & in gentibus diſperſiſti nos* c. *Deus*: alii d. à montanis collibus, minacibus præruptis e. vallati, & denſiſſimis ſaltibus, mariniſque rupibus vitam, ſuſpecta ſemper mente, credentes, in patria licet trepidi perſtabant. f. Tempore igitur interveniente, aliquanto cum receſſiſſent domum crudeliſſimi prædones, roboratæ à g. Domino reliquiæ (quibus confugiunt undique h. diverſis in locis miſerrimi cives, tam avide quam apes alvearii, procella imminente) ſimul deprecantes eum toto corde, & (ut dicitur) *innumeris onerantes æthera votis* ne ad i. internecionem ita uſquequaque delerentur, duce Ambroſio Aureliano viro modeſto, (qui ſolus k. fuit comes, fidelis, fortis, veraxque forte Romanæ gentis, l. qui tantæ tempeſtatis colliſione, occiſis in eadem parentibus, purpura nimirum indutis, ſuperfuerat, cujus nunc temporibus noſtris ſoboles magno-

F 4 pere

a. Servaturi. *b. Deeſt.* *c. Deeſt.* *d. Deeſt.* e. Vallatis. *f. Hic incipit cap. XVIII. in MS. Cant.* g. Deo. h. De diverſis locis. i. Internicionem uſque. *k. Deſunt.* *l. Deeſt.* * Pſalm. 43, 12. GALE.

pere avita bonitate degeneravit) vires a. capeſſunt', victores provocantes ad prælium, queis victoria, b. Deo' annuante, ex voto ceſſit.

Cap. XXVI. *De poſtrema * pace, quæ poſtrema victoria temporibus noſtris Dei nutu donata eſt.*

c. Et' ex eo tempore nunc cives, nunc hoſtes vincebant, ut in iſta gente experiretur Dominus ſolito more præſentem Iſraelem utrum diligat eum d. Dominus' an non: uſque ad annum obſeſſionis Badonici montis, e. qui prope Sabrinum oſtium habetur', noviſſimæque ferme de furciferis non minimæ ſtragis, quique quadrageſſimus quartus (ut novi) f. oritur' annus, menſe jam g. primo emenſo', qui h. jam' & meæ nativitatis eſt. Sed ne nunc quidem, ut antea, i. civitates' inhabitantur patriæ; ſed deſertæ' dirutæque hactenus ſqualent, ceſſantibus licet externis bellis, ſed non k. tamen' civilibus. ** Hæſit etenim tam deſperati inſulæ excidii, inſperatique mentio auxilii memoriæ eorum, qui utriuſque miraculi teſtes extitere: & ob hoc Reges, publici l. privatique' ſacerdotes eccleſiaſtici m. ſuum ordinem ſervarunt. At illis decedentibus,

a. Capeſcunt. b. Domino. * Patriæ victoria. c. *Deeſt.* d. *Deeſt.* e. *Deſunt.* f. Orditur. g. Uno. h. *Deeſt.* i. Civitates patriæ. k. *Deeſt.* ** *Hic incipit cap. XIX. in MS. Cant.* l. Privati. m. Suum quique. Gale.

tibus, cum ſucceſſiſſet ætas tempeſtatis illius neſcia, & præſentis tantum ſerenitatis experta; ita cuncta veritatis ac juſtitiæ moderamina concuſſa ac ſubverſa ſunt, ut *a.* eorum, non dicam veſtigium, ſed ne monimentum quidem in ſupradictis propemodum ordinibus appareat, exceptis paucis, & valde paucis, qui ob amiſſionem tantæ multitudinis, quæ quotidie prona *b.* fuit' ad tartara, tam brevis *c.* numeri' habentur, ut eos quodammodo venerabilis mater eccleſia, *d.* ut' in ſinu ſuo recumbentes non videat, quos ſolos *e.* veros' habet. Quorum ne quis me egregiam vitam, *f.* hominibus' admirabilem, Deoque amabilem, carpere putet, (quibus noſtra infirmitas, *g.* ſacris' orationibus, ut non penitus collabitur, quaſi columnis quibusdam ac fulcris ſaluberrimis ſuſtentatur,) *h.* dixi' ſi qua liberius de his, imo lugubrius, cumulo malorum compulſus, (qui ſerviunt non ſolum ventri, ſed diabolo potius quam Chriſto, *qui eſt benedictus i. ſuper omnia Deus in ſecula*) non tam diſceptavero, quam deflevero. *k.* Quippe quid' celabunt cives, quæ non ſolum *l.* norunt' ſed exprobrant jam in *m.* circuitu nationes.

Explicit liber Gildæ Sapientis de excidio Britanniæ & Britonum exulatione.

a. Earum. *b.* Ruit. *c.* Numerus. *d. Deeſt.* *e.* Veros filios. *f.* Omnibus. *g.* In ſacris. *h. Deeſt.* *i.* In ſecula Deus. *k.* Enim vero. *Fragm.* *l.* Noſtrorum *Fragm.* *m.* Circuitu *MS. male.*

[*EPIGRAMMATUM*[l].]

Hiſtoriam Gildæ Cormac ſic perlege ſcriptam
Doctoris digitis, ſenſu cultuque redactam,
Hæc tenues ſuperat, multos carpitque ſuperbos. *a.*

a. Hic deſinit Cod. Cant. MS. GALE.

FINIS.

NENNII BANCHORENSIS
EULOGIUM
BRITANNIÆ
SIVE
Historia Britonum
EX NOVA RECENSIONE
CAROLI BERTRAMI.
cum ejusdem castigationibus.

De Nennio Thomas Gale.

NENNIUS (aliis *Ninnius*) *Banchorensis* Cœnobiarcha, *Brito*, *Elvodugi* Presbyteri diſcipulus, ut *Boſtonus* inquit. Hic non contemnendus auctor (verba ſunt *Balæi*) ex annalibus *Romanorum*, *Scotorum* (*Hibernenſium*) & *Saxonum* compoſuit Hiſtoriam quandam, cui titulum impoſuit, *Eulogium Britanniæ*...... Multi ex Hiſtoricis noſtris *Nennium* laudant; Alii ſuo nomine, ut *Rogerus Ceſtrienſis* in *Polycraticis* ſuis, alii nomine *Gildæ*, falſa inſcriptione, opinor decepti; inter quos *Polydorus* eundem errorem erravit.

Claruit Nennius A. D. DCXX. (rectius 858.)

CAROLI BERTRAMI
PRÆFATIO
IN NENNIUM.

EN tibi, Lector, Nennium celeberrimi monasterii Banchorensis Cœnobiarcham, dignissimum discipulum Sancti Elbodi Episcopi (a), natione Britonem, qui, ut ipse testatur, [si alias tuti in eo esse possimus, quod verba sint ipsius Nennii *] circa medium seculi noni vixit (b). Historiam quandam nobis reliquit, ex annalibus & traditionibus Romanorum, Scoto-Hibernensium & Saxonum compositam (c) cui titulum Eulogium Britanniæ imposuit, quam tibi nudam hic porrigo. Pretiosum admodum hoc opusculum absque dubio esset, si tale ad nos pervenisset, quale ab auctore scriptum. Sed, proh dolor! in manus cecidit

F 7 cujus-

(a) pag. 93. 95. 143.

(b) infra pag. 94. 96. 104. &c.

(c) pag. 93. 96. &c.

*) *Phocæ tempore claruit 'Elbodus Britannus, Venedotarum in Anglia Archiepiscopus. Temporibus Heraclii, circa annum* DCXX, *'sub Cadroano, duce Britanno, vixit Nennius Anglus; Elvodugi Probi ac postea Beulani presbyteri discipulus; Elbodi, de quo diximus familiaris; ac tandem 'Bannochorensis cœnobii antistes.* hæc omnia bona quidem fide refert Vossius *de Hist. Lat.* sed nec probat, nec probare potest.

cujusdam SAMUELIS *), hominis imperiti, discipuli imperitioris magistri BEULARII (a), qui legendis & fabulis anilibus, quas addidit, totam historiam NENNII contemtui exposuit. Et, quod pejus! ea, ut ex ipsius verbis patet (b), omittere haud dubitavit, quæ ei non satis recta videbantur. Quod historiæ Saxonum multum lucis eripuit, quoniam NENNIUS unicus est auctor authenticus inter veteres, qui adventum primaque gesta Saxonum in terris Britanniæ memoriæ tradidit.

In hac nova editione hoc mihi præsertim curæ fuit, ut spuria loca SAMUELIS a genuinis NENNII distinguerem. loca quædam suspecta, quæ haud notavi, inveniri possunt. nam, ut verbo sententiam meam dicam, pauca ante finem capitis IX. pag. 103. genuina esse puto. Signa ad latera capitum XI, XII & XIII. in typis omissa LECTOR ipse adscribere vellet.

Plurimi numerorum, qui in NENNIO occurrunt, sunt corrupti; quæ emendavi, in ipso textu inter signa parentheseos sic pag. 96. DC. XL. (545) invenies, &c.

Ad Saxonum Genealogiam (Pagina 140) visum est hic subnectere rarum quoddam Monumentum, quod olim ex pervetusto illo codice, qui nunc Roffæ servatur, & vulgo TEXTUS ROFFENSIS dicitur, descripsit Cl. THOMAS GALE.

HÆ SUNT GENEALOGIÆ PER PARTES IN BRITANNIA REGUM REGNANTUM.

'EADWINE, Ælle, Yffe, Wuscfrea, Wilgilsing, Weosterwalena, Seomel, Sæsugal, Sæbald, Siggeot, Swæbdæg, Siggar, Wægdæg, Woden Frealasing.

'IDA

(a) vide infra pag. 144.
(e) Ibidem.
*) *Extremis Heraclii temporibus vixit Samuel Beulanus, Britannus, Beulani 'presbyteri filius, Elbodi episcopi auditor, qui notas in 'Nennium addidit*, ut refert Cl. VOSSIUS ab aliis in hunc errorem seductus.

'IDA regnavit X annos, Clapha I, Odda VIII, Æthel-'ric VII, Theodred VII, Osred XI, Theonred (Fanr) II, 'Osric XI, Ceolwlf XI, Eadberht XXI, Oswlf I, Æthel-'wald VI, Alrhed VIII, Æthelred III, Alfwold X, Os-'red I, item Æthelred VII.

'PENDA regnavit annos XXI, Peada I, Wulfhere XVII, 'Æthelred XXIX, Cenred V, Ceolred VII, Athelbald 'XLI, Egfrid, Oswio, Æthelfrid, Ætheric, Ida, Eop-'pa, Eosa, Æthelberht, Angelgeot, Alusa, Ingebrand, 'Wægbrand, Beornic, Bældæg, Woden Frealafing.

'OFFA XXXIX, Freodwald VII, Fussa VII, Æthel-'frid XXVIII, Eadwine XVII, Oswald VIII, Osweo 'XXVIII, Egfrid XV, Alfrid XX, Ecgfrid CLI dies, 'Cenwulf, Ceolwlf, Beornwulf, Cudwine, Ceolwlf, Leod-'wald, Ecgwald, Eadelm, Ocg, Idin, Eadberh, Eata 'Leodwalding.

'ITEM *Nordanhymbrorum*: Alrhed, Eanwine, Byrnhom, 'Bosa, Blæchmon, Eadric Iding.

'ITEM *Merciorum*: Athelbald, Alewig, Eoppa, Pybbi, 'Æthered, Penda, Pybba, Creoda, Cynewald, Cnebba, 'Icel, Eomer, Angelgeot, Offa, Weremund, Withlæg, 'Weodegeot, Woden Frealafing.

'ECGFRID Offing, Offa, Thingferd, Eanwulf, Osmod, 'Eoppa, Pybba, Ceonwlf, Cudberht, Bassa, Ceonreow, 'Centwine, Cudwalh, Cenwald Pybbing.

'ITEM Alfrid, Eata, Eanfred, Bisceop, Beda, Bubba, 'Cædbæd, Cwædgils, Cretta, Winta, Woden Frealafing.

'FREODOWLF, Finn, Godwlf Eating, Æthelberht, With-'red, Ecberht, Ærconberht, Eadbald, Æthelberht, Eor-'miric, Eose, Ocga, Hengest, Wihtgils, Witta, Wægdæg, 'Woden Frealafing.

'ITEM Ælfwold, Aldulf, Ætherric, Erri, Tytla, 'Wuffa, Wehb, Wilhelm, Hryp, Hrodmund, Trygil, 'Tytiman, Caser, Woden Frealafing.

'YNE, Cenred, Ceolwald, Cudwulf, Cudwine, Celin, 'Cynric, Creoda, Cerdic, Aluca, Giwis, Brand, Bældæg, 'Woden Frealafing.

'Hæ

'*Hæ ſunt Genealogiæ Regum occid. Saxonum.*
'EADWARD & Eadmund & Æthelred Æthelingas, fuere 'Eadgar Regis filii. 'Eadgar, Eadmund, Eadward, Ælfred, 'Athulf, Ecgberht, Ealhmund, Eava, Eoppa Ingelding. 'Ingeld fuit frater Inæ regis Weſtſax. qui regnavit XXXVII 'annis. Is Monaſterium pulcherrimum Glaſtoniæ ædificavit, '& poſtea ivit ad S. Petrum, ibique mortuus requieſcit. 'Hujus [V. S. Dunelm] duo fratres fuere Cenredi filii. Cen-'red, Ceolward, Cutha, Cudwine, Ceawlin, Cynric; 'Creoda, Cerdic, Eleſa, Esla, Gewis, Wig, Freawine, Freo-'degar, Brand, Bældæg, Woden Frealafing.

'WODEN, Frealaf, Finn, Godulf, Eata, (aliis Geta) Teth-'wa, Beaw, Scealdwa, Heremod, Heraman, Hadra, Bed-'wig, Sceaf. Sceaf fuit filius Noæ, natus in arca; 'Noa filius Lamechi.

'LAMEC, Mathuſalem, Enoch, Jared, Malalahel, Enos; 'Seth, ADAM." [Hæc ſtemmata illuſtrari poterint ex BEDA, & ALFREDO Beverlacenſi, qui tamen; nonnunquam ab his diſcrepat; ut & SIMEON Dunelmenſis, &c.]

Lectiones variantes celeberrimi D. THOMÆ GALE retinui. Signum † in NENNIO earum ſitum oſtendit.

Hæc ſunt, Benigne LECTOR, quæ Te ſcire volui, ſperans interim induſtriam meam Tibi non ingratam fore, quod ſi erit, non deero Tuis commodis & uſui, quæ cum Bono Deo in animo mihi ſunt, in lucem dare. Vale & his fruere.

NEN-

NENNII

BANCHORENSIS COENOBIARCHÆ

Hiſtoria Britonum.

Incipit Hiſtoria NENNII Britonum Hiſtoriographi in Hiſtoria Britonum.

PRÆFATIO.

HUMILIS Servorum Chriſti miniſter & ſervus Nennius, Dei gratia Sancti Elboti diſcipulus, cunctis veritatis obauditoribus, ſalutem. Veſtræ ſit notum charitati, quod cum rudis eram ingenio, & idiota ſermone, hæc pro modulo meo, non proprio nitens ſcientiæ, quæ vel nulla vel admodum rara & exilis eſt, Latinorum auribus idiomatizando tradere præſumpſi: ſed partim majorum traditionibus, partim ſcripti, partim etiam monimentis veterum Britanniæ incolarum, partim & de annalibus Romanorum; inſuper, & de Chronicis ſanctorum Patrum, ſcil. Jeronymi, Proſperi, Euſebii, nec non & de hiſtoriis Scotorum Saxonumque, licet inimicorum, non ut volui ſed ut potui, meorum obtemperans juſſionibus ſeniorum, unam hanc hiſtoriunculam undecunque collectam balbutiendo coacervavi: & remanentes ſpicas actuum præteritorum, ne penitus calcatæ deperirent, quarum ampla ſeges quondam extranearum gentium infeſtis meſſoribus ſparſim prærepta eſt, poſterorum memoriæ pudibundus mandare curavi. Quippe multis obnoxius, qui vix aliorum dictamina ſuperficie tenus, prout utile eſſet, intelligere hucuſque quiveram, nedum propria incude ſufficiens, ſed velut barbarus aliorum linguam infringens temere commerdavi. Attamen internum vulnus

cir-

circum præcordia volvens egre ferebam, ſi propriæ gentis nomen quondam famoſum & inſigne, oblivione corroſum fumatim evaneſceret. Sed quoniam utcunque hiſtoriographum Britannorum me malo eſſe quam neminem, quamvis adeo plures inveniantur, qui hunc laborem mihi injunctum ſatius explere poterant; relegentes humili prece poſco, quorumcunque aures inconcinnitate verborum offendero, quo veniam majorum voto parenti facili exauditione ex debito ſe noverint præbituros: Errat namque multotiens impotentis effectus, quem errare, ſi poſſet, non ſineret fervens affectus: ſerviat itaque ſufficiens charitas, quibus ſufficere non potuerit verborum meorum inconcinna ſimplicitas; nec vileſcat in auribus audientium hiſtoriæ veritas, quam imperito linguæ vomere exarare ſic auſa eſt mea ruſticitas. Si quidem tutius eſt, ſalubrem documenti hauſtum quolibet vili vaſculo ebibere, quam mixtum melle dulcis eloquentiæ venenum mendacii aureo poculo præſtare. Nec ergo te pigeat diligens lector, excuſſis verborum paleis, hiſtoriæ grana horreo memoriæ condere; quoniam non quis dicat, aut qualiter dicatur, ſed quid dictum ſit veritatis teſtimonio magis attendendum eſſe probatur. Nam nec contemptibilem æſtimat gemmam: poſtquam de cœno jacuerat exterſit, quod ſuo theſauro dignatus eſt poſtmodum adjicere. Cedo namque majoribus & eloquentioribus, quicunque benigno ardore accenſi, exaratura barbarizantis lingua materiam, Romanæ verriculo eloquentiæ planare ſtuduerint, ſi inconcuſſam relinquerint hiſtoriæ columnellam quam ſtatui permanere. Egimus itaque hæc noſtris infirmioribus ſubveniendo, non majoribus invidendo, octingentiſimo quinquageſimo octavo anno Dominicæ incarnationis: vigeſimo verò quarto

MER-

MERVINI Regis Britonum. Cujus laboris precium majorum precibus recompenſari poſtulo: Sed hæc hactenus prælibata ſufficiant: cætera ſupplex obedientia pro viribus ſupplebit.

Explicit Præfatio.

Incipit Apologia NENNII *Britonum hiſtoriographi gentis Britonum.*

EGO NENNIUS Sancti ELBODI diſcipulus aliqua excerpta ſcribere curavi, quæ hebetudo gentis Britanniæ dejecerat, quia nullam peritiam habuerunt, neque ullam commemorationem in libris poſuerunt, doctores illius Inſulæ Britanniæ. Ego autem coarcervavi omne quod inveni, tam de annalibus Romanorum quam de Cronicis Sanctorum Patrum, & de ſcriptis Scotorum Anglorumque, & ex tradione veterum noſtrorum; quod multi doctores atque librarii ſcribere tentaverint; neſcio quo pacto difficilius reliquerint, an propter mortalitates frequentiſſimas vel clades creberrimas bellorum. Rogo ut omnis lector, qui legerit hunc librum, det veniam mihi; quia cujus ſum poſt tantos hæc tanta ſcribere quaſi garrula avis, vel quaſi quidam invalidus arbiter. Cedo illi qui plus noverit in iſta peritia ſatis quam ego.

Explicit Apologia gentis Britonum. Incipiunt Geſta Britonum.

‘ CAP. I. *De ſex ætatibus Mundi, & quot annos unaquæ-*
‘ *que tenet.* [*Incipit Hiſtorica Orthographia de Sex ætati-*
‘ *bus Mundi.*]

A Principio mundi uſque ad diluvium anni ſunt II. CC. XLII. A diluvio uſque ad Abraham anni ſunt

ſunt DCCCC. XLII. Ab Abraham uſque ad Moyſen anni ſunt DCXL. (545) A Moyſe uſque ad David D. anni. (399) Et à David uſque ad Nebuchodonoſor anni ſunt D. LXIX. (481) Ab Adam uſque ad transmigrationem Babyloniæ anni computantur $\overline{\text{IV}}$. DCC. LXXIX. (4609) A tranſmigratione Babylonis uſque ad Chriſtum D. LXIII. (601) Ab Adam vero uſque ad Paſſionem Domini noſtri Jeſu Chriſti anni ſunt $\overline{\text{V}}$. CC. [XXVIII.] (5243) A Paſſione autem Chriſti peracti ſunt anni DCCC. Ab Incarnatione autem ejus anni ſunt DCCC. XXXII. (833) [uſque ad triceſimum annum Enarauth Regis Moniæ, id eſt, Mon, qui regit modo regnum Wenedociæ regionis, id eſt, Guermet.] Fiunt igitur anni ab exordio Mundi uſque in annum præſentem $\overline{\text{VI}}$. C. VIII. [6043].

Prima mundi ætas ab Adam uſque ad Noe. [2242]
Secunda à Noe uſque ad Abraham. [942]
Tertia ab Abraham uſque ad David. [944]
Quarta ætas à David uſque ad Danielem. [481]
Quinta à Daniele
uſque ad Johannen Baptiſtam. [600]
Sexta à Johanne Baptiſta uſque ad judicium, quando veniet Dominus JESUS CHRISTUS judicare vivos & mortuos, & ſeculum per ignem.

' [*A Mundi principio uſque ad* Conſtantinum *&* Rufum
' $\overline{\text{V}}$. DC. LVIII. (5667) *anni reperiuntur. Item à duobus*
' Geminis Ruffo *&* Rubellio *uſque in* Stiliconem *Conſu-*
' *lem* CCC. LXXIII. (371) *anni ſunt. Item à* Stilicone
' *uſque ad* Valentinianum *filium* Placidiæ, *&* *Regnum*
' Guorthigerni (*alii Guortigirni*) XXVIII. (25) *Et à*
' *Regno* Guorthigerni, *alias Guortigirni*, *uſque ad diſ-*
cordi-

'*cordiam* Guitolini *&* Ambrosii, *anni sunt* XII. *quod est* 'Guoloppum, *i. e.* Catguoloph. Guorthigernus *autem tenuit imperium in* Britannia, Theodosio *&* Valentiniano *Consulibus* (425). *Et in quarto* (24) *anno* '*regni sui*, Saxones *ad* Britanniam *venerunt* Felice *&* 'Tauro *Consulibus* CCCCI. (428) *anno ab incarnatione* '*Domini* Jesu Christi. [*potius Flavio & Turcio Coss.* 449.] '*Ab anno in quo* Saxones *venerunt in Britanniam*, *& à* 'Guortigerno *suscepti sunt usque ad* Decium *&* Vale- 'rianum *anni* LXIX.*]

Britanniæ igitur experimentum juxta traditionem veterum explicare curabo.

[* *lege. Justinianum & Decium ultimis Coss.* 85.]

'CAP. II. *Unde dicta sit* Britannia, *& à quo sit sic nominata, qualiterque sita, & quot in longum & transversum* '*miliaria habet; quotque civitates in se continet: quot genera hominum intra se sustinet; quotque adjacentes insulas* '*possidet; quibus præstantioribus fluminibus interluitur, per* '*quæ divitias & delicias exterorum Regnorum deferuntur.*

'[*Incipit Historia* NENNII *Britonum Historiographi de* '*prima habitatione Britonum Britannicæ insulæ.*]

'BRITANNIA Insula [*à Britone filio Hisicionis, qui* '*fuit filius Alani de genere Japhet, dicta est, vel ut* '*alii dicunt*] à quodam Bruto [*Consule Romano*] vocatur: Hæc autem surgit ab Africa brumali ad occidentem vergens DCCC. in longitudine Millium, CC. in latitudine porrigit spatium. In ea sunt XXVIII. Civitates, & innumerabilia promontoria, cum innumeris Castellis ex lapidibus & lateribus fabricatis: in ea prius habitabant quatuor gentes, Scoti, Picti, atque Saxones, & Britones. Tres magnas Insulas habet, quarum una vergit contra Armoricas gentes

' [*id eſt, ultra marinos Britones*] & vocatur With, quam ' Britones inſulam Gueid vel Guith [*vocant*] quod Latinè divortium dici poteſt. Secunda ſita eſt in umbilico Maris, inter Hiberniam & Britanniam, vocaturque nomen ejus Eubonia, † Man. Tertia ſita eſt in extremo limite Orbis Britanniæ ultrà Pictos, & vocatur † Orcania Inſula. Sic in proverbio antiquo dicitur, quando de judicibus vel Regibus ſermo fit, judicavit Britanniam cum tribus Inſulis: ſunt in ea multa flumina, quæ confluunt ad omnes partes, id eſt, ad orientem, ad occidentem, ad meridiem, ad ſeptentrionem. Sunt tamen duo flumina præclariora cæteris fluminibus, † Tamiſia & † Severnia, quæ duo brachia Britanniæ, per quæ olim rates vehebantur ad † deportandas divitias, cauſa negotiationis.

' CAP. III. *Quod* Britones *impleverunt eam à Mari uſque ' ad Mare: & à quo tempore ſecundum Annales Romanorum ' inhabitari cœpit: qualiterque Romanorum Sugillatio, quod ' in nos injuſte extorquent, refelli poteſt: De Ortu etiam* ' Bruti *& proavorum ejus, & quid Magus de eo nec dum ' nato prædixerit.*

BRITONES enim jam olim impleverunt eam, & ' judicaverunt à Mari uſque ad Mare [*id eſt, à ' Totenes uſque ad Catenes*] ſi quis ſcire voluerit quo ' tempore poſt diluvium habitata eſt [*hæc Inſula*] hoc exprimentum bifarie inveni. In Annalibus autem Romanorum ſic ſcriptum eſt. Æneas poſt Trojanum bellum cum Aſcanio filio ſuo venit ad Italiam; & ſuperato Turno, accepit Laviniam filiam Latini ' [*Regis*,] filii Fauni, filii † Piſci, filii Saturni, in conjugium. Et poſt mortem Latini, Regnum obtinuit Latinorum. Aſcanius autem Albam condidit, &

& poſtea uxorem duxit, & peperit ei filium nomine Silvium. Silvius autem duxit uxorem, & gravida fuit; & nuntiatum eſt Æneæ quod nurus ſua gravida eſſet; & miſit ad Aſcanium filium ſuum, ut mitteret Magum ſuum ad conſiderandam uxorem, & exploraret quid in utero haberet, ſi maſculum vel fœminam. Et venit Magus, & conſideravit mulierum, & reverſus eſt: dixitque Aſcanio Æneæ filio quod maſculum haberet uxor ejus in utero, & fœtus ejus erit † fortis, quia occidet, inquit, patrem & matrem ſuam, & erit exoſus omnibus hominibus. Propter hanc vaticinationem occiſus eſt Magus ab eis. Et ſic evenit ut in nativitate illius mulier eſt mortua, & nutritus eſt filius, vocatumque eſt nomen ejus Bruto.
‘ [*Bruto vero fuit filius Silvii, filii Aſcanii, filii Æneæ,*
‘ *filii Anchiſæ, filii Capen, filii Aſaraci, filii Trois, filii*
‘ *Erictomi, filii Dardani, filii Jovis de genere Cam, filii*
‘ *maledicti videntis, & ridentis patrem Noe. Tros vero*
‘ *duos filios habuit, Ilium Aſaracumque. Ilius condidit*
‘ *Ilium civitatem, i. e. Trojam, primò, genuitque Lame-*
‘ *don; ipſe eſt pater Priami. Aſaricus autem genuit Capen,*
‘ *ipſe eſt pater Anchiſæ, Anchiſes genuit Æneam. Ipſe*
‘ *Æneas pater Aſcanii.*] Poſt multum enim intervallum temporis, juxta vaticinationem Magi, dum ipſe luderet cum aliis, inopino ictu ſagittæ occidit patrem ſuum, non de induſtria, ſed caſu. Propter hanc cauſam expulſus eſt ab Italia: & † Ariminis fuit: & venit ad Inſulas Maris Tyrreni, & expulſus eſt à Græcis pro cauſa occiſionis Turni, quem Æneas occiderat, & pervenit uſque ad Gallos, & ibi condidit
‘ Civitatem Turonorum. [† *Et vocavit eam à nomine*
‘ *cujusdam militis, ſui, qui vocatur Turnus*] & poſtea ad iſtam venit Inſulam, quæ à ſuo nomine accepit nomen, id eſt Britanniam, & implevit eam cum gente

 ſua,

ſua, & habitavit ibi: ab illo ſiquidem tempore habitata eſt Britannia uſque in hodiernum diem.

'CAP. IV. *De Regno* Æneæ, Aſcanii, Silvii, Bruti & 'Poſthumi: *& quod* Bruto Britanniam *venerit tempore ſacerdotis* HELI.

ÆNEAS autem ragnavit tribus annis apud Latinos. Aſcanius annis XXXVII.; poſt quem Silvius Æneæ filius regnavit annis XII. Poſthumus annis XXXIX. à quo Albanorum Reges Silvii ſunt appellati; cujus frater erat Brito. † Qui Brito regnabat in Britannia, tempore quo Heli ſacerdos judicabat Iſraelem, & tunc arca Domini ab alienigenis poſſidebatur; Poſthumus verò frater ejus, [*ut diximus*] apud Latinos regnabat.

'CAP. V. *De adventu* Pictorum *in* Britanniam, *& quomodo* Orcades *Inſulæ occupaverint & hactenus obtinuerint.*

POST intervallum annorum multorum non minus † DCCCC. Picti venerunt & occupaverunt inſulas, quæ Orcades vocantur; & poſtea ex inſulis † affinitimis vaſtaverunt non † modicas & multas regiones, occupaveruntque eas in ſiniſtrali plaga Britanniæ, & manent uſque in hodiernum diem. Ibi tertiam partem Britanniæ tenuerunt, & tenent uſque nunc.

'CAP. VI. *Quod* Scoti *ex* Hiſpania *venerint; & quo tempore* Hiberniam *inhabitare cœperint; & qualiter* Bartholomeum *de* Hiſpania *peſtilentia cum ſuis eraſerit; & de quodam* Nimec *qui poſtea illo venit; ſed & poſtea cum ſuis rediit.*

NOVISSIME autem venerunt Scoti à partibus Hiſpaniæ ad Hyberniam. Primus autem homo venit

nit Bartholomeus cum mille, hominibus, tam viris quam mulieribus, & creverunt uſque ad quatuor millia hominum: & venit ſuper eos mortalitas, & in una ſeptimana omnes perierunt, & non remanſit ex illis nec unus. Secundus venit ad Hiberniam Nimech quidam filius agnominis, qui fertur navigaſſe ſuper mare annum & dimidium, & poſtea tenuit portum in Hibernia, fractis navibus ejus, manſitque ibidem per multos annos, & iterum navigavit cum ſuis, reverſusque eſt ad Hiſpaniam.

‘ CAP. VII. *De tribus filiis cujusdam militis* Hiſpaniæ, *qui* ‘ Hiberniam *applicuerunt: quomodo caſtellum vitreum in ma-* ‘ *ri viderunt, & illud oppugnantes perierunt. Sed tamen re-* ‘ *ſidui eorum cum ſupervenientibus* Hiſpanis *paulatim totam* ‘ Hiberniam *poſſiderunt.*

‘ ET poſtea venerunt tres filii cujusdam militis Hi‘ſpaniæ cum XXX. † Chiulis apud illos, cum ‘ XXX. mulieribus in unaquaque Chiula, & manſerunt ‘ ibi per ſpacium anni unius, & poſtea conſpiciunt ‘ turrim vitream in medio Mari; & homines intueban‘tur ſuper turrim, & quærebant loqui ad illos, & ‘ nunquam reſpondebant: & ipſi unanimo conſenſu ad ‘ oppugnationem turris properaverunt, cum omnibus ‘ Chiulis ſuis, & cum omnibus mulieribus, excepto ‘ una Chiula, quæ quaſſata erat naufragio, in qua erant ‘ viri XXX. totidemque mulieres. Aliæ naves naviga‘runt ad expugnandam turrim, & dum omnes de‘ſcenderunt in littore, quod erat circa turrim, ope‘ruit illos mare, & demerſi ſunt, nec unus ex omni‘bus illis evaſit. De familiâ vero illius confractæ ‘ Chiulæ, quæ relicta eſt, ut diximus, per confractio‘nem, tota Hibernia repleta eſt uſque in hodiernum ‘ diem.

' CAP. VIII. *Quod nulla certa historia originis Scotorum*
' *continetur.*

ET postea venerunt paulatim à partibus Hispaniæ, & tenuerunt Regiones plurimas. Novissime venit † Clamhoctor, & ibi habitavit cum omni gente
' sua usque hodie [*nulla tamen certa historia originis Sco-*
' *torum reperitur.*] In Britannia quoque Historeth Istorini filius tenuit Dalrietam cum suis. Builc autem tenuit Euboniam Insulam cum suis; filii autem
' Vethan obtinuerunt regionem † Dimectorum [*ubi*
' *civitas est quæ vocatur* † *Mineu.*] Et in aliis regionibus se dilataverunt, i. e. † *Guiher cet Guely*, donec expulsi sunt à Cuneda, & à filiis ejus, ab omnibus regionibus Britannicis.

' CAP. IX. *Quamdiu* Hibernia *inhabitabilis fuit. Et de*
' *quodam nobili* Scytha *genere* Pharaonis, *quem, Rege sub-*
' *merso cum suis*, Egyptii *expulerunt: quomodo, peregrinando*
' *vagatus sit. Et quando* Hiberniam *appulerit: & quot an-*
' *nos*, Tribuni, Dictatores *ac* Consules *Rempublicam obti-*
' *nuerunt.*

SI quis [*autem*] scire voluerit quanto tempore fuit inhabitabilis & deserta Hibernia, sic mihi peritissimi Scotorum nuntiaverunt. Quando venerunt filii Israel transeundo rubrum Mare, venerunt Ægyptii & secuti sunt [*eos*,] dimersique in Mari, ut Scriptura refert. Erat in illis diebus vir nobilis de † Scythia cum magna familia apud Ægyptios, expulsus regno suo, & ibi erat quando Ægyptii demersi sunt: ipse non ivit ad persequendum populum Domini. Illi autem qui superfuerant inierunt consilium ut expellerent illum, ne regnum illorum obsideret & occuparet, quia fratres illorum submersi erant in rubro Mari,

'Mari, ficque expulfus eft. [*Ifte gener Pharaonis erat; 'i. e. Mas Scotæ filiæ Pharaonis, à qua ut fertur Scotia 'fuit appellata.*] At ille per XL. & duos annos ambulavit per Africam, & venit ad aras † Philinorum per Lacum Salinarum, & venit inter Rusicadam, & montes Azare, & venit per flumen Malva, tranfiitque per maritimam ad Columnas Herculis, navigans per Mare Tyrrenum: & applicuit ad Hifpaniam, habitavitque ibi per multos annos, & crevit, nimisque multiplicatus eft; & gens ejus multiplicata eft. Et poftea venerunt ad Hiberniam, poft mille duobus annis poft merfionem Ægyptiorum in Mari rubro, & venerunt ad Regiones Dalrieta, in tempore quo regnabat Brutus apud Romanos, à quo Confules effe cœperunt, deinde Tribuni plebis ac Dictatores. Et poftea Confules rurfum Rempublicam obtinuerunt per annos CCCCXLVII., quæ prius regia dignitate damnata fuerat.

'CAP. X. *Qua ætate* Britones *venerunt ad* Britanniam; '*& qua* Scithæ, *id eft* Scoti, *qui nunc dicuntur* Hibernenfis, *ad* Hiberniam: *& quomodo* Britones *à* Pictis *&* Scotis '*impugnati funt: quo etiam tempore* Romani *Monarchiam* '*Mundi adepti fuerint &* Scotorum *peritiam.*

BRITONES venerunt in tertia ætate Mundi ad Britanniam, Scythæ autem, i. e. Scoti, in quarta ætate Mundi obtinuerunt Hiberniam. Scythæ autem, qui funt in occidente, & Picti de Aquilone pugnabant unanimiter & uno impetu contra Britones indefinenter; quia fine armis utebantur Britones. Et poft multum intervallum temporis, Romani Monarchiam totius Mundi obtinuerunt.

' CAP. XI. *De supputatione annorum* Incarnationis Domi-
' ni, Patricii, Brigidæ, Columkillæ; *& quo anno* Saxones
' Britanniam *venerint.*

A Primo anno Saxones venerunt in Britanniam usque ad annum IIII. (24) † Mervini Regis supputantur anni CCCCXXIX. (411) [A Nativitate
' Domini nostri Jesu Christi usque ad adventum san-
' cti Patricii ad † Hiberniam CCCCVII. (425) anni
' numerantur: à morte Patricii usque ad obitum san-
' ctæ Brigidæ LX. anni sunt. A Nativitate [*sancti*]
' Columkillæ usque ad obitum sanctæ Brigidæ IIII.
' sunt anni. Initium Computi. XXIII. Cycli decem-
' novennales ab incarnatione Domini, usque ad ad-
' ventum sancti Patricii in Hiberniam; & ipsi anni
' efficiunt numerum CCCCXXXVII. annorum. Ab
' adventu Patricii in jam dictam Insulam, usque Cy-
' clum decemnovennalem in quo summus, XXII.
' sunt Cycli, † i. e. CCCCXXI. [418] & sunt III. an-
' ni in ogdoade usque in hunc annum.] [i. e. 858.]

' CAP. XII. *Aliud experimentum de ortu* Britonum *indige-*
' *narum traditionibus Seniorum, & ex veteribus libris vete-*
' *rum* Britonum *inventum: Quomodo tres filii* Noe *diviserunt*
' *Orbem terrarum in tres partes post diluvium.*

ALIUD experimentum inveni de isto Bruto ex veteribus libris veterum nostrorum. Tres filii Noe diviserunt orbem in tres partes post Diluvium. Sem [regnavit] in Asia, Cham in Africa, Japhet in Europa. Sic dilataverunt terminos suos in tres partes, quia tot erant fratres. In Asia sunt Provinciæ XV. India, Achaia, Parthia, [As-]Syria, Persia, Media, Mesopotamia, Cappadocia, Palæstina, Armenia, Cilicia, Chaldæa, Suria, Ægyptus, Lydia.

In

In Africa ſunt Provinciæ XII. Lybia, † Cyrene, Pentapolis, Æthiopia, Tripolitana, Byzantia, Getulia, Natabria, Numidia, Samaria, Syrtes majores & minores. In Europæ ſunt Provinciæ XIV. Italia, Calabria, Hiſpania, Alamannia, Macedonia, Tracia, Dalmatia, Pannonia, Polonia, Gallia, Aquitania, Britannia, Hibernia, Aquilonarii, i. e. Auſtralia in‘fra Oceanum. [*Quomodo tres filii Noe, Sem, Cham,* ‘*& Japhet, diviſerunt inter ſe totum mundum poſt Dilu*‘*vium in tribus partibus, & quot Provinciæ ſunt in una*‘*quaque parte.*] † Britones à Bruto dicti, Brutus fuit filius Hiſcionis, Hiſcion filius Alani, Alanus filius Reæ Silviæ, Rea Silvia filia Numæ Pamphili, Pamphilus fil. Aſcanii, Aſcanius fil. Æneæ, Æneas fil. Anchiſæ, Anchiſes fil. Trois, Tros fil. Dardani, filii Flire, fil. Juvani, Juvanus fil. Japhet VII. filios habuit, primus Gomer à quo Galli, ſecundus Magog à quo Scythæ & Gothi, tertius Aialanus à quo Medi, quartus Juval à quo Græci, quintus Tubal à quo † Hiberes, ſextus Meſech à quo Cappadoces, ſeptimos Troias à quo Traces. [*Hi ſunt filii Japhet, filii Noe,* ’*filii Lamech, & redierunt ad id unde egreſſi ſunt.*]

‘CAP. XIII. *De nobilitate* Britonum, *& quod illi de gene*‘*re* Japhet *deſcenderint à quodam* Alanio, *cujus genealogiam* ‘*uſque ad* Adam *protoplaſtum ducit.*

[PRIMUS homo de genere Japhet venit ad Europam, Alanus nomine cum tribus filiis ſuis] quorum nomina ſunt hæc, Hiſicion, Armenon, Negno. Hiſicion autem habuit IIII. filios, quorum nomina ſunt, Francus, Romanus, Alemanus & † Brito, à quo primo Britannia habitata eſt. Armenon autem habuit filios V. Hi ſunt, Gothus, Walagothus,

thus, † Cebidus, Burgundus, Longobardus. Negno autem habuit IIII. filios, quorum nomina hæc ſunt, Wandalus, Saxo, Bogarus, Targus. Ab † Hiſicione primogenito Alani ortæ ſunt quatuor gentes, Franci, Latini, Alemanni & † Britones. Ab Armenone autem ſecundo filio Alani orti ſunt Gothi, Walagothi, Cebidi, Burgundi & Longobardi. A Negno autem tertio filio, Bogari, Wandali, Saxones & Tarinci. Iſtæ autem gentes ſunt ſubdiviſæ per totam Europam. Alanus autem, ut aiunt, fuit filius † Fethevir, filius † Ogomun, filii † Thoi, filii Boib, filii † Symeon, filii Mair, filii † Ethac, filii Aurthac, filii Ecthet, filii Oothz, filii Abirth, filii Ra, filii Eſra, filii Iſrau, filii Bath, filii † Jona, filii Jabath, ‘ [*filii Japhet, filii Noe, filii Lamech, filii Methuſalem,* ‘ *filii Enoch, filii Jareth, filii Malaleel, filii Cainan, filii* ‘ *Enos, filii Seth, filii Adam, filii Dei vivi.*] Hanc genealogiam inveni ex traditione veterum, qui incolæ fuerunt in primis Britanniæ [temporibus;] ſed redeam nunc ad id unde egreſſus ſum.

‘ CAP. XIV. *Quomodo* Julius Cæſar *bis à* Britonibus *re-* ‘ *pulſus ſit, & quomodo bis victus de* Britannia *ſine pace &* ‘ *cenſu in fugam rediit.*

ROMANI autem, dum acceperunt dominium totius mundi, ad Britannos legatos miſerunt ut obſides & cenſum acciperent ab illis, ſicut accipiebant ab univerſis regionibus, & ab univerſis Inſulis; Britanni autem cum eſſent Tyranni & tumidi, legationem Romanorum contempſerunt. Tunc Julius Cæſar, cum accepiſſet ſingulare imperium primus, & obtinuiſſet regnum, iratus eſt valde; & venit ad Britanniam cum LX. Chiulis, & venit in oſtium Tamenſis,

ſis, in quo naufragium perpeſſæ ſunt naves illius; dum ipſe pugnabat contra Dolobellum, qui erat Proconſul Regi Britannico, qui & ipſe Rex † Bellinus vo- ‘ cabatur, [*& filius erat † Minocani, qui occupavit omnes* ‘ *inſulas Tyrreni Maris:*] & Julius Cæſar reverſus eſt ſine victoria, cæſis militibus, fractisque navibus.

‘ CAP. XV. *Qualiter tertio ſuperatis* Britonibus *inſulam* ‘ *occupavit;* Britones*que ſibi ſubjugavit & illos tributarios* ‘ *fecit; cenſumque reddere cœgit.*

ET iterum [poſt ſpatium † trium annorum,] venit cum magno exercitu ſexentiſque Chiulis, & pervenit uſque ad oſtium † Tamenſis fluminis, & ibi inierunt bellum, & multi ceciderunt de equis militibusque ſuis: quia jam dictus Proconſul poſuerat ſudes ferreas & ſemen bellicoſum, quæ calcitramenta, i. e. † cethilocium, in vada fluminis [*quod*] magnum diſcrimen fuit militibus Romanorum; quia hæc ars inviſibilis fuit illis, & diſceſſerunt tunc temporis ſine pace. Geſtum eſt tertio bellum juxta locum qui dicitur Trinovantum: [*a Romanis contra Britones*] & accepit Julius imperium Britannicæ gentis, XLVII. (54 vel 53) annis ante Nativitatem Chriſti: ab initio mundi † V.CCXV. (5156) conſtant anni.

‘ CAP. XVI. *Quod in honorem Victoriæ* Julii, *menſis* Ju- ‘ lius, *qui &* Quintilis, *dedicatus ſit.*

JULIUS igitur primus in Britanniam pervenit, & regnum, & gentem tenuit, & in honorem illius Quintilem menſem Julium debere vocari decreverunt Romani: & [*poſtea*] idibus Martis Caius Julius Cæſar in Curia occiditur: tenente Octaviano Auguſto [*ne*

pote

pote suo] Monarchiam totius Mundi, & censum à Britannia ipse solus accepit, ut Virgilius:

Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

' CAP. XVII. *Quod* Claudius *Imperator cum magno labore* ' *& detrimento, secundò post* Julium Britones *vicit; & usque* ' ORCADES *totam Insulam obsedit; & ubi obierit.*

SECUNDUS post hunc Claudius Imperator venit, & in Britannia imperavit XL & [V]III. annos post adventum Christi: & stragem & bellum fecit ' magnum, non absque detrimento militum [*juve-* ' *numque suorum*] tamen victor fuit in Britannia, & postea cum Chiulis perrexit ad Orcades insulas, & subjecit sibi, & fecit eas tributarias: in tempore illius quievit dari censum Romanis à Britannia, sed Britannicis Imperatoribus reditum est. Regnavit autem ' annis XIII. Mensibus VIII., [*cujus Monumentum in* ' *Magantia apud Longobardos ostenditur, ubi dum ad Ro-* ' *mam ibat defunctus est.*]

' CAP. XVIII. *Quanto tempore ab incarnatione Domini* ' Britones *fidem* Christi *susceperunt.*

ANNO Dominicæ Incarnationis CLXIV. Lucius Britannicus Rex cum universis Regulis totius Britanniæ baptismum susceperunt, missa legatione ab Imperatoribus Romanorum, & à Papa Romano ' Eleutherio ✳: [*Lucius agnomine Levermaur, id est, Magni* ' *Splendoris, propter fidem quæ in ejus tempore venit.*]

✳ Evaristo alii.

CAP.

'CAP. XIX. *Qualiter* Severus *Imperator tertius murum*
'*trans Insulam ob incursionem* Pictorum Scotorumque *facere*
'*præcepit, & illos à* Britonibus *divisit, & ubi postea pe-*
'*remptus.*

TERTIUS fuit Severus, qui transfretavit ad Britannos, ubi receptas Provincias ut ab incursione barbarica faceret tutiores, murum & aggerem à Mari usque ad Mare per latitudinem Britanniæ, id est,
'per [C]XXXII. Millia passuum deduxit, [& vocatur
'Britannico Sermone † Gual, per [C]XXXII. Millia-
'ria passus, id est, à Pengaaul, quæ villa Scotice
'Cenail, Anglice vero Peneltun dicitur,] usque ad ostium fluminis Cluth & Cairpentaloch, quo murus illi finitur rustico opere. Severus ille prædictus construxit, sed nihil profuit. ☞ Carutius postea reædi-
'ficavit Imperator, & VII. castellis munivit; inter-
'que utraque ostia domumque rotundam politis la-
'pidibus sub ripam fluminis Carun, quod à suo no-
'mine nomen accepit, fornicem triumphalem in vi-
'ctoriæ memoriam erigens, construxit. Propterea
'jussit fieri inter Britones & Pictos Scotosque. Quia
'Scoti ab Occidente & Picti ab Aquilone unanimiter
'pugnabant contra Britones:' nam & ipsi pacem inter se habebant, & non † multo post intra Britanniam reversus apud Eboracum cum suis ducibus occiditur.

'CAP. XX. *Quomodo* Carutius *Imperator vindicatus sit*
'Severum, *satiatus sanguine* Britonum; *& ubi fornicem tri-*
'*umphalem in memoriam suæ victoriæ construxit.*

QUARTUS fuit † Carutius Imperator & Tyrannus, qui & ipse venit in † Britanniam tyrannide, [*irratus*] pro occisione Severi [*&*] cum omnibus Ducibus Romanicæ gentis, qui erant cum eo in Britannia,

tannia, [&] transverberavit omnes regulos Britonum, & vindicavit valde Severum ab illis, & purpuram Britanniæ occupavit. [*vide* ☞ *supra Cap. XIX.*]

' CAP. XXI. *De* Constantio Constantini Magni *patre*, ' *ubi obierit & sepultus sit. Et quæ semina in pavimento urbis seruerit.*

QUINTUS Constantius Constantini magni Pater fuit, & ibi moritur, & Sepulchrum illius monstratur juxta urbem, quæ vocatur † Cair Ebrauc, ut litteræ quæ sunt in lapide tumuli ejus ostendunt: & ipse seminavit tria semina in pavimento superdictæ Civitatis, ut nullus pauper in ea remaneret unquam, & vocatur alio nomine † Brigantum.

' CAP. XXII. *De* Maximo *Imperatore, cujus temporibus* ' *Sanctus* Martinus *virtutibus claruit, & quando Imperatores Cæsares nominari desierunt.*

SEXTUS Maximus Imperator regnavit in Britannia; à tempore illius Consules esse cœperunt, & Cæsares nunquam postea appellati sunt. Et sanctus Martinus in tempore illo claruit in virtutibus & signis, locutusque est cum eo.

' CAP. XXIII. *De* Maximiano *Tyranno, qui fretus milite* Britonum Gratianum *occidit Imperatorem, &* Britanniam *juvenili flore spoliavit, ac* Britanniam Minorem, *& ad incolatum dedit, sicque eos transmigrare fecit, & quod nunquam postea reverti potuerunt.*

SEPTIMUS Imperator regnavit in Britannia dictus † Maximus: ipse perrexit cum omnibus militibus Britonum à Britannia, & occidit Gratianum Regem Ro-

Romanorum, & imperium tenuit totius Europæ, noluitque dimittere milites, qui cum eo perrexerunt à Britannia, neque ad uxores ſuas, neque ad filios, neque ad poſſeſſiones eorum, ſed dedit illis multas regiones, à ſtagno quod eſt ſuper verticem montis Jovis, uſque ad Civitatem quæ vocatur † Tantguic. Ipſi ſunt ad ' cumulum occidentalem, i.e. † Crutochidenit [† *Bri-*
' *tones namque Armorici, qui ultra mare ſunt, cum Maxi-*
' *mo Tyranno, hinc in expeditionem exeuntes, quoniam re-*
' *diri nequiverant, occidentales partes Galliæ ſolotenus va-*
' *ſtaverunt, nec mingentes ad parietem vivere reliquerunt:*
' *acceptisque eorum uxoribus & filiabus in conjugium, omnes*
' *earum linguas amputaverunt, ne eorum ſucceſſis maternam*
' *linguam diſceret, unde & nos illos vocamus in noſtra lingua*
' *Letewicion, i. e. ſemitacentes, quoniam confuſe loquuntur.*]
Hi ſunt Britones Armorici, & nunquam reverſi ſunt ad proprium ſolum uſque in hodiernum diem. Propter hoc [*illorum abſentia*] Britannia occupata eſt ab extraneis gentibus, & Cives ejus expulſi ſunt; uſque dum Dominus auxilium dederit illis: In veteri traditione veterum noſtrorum, ut legimus, VII. Imperatores fuerunt à Romanis in Britannia. Romana autem dicunt IX. fuiſſe.

' CAP. XXIV. *De ſecundo etiam* Severo, *qui ſolita ſtru-*
' *ctura murum alterum, ad arcendos* Pictos *&* Scotos, *fieri à*
' Tinmuthe *uſque* ROUVENES *præcepit.*

OCTAVUS fuit alius Severus: aliquando in Britanniam manebat, aliquando ad Romam ibat & ibi defunctus eſt. . . . .
. . . .
. . . .

CAP.

‘ CAP. XXV. *De* Conftantio *qui* Britonibus *in* Britannia
‘ *Imperator ultimus præfuit; & quamdiu regnum* Romano-
‘ rum *in* Britones *perduravit*, *& quando illi* Romanos *ulteri-*
‘ *us recipere noluerunt.*

NONUS fuit Conftantinus ipfe regnavit XVI. annis in Britannia, & XVII. anno imperii fui obiit ‘ [*dolo occifus*] in Britannia Eboraci, ut ipfi dicunt. Hucufque regnaverunt Romani apud Britones † CCCC & IX. (360) annis. Britones autem dejecerunt † regnum Romanorum, neque cenfum illis dederunt, neque Reges eorum acciperunt ut regnarent fuper eos, neque Romani aufi funt ut venirent in Britanniam amplius ad regnandum, quia duces eorum Britones occiderant.

‘ CAP. XXVI. *Quo tempore* Britones *jugum* Romanorum
‘ *abjecerunt; & quando* Nicæna *Synodus*, Ambrofius, Mar-
‘ tinus, Jeronymus, *floruerunt*, *& de* Maximiano *Ty-*
‘ *ranno & filio ejus* † Victori: *qualiter & ubi interfecti fue-*
‘ *runt. Et quot anni ab initio Mundi & ab incarnatione*
‘ Chrifti *ufque ad illud tempus tranfierunt.*

ITERUM repetendus eft Sermo de Maximo Tyranno. Gratianus cum fratre Valentiniano regnavit annis † tribus. Ambrofius Mediolanenfis Epifcopus clarus habebatur in Catholicorum dogmate. Valentinianus cum Theodofio regnavit annis VIII. Synodus Conftantinopoli CCCL. Patrum celebratur, in qua omnes hærefes damnantur. Jeronimus Presbyter Bethleem toto mundo claruit Interpres Catholicus. Dum Gratianus imperium in toto mundo regebat; in Britannia, per feditionem militum, Maximianus Imperator † factus eft. Quo mox in Gallias transfretante, Gratianus Parifius, Merobaudis magi-
ftri

ſtri militum proditione ſuperatus, & fugiens Lugduni captus & occiſus eſt: Maximus Victorem filium ſuum conſortem regni fecit. Martinus Turonenſis Epiſcopus in magnis virtutibus claruit. Poſt multum intervallum temporis à Valentiniano & Theodoſio Conſulibus, [*incluſus*] in [*Muletta*] tertio ab Aquileia lapide, ſpoliatus indumentis regalibus ſiſtitur, & capite damnatur: cujus filius Victor [*eodem anno*] ab Argobaſte Comite interfectus eſt intra Galliam: peractis à mundi initio annis V̅.DC.XC. (5598) Ab incarnatione Domini CCCXCI. (388)

'CAP. XXVII. *Quot vicibus* Britones Romanorum *duces* '*occiderunt*, *&* *qua calliditate eos tum ſemper ad auxilia* '*ſibi ferenda provocaverunt. Et quot annis* Britones *ſub* '*dominio* Romanorum *fuerunt.*

TRIBUS vicibus occiſi ſunt Duces Romanorum à Britonibus. Britones autem, dum anxiarentur à barbarorum gentibus, i. e, Scotorum & Pictorum, auxilium flagitabant Romanorum. Et dum legati mittebantur magno luctu; & cum ſablonibus ſuper capita ſua intrabant, & portabant magna munera ſecum [Conſulibus] pro admiſſo ſcelere occiſionis Ducum; & ſuſcipiebant Conſules grata dona ab illis. Promittebant ergo Britones cum Sacramento accipere jugum Romanorum, & Romanici juris, licet durum fuiſſet. Et Romani venerunt cum exercitu maximo ad auxilium eorum, & poſuerunt Duces & imperatores in Britannia. Et compoſito Imperatore cum Ducibus revertebatur exercitus ad Romam uſque; & ſic alternatim per † CCCCXLIX. annos faciebant. Britones autem propter gravitatem imperii occidebant Duces Romanorum, & auxilium poſtea pete-

bant [*ab eis.*] Romani autem ad imperium auxiliumque, & ad vindicandum [*proximorum*] veniebant, & ſpoliata Britannia auro argentoque, cum ære, & omni præcioſa veſte, & melle, [*& muneribus*] cum magno triumpho revertebantur. Nunc vero ad gentem Saxonum flectendus articulus.

'CAP. XXVIII. *Quod ab expulſione* Romanorum *uſque* '*ad adventum* Saxonum, *per annos videlicet* XL, *tota* Bri-'tannia *ſub maximo metu fuit. Et quando* Vortigernus '*Rex impius regnavit; quot timoribus quantiſque anxieta-*'*tibus oppreſſus extitit: quoto anno à Paſſione Domini* Saxo-'nes *ſuſcepit, & Inſulam* Tanet *ad inhabitandum tradidit;* '*& de proſapia etiam* Hengiſt; *& quomodo* Britanniam '*venit, & quomodo imperium* Romanorum *ſuper Britones* '*omnino eſſe deſiit.*

FACTUM eſt autem poſt ſupradictum bellum, quod fuit inter Britones & Romanos, quando Duces illorum occiſi ſunt; & poſt occiſionem Maximi Tyranni, [*qui Gratianum occidit,*] tranſactoque Romanorum in Britannia imperio, per XL. annos ſub metu fuerunt. Gorthigernus regnavit in Britannia, & dum ipſe regnabat, urgebatur à metu Pictorum Scotorumque, & à † Romanico impetu, nec non & à timore Ambroſii. Interea (*fortè A. D.* 428) venerunt tres Chiulæ à Germania in exilio pulſæ, in quibus [erant] Hors & Hengiſt, qui ipſi fratres erant. 'Hors & Hengiſt filii Guitgils, filii † Gug-'ta, filii Guecta, filii Vuoden, filii Frealf, filii Fre-'dulf, † filii Fuin, filii Folepald, [*alii Godwulf*] filii 'Geata, qui fuit, ut aiunt, filius Dei. Nunquid 'ipſe eſt Dominus exercituum vel Dominus Deo-'rum, ſed unus eſt ab idolis eorum quæ ipſi cole-'bant. [*Hæc eſt Genealogia iſtorum Marum de quibus primò*

'*primò creverunt Saxones.* Gortigernus autem ſuſcepit 'eos benigne, & [*poſtea*] tradidit eis inſulam, quæ 'lingua eorum vocatur Taneth, Britannico, ſermo-'ne † Ruithina, regnante † Martiano ſecundo, 'quando Saxones à Gortigerno ſuſcepti ſunt, anno '† CCCCXLVII. (*al.* 449) poſt paſſionem Chriſti.

'CAP. XXIX. *Quando ſanctus* Germanus *fidem prædicaturus* Britanniam *venerit*, & *Pelagianam hæreſim extirpavit, damnavit*, & *omnino deſtruxit.*

IN tempore illius venit ſanctus Germanus, Autiſiodorenſium urbis Epiſcopus, ad prædicandum in Britannia; & claruit apud illos in multis virtutibus, & multi per eum ſalvi facti ſunt; *& plurimi increduli perierunt: aliquanta miracula, quæ per illum Dominus fecit, ſcribenda decrevi* [*paucis de multis.*]

CAP. XXX. *De* Benli *Rege infideli & Tyranno, qui ſanctum* Germanum *recipere noluit, ſed aditum domus ſuæ probibuerit.*

PRIMUM † *miraculum de miraculis ejus erat, quidam Rex valde iniquus atque Tyrannus, cui nomen erat* † Benli, *in Regione* Jal, *& ille vir ſanctiſſimus* Germanus *voluit viſitare & properare ad iniquum regem, ut prædicaret illi viam ſalutis. Et cum ipſe homo Domini veniſſet ad oſtium urbis cum comitibus ſuis, venit Portarius & ſalutavit eos. Qui miſerunt eum ad Regem, & Rex durum reſponſum dedit illis, & cum juramento dixit* [*illi,*] *ſi fuerint vel ſi manſerint uſque ad caput anni in oſtio portæ meæ arcis, non venient unquam in medio urbis meæ. Dum ipſi expectabant janitorem, ut renunciaret illis Sermonem Tyranni, Sol declinabat ad veſperum, &*

 '*nox*

'*nox adpropinquabat, quo irent neſciebant. Interea venit* '*unus de ſervis Regis è medio urbis, & inclinavit ſe ante* '*virum Domini, & nunciavit illis omnia verba Regis.*

'CAP. XXXI. *De ſervo qui eum ad hoſpitium invitavit, &* '*de vitulo nocte occiſo, cocto, & comeſto; & mane coram* '*matre vivo ſano & integro invento.*

'INVITAVITQUE *illos ad caſam ſuam, & exierunt* '*cum illo. Quos benigne [eos] ſuſcepit, & nihil omnino* '*homo ille habebat in pecudibus, excepta vacca una cum* '*vitulo. Quid ergo? Vitulum occidit, coxit, & poſuit* '*ante ſervum Dei, cæterosque ſocios ejus; quibus ſanctus* 'Germanus *præcepit ut non confringeretur os de oſſibus vi-* '*tuli, & ſic factum eſt: in craſtinum vitulus inventus eſt* '*ante matrem ſuam ſanus, & vivus, incolumiſque, Dei* '*Miſericordia & oratione ſancti* Germani.

'CAP. XXXII. *De quodam viro ab eo baptizato, &* '*juxta ejus vaticinium mox defuncto, & ab angelo Dei* '*ſuſcepto.*

'ITERUM *de mane ſurrexerunt ut impetrarent aditum* '*urbis juxta portam præſtolantes; & ecce vir unus cur-* '*rebat, & ſudor illius à vertice uſque ad plantas pedum di-* '*ſtillabat, inclinans ſe ante eos. Et dixit ſanctus* Germa-'nus, *Credis in ſanctam Trinitatem? Et reſpondit ille,* '*Credo, & baptizatus eſt, & oſculatus eſt ab eo. Cui* '*dixit ſanctus* Germanus, *Vade in pace; in iſta hora mo-* '*rieris, & Angeli Dei te in aera expectant, ut gradiaris* '*cum illis ad Dominum cui credidiſti. Et ipſe lætus intra-* '*vit in arcem, & Præfectus tenuit illum & alligavit: qui* '*ante Tyrannum deductus & interfectus eſt. Mos enim* '*erat apud nequiſſimum Tyrannum, niſi quis ante ſolis ortum*

'*veniſſet*

'*venisset ad servitutem, interficiebatur. Et manserunt tota
'die juxta portam Civitatis, nec impetraverunt ut saluta-
'rent Tyrannum.*

'CAP. XXXIII. *Qualiter hospitis sui filios de opido educi
'præcepit, & nocte ipsa arcem cum Rege ignis de cœlo fun-
'ditus consumpsit.*

'SOLITO *more affuit supradictus servus, & dixit illi sanctus*
'Germanus, *Cave ne in hac nocte aliquis de familia tua
'maneat in arce: iterum reversus est ad arcem, & deduxit
'filios suos, quorum numerus erat IX.; & ipsi ad supra-
'dictum hospitium cum Domino suo reversi sunt. Præcepit-
'que sanctus* Germanus *manere eos jejunos; & clausis ja-
'nuis dixit, Vigilantes estote, & si quid evenerit, in arcem
'nolite aspicere, sed orate attentius, & indesinentur ad
'Dominum nostrum clamate: & post modicum intervallum
'noctis, ignis de cœlo cecidit, & combussit arcem, & om-
'nes qui cum Tyranno erant, nec ultra apparuerunt, nec
'arx reædificata est usque in hodiernum diem.*

'CAP. XXXIV, *Quomodo vir ille qui sanctum hospitio
'recepit credidit, & baptizatus fuit, & juxta verbum ejus
'de servo Rex factus est: de Regno* Powisorum *& omnibus
'filiis ejus.*

'IN *Crastino vir ille, qui sanctum hospitaverat, credidit,
'& baptizatus est cum omnibus filiis suis, & omnis
'regio cum eis. Nomen viri erat* Ketel, *& benedixit ei,
'addiditque & dixit. Non deficiet Dux de semine tuo in
'æternum: ipse* Ketel Durnluc *Dux; & tu eris Rex ab
'hodierna die: & sic evenit, & impletum est quod per pro-
'phetam dicitur, suscitans de pulvere egenum, & de ster-
'core erigens pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium*

 '*gloriæ*

'*gloriæ teneat: juxta verbum ſancti* Germani *Rex de ſervo factus eſt; & omnes filii ejus facti ſunt Reges, & à ſemine eorum omnis Regio Pouiſorum regitur uſque in hodierna diem.*

'CAP. XXXV. *Qualiter* Britones *annonas* Saxonibus *promiſerunt, ut pro eis adverſus hoſtes, ſcilicet,* Pictos *&* Scotos, *dimicarent, ſed poſteà facere noluerunt.*

FACTUM eſt autem, poſtquam caſtra metati ſunt Saxones in ſupradicta inſula Taneth, promiſit Rex ſupradictus [*Vortigernus*] dari illis victum & veſtimentum abſque defectione; & placuit illis, & ipſi promiſerunt epugnare inimicos ejus fortiter. At illi barbari cum multiplicati eſſent numero, non potuerunt Britones cibare illos: cum poſtularent cibum & veſtimentum ſicut promiſſum illis erat, dixerunt Britones, non poſſumus vobis dare cibum nec veſtimentum, quia numerus veſter multiplicatus eſt; ſed recedite à nobis, [*inde*] auxilio veſtro non indigemus, [*victum & veſtitutum vobis dare nolumus*] ipſi vero conſilium fecerunt cum Majoribus ſuis ut pacem diſrumperent.

'CAP. XXXVI. *Qualiter Rex* Vortigernus Romwennam *filiam* Hengiſti *adamaverit & duxerit, &* Cantiam *ſibi in dotem dederit.*

HENGIST autem cum eſſet vir doctus atque aſtuſtus & callidus, cum exploraſſet ſuper Regem inertem, & ſuper gentem illius, quod ſine armis utebantur, inito conſilio dixit ad Regem Britannicum, pauci ſumus, ſi vis mittemus ad patriam noſtram, ut invitemus milites de militibus regionis

noſtræ,

noſtræ, & ſit amplior numerus ad certandum præ te & pro gente tua: & Rex hoc idem conceſſit. Qui illico miſerunt, & Legati transfretaverunt trans † Scithicam vallem, qui reverſi ſunt cum Chiulis XVII. Militesque electi venerunt in illis: & in una Chiula venit puella pulchra valde atque decora, [*&*] hæc erat filia Hengiſti. Poſtquam veniſſent Chiulæ fecit convivium Hengiſtus Guorthigirno Regi, & militibus ſuis, & interpreti ſuo, qui vocabatur ‘ † Cerdicſelmot. [*Nullo Britone Britonum ſciente Saxo-*
‘ *nicam linguam, præter iſtum Britonem: ſtudet qui legit*
‘ *quo eventu evenit ipſi viro intelligere ſermone Saxonicum.*] Hengiſtus itaque puellam juſſit miniſtrare illis vinum & ſiceram, qui inebriati ſunt nimis & ſaturati. Illis bibentibus, intravit Sathanas in corde Guorthigerni ut adamaret puellam, & poſtulavit eam à patre ſuo per interpretem ſuum, & dixit omne quod [*pro ea*] à me poſtulas impetrabis, licet dimidium regni mei. Et Hengiſtus inito conſilio cum ſuis ſenioribus qui ſecum venerant de inſula † Angul, [*quæſivit ab eis*] quid peterent [*& quid Regem peterent*] pro puella, unum conſilium illis omnibus fuit, ut peterunt Regionem quæ in lingua eorum vocatur Canthguaraland, in noſtra autem lingua † Chent; & dedit illis, † Guoirangono Rege regnante in Cantia, & inſcius erat quod traditum eſſet regnum ipſius Paganis, & ipſe ſolus in poteſtatem illorum [*eum dolor nimius exagitabat quia regnum ſuam*] clam [*doloſeque & imprudenter aliegenis datum eſt.*] & ſic data eſt puella illi in conjugium, & dormivit cum ea, & adamavit eam valde.

'CAP. XXXVII. *Qualiter* Hengiſtus Octam *filium ſuum*, '*&* Ebiſſam *filium* Hors *fratris ſui*, *ad aquilonales partes* 'Britanniæ, *invitavit*, *&* *quam ſeditioſe gens* Saxonum *per* 'Hengiſtum *poſtea clam* *&* *parumper venerit*.

DIXIT ergo Hengiſtus ad Regem; ego ſum Pater tuus, & conſiliator ero tibi, & noli præterire conſilium meum unquam, quia non timebis te ſuperari ab uno homine, neque ab ulla gente; gens illa mea valida eſt. Ivitabo itaque filium meum cum fratrueli ſuo: bellatores illi ſunt viri ut dimicent contra Scotos, & da illis Regiones quæ ſunt in aquilone, juxta murum qui vocatur Gual. Et juſſit ut invitaret eos: quos & invitavit Ochta & Abiſa cum XL Chiulis. At ipſi, cum navigarent circa Pictos, vaſtaverunt Orchades inſulas, veneruntque, & occupaverunt plurimas regiones [*&* *inſulas*] trans Mare † Freſicum, i. e. quod inter nos Scotosque eſt, uſque ad confinia Pictorum. Et Hengiſtus ſemper Chiulas ad ſe paulatim invitavit, ita ut inſulas de quibus venerant abſque habitatore relinquerent: cumque gens illius creviſſet & in virtute & in multitudine, venerunt ad ſupradictam [*regionem*] Cantuariam.

'CAP. XXXVIII. *Quomodo Rex* Vortigernus *filiam ſuam* '*propriam violavirit*, *&* *de ea filium genuerit*, *&* *crimen in* '*Epiſcopum retorquere voluerit*, *&* *ſancto* Germano *impe-* '*ranti in Concilio coram omnibus ab infante proditum ſcelus* '*illius ſit*, *&* *ſic à beato* Germano *&* *omni Conventu dam-* '*natus ſit*.

'ET ſuper hæc omnia mala adjiciens Guorthiger-'nus accepit filiam ſuam propriam in uxorem

'ſibi,

'sibi, quæ peperit ei filium. * Hoc autem cum compertum esset à sancto Germano, venit corripere Regem cum omni Clero Britonum. Et dum conventa esset magna Synodus Clericorum ac Laicorum in uno consilio, ipse Rex præmonuit filiam suam, ut exiret ad Conventum, & ut daret filium suum in sinu Germani, diceretque quod ipse erat pater ejus; ac ipsa fecit sicut edocta erat. Sanctus Germanus eum benigne accepit, & dicere cœpit, pater tibi ero, nec te permittam nisi mihi novacula cum forcipe pectineque detur, & ad patrem tuum carnalem tibi dare liceat. Mox ut audivit [*puer obedivit verbo senioris sancti, &c*] ad avum suum, patremque carnalem Guorthigernum perrexit & dixit illi. Pater meus es tu, caput meum tonde, & comam capitis mei pecte. Ille autem siluit, & puero respondere noluit, sed surrexit, iratusque est vehementer, & ut à facie sancti Germani fugeret quærebat, & maledictus est, & damnatus à beato Germano & omni Consilio Britonum.

'CAP. XXXIX. *Quale Consilium* Britones *Regi* Vortigerno *dederint.*

'POST hæc igitur Rex ad se invitavit omnes mag[natos] suos, ut ab eis interrogaret, quid faceret. At illi dixerunt, in extremos fines Regni tui vade, ut arcem munitam construas, in qua te defendas: quia gens quam suscepisti invidet tibi, & fraude

 'dolosa

* Putant aliqui Faustum hunc fuisse Faustum Reiensem. Tempora non multum discrepant. Sane & hic Faustus vulgo Sanctus perhibebantur: & fuit valde longævus. De eo abunde Usserius. GALE.

'dolosa te occidet, & universas regiones quas ama-
'sti occupabit cum universa tua gente post mortem
'tuam.

'CAP. XL. *Quomodo cum Magis suis locum castelli quæ-'rens*, SNAUDUNE, *id est* Mons Nivis, *reperit*, *sed omnis* '*collecta materies tertio subito terra dehiscente absorpta sit.*

'POSTEA vero ipse Rex arcem cum Magis suis 'quæsiturus perrexit, & per multas Regiones 'multasque provincias peragraverunt, & minime quod 'quærebant reperientes, novissime ad illam Regio-'nem quæ vocatur * Guoienit pervenerunt. Et 'illo lustrante in montibus Heriri, [*id est Craig-eriri* '*Incolis Snaudun Anglicè*] tandem in uno montium, 'locum in quo aptum erat arcem condere adeptus 'est. Et Magi ad illum dixerunt Arcem in isto loco 'fac, quia tutissima à barbaris gentibus in æternum 'erit. Ipse vero artifices congregavit, i. e. lapida-'rios, [*&*] lapides & ligna congregaverunt: cum 'vero congregata esset omnis materia, in una nocte 'omnino ablata est, tribusque vicibus jussit congre-'gari & nusquam comparuit.

'CAP. XLI. *Quomodo Rex* Vortigernus *Magos suos con-*'*suluit*, *qui ei responderunt*, *dicentes*, *se non posse arcem* '*ædificare*, *ni prius aspergeretur sanguine alicujus pueri*, *qui* '*sine patre conciperetur.*

TUNC

* In Northwalliam secessit, Incolæ Guinhediam, Latinè Venodotiam vocant. Horum meminit Pausanias, ubi eos à Brigantibus invasos scribit, regionem eorum *Genunian* forte scripserat *Guentian.* Cod. Cott. legit Guent. GALE.

'TUNC Magos ſuos ad ſe accerſivit, iſtoſque percunctatus eſt; quæ eſſet hæc cauſa malitiæ, & 'cur hoc eveniret? At illi reſponderunt, niſi in'fantem ſine patre inveneris, ut habeas qui occida'tur & arx de ſuo ſanguine conſpergatur, nunquam 'ædificabitur in æternum.

'CAP. XLII. *De Puero ſine patre quæſito & invento: 'quid de Stagno ſub terra poſito, vaſe, tentorio & draconi'bus, & eorum duellio prædixerit, & qualiter hæc omnia 'expoſuerit.*

'REX vero concite legatos ſuos ex conſilio Mago'rum miſit in univerſam Britanniam, ut*rum* in'fantem ſine patre invenirent. At illi luſtrando 'omnes provincias regioneſque plurimas, venerunt 'ad † Campum Electi, qui eſt in regione quæ voca'tur † Gleviſing, & pila ludum agebant pueri. Et 'ecce duo inter ſe litigabant, dixitque alter alteri, 'O homo ſine patre bonum non habebis. Et illi 'de puero diligenter percunctantes ad pueros ejuſ'que matrem, ſi patrem haberet. At illa negavit '& dixit, neſcio quomodo in utero meo eſt concep'tus, ſed unum ſcio quia virum non cognovi un'quam; & juravit illis patrem non habere. Time'bat ille ne occideretur à Rege iniquo, ideo patrem 'fateri noluit: qui legati ſecum eum duxere uſque 'ad Guorthigirnum Regem, quem inſinuaverunt 'Regi eum puerum ſic inveniri. In craſtino Conven'tio facta eſt, ut puer interficeretur: & puer dixit 'Regi; cur viri tui me ad te detulerunt? Cui Rex 'ait, ut interficiaris, & ſanguis tuus circa arcem 'iſtam aſpergatur, ut poſſit [*ſanguine*] ædificari. Re'ſpondit puer Regi, quis tibi demonſtravit hoc? Et 'Rex, Magi mei mihi dixerunt. Cui dixit puer,

'ad

'ad me vocentur: & invitati ſunt Magi, quibus & 'dixit, quis nobis revelavit ut iſta arx à ſanguine 'aſpergatur, & niſi aſpergatur à ſanguine meo 'nunquam ædificaretur? ſed hoc cognoſcam quis è 'vobis de me palam fecit. Et iterum puer dixit, 'modo tibi & enucleabo, Rex, & in veritate tibi 'omnia pandam, ſed ad Magos tuos percunctor, * 'quid in pavimento iſtius loci eſt? Placet enim ut 'tibi oſtendant quid ſub pavimento habetur: at illi 'dixerunt, neſcimus nos. Et ille dixit, ego compe-'rior, ſtagnum in medio pavimenti eſt, venite & 'fodite & ſic invenietis; foderunt itaque & ſic inve-'nerunt ut puer prædixerat. Iterum dixit ad Ma-'gos, proferte mihi quid eſt in ſtagno? Magi ſilue-'runt & non poterant revelare illi; at ille dixit illis, 'ego vobis propalabo; duo vaſa concluſa ſunt in 'eo, & ſic invenietis: venerunt & viderunt ſic. Et 'puer ad Magos dixit, quid in vaſis clauſum habe-'tur? Et ipſi ſiluerunt, & non potuerunt revelare 'puero. At ille aſſerit, in medio eorum tentorium 'eſt, ſeparate ea & ſic invenietis. Et Rex ſeparari 'juſſit, & ſic inventum eſt tentorium complicatum 'ut dixerat. Iterum puer interrogavit Magos, quid 'eſt in medio tentorii? jam nunc enarrate; & non 'potuerunt. Dixitque puer, duo vermis ſunt in eo, 'unus albus & unus rufus. Tentorium nunc ex-'pandite: & extenderunt, duoque vermes in eo dor-
'mientes

* Hæc multo fuſius ennarat MS. Cott. Fabulæ fœcundæ ſunt, Quis non videt omnia ficta eſſe ad ſolamen miſerorum Britonum, quos Saxones affligebant. Hinc illa, Gens noſtra ſurget, & gentem Anglorum trans mare viriliter dejiciet. Legebat auctor fabulæ in vero Gilda Draconum inſulam. Unde hic prognati ſunt duo dracones. Sed tædet iſta longius proſequi. GALE.

'mientes inventi ſunt. Et dixit puer, expectate & 'conſiderate quid facturi vermes ſunt. Evigilantes 'autem cœperunt alter alterum expellere inſimulque 'bellare; alius autem ſcapulas ſuas ponebat ut alte- 'rum uſque ad dimidium tentorii, aliquando uſque 'ad oram tentorii pellebat, & ſic pugnabant tribus 'vicibus. Tamen tandem qui infirmior videbatur 'vermis rufus poſtea fortior albo fuit, & extra finem 'tentorii pepulit; tunc victor ſuperatum ſecutus eſt 'trans ſtagnum, & tentorium, [*& albus*] evanuit. 'Poſt hoc puer Magos percunctatus eſt, quid ſigni- 'ficat hoc mirabile ſignum quod factum eſt in ten- 'torio? At illi reſponderunt, neſcimus. Et ait 'puer, En mihi revelatum eſt hoc myſterium, & 'ego vobis propalabo. Dixitque puer Regi, Regni 'tui eſt figura tentorii, duo vermes duæ ſunt gentes. 'Draco rufus, Draco tuus eſt, & ſtagnum figura 'eſt hujus mundi, at ille albus Draco, illius gentis 'eſt quæ occupavit regiones & gentes plurimas in 'Britannia, & pene à Mari uſque ad Mare tenebunt. 'Et poſtea noſtra gens ſurget, & gentem Anglorum 'trans Mare viriliter dejiciet.

'CAP. XLIII. *Qualiter Rex* Vortigernus Ambroſio *arcem* '*dedit quam ædificare non potuit.*

'Tu ergo de iſta arce vade, quia ædificare eam 'non poteris, & multas provincias peragra, ut 'tutam arcem invenias, ego quidem hic manebo. 'Et Rex adoleſcenti dixit, quo nomine vocaris? 'Ille reſpondit, Ambroſius vocor, [*quod Britannice* 'Embreis † gleutic eſſe videbatur.] Dixitque Rex, 'de qua progenie ortus es? At ille, unus de Conſu- 'libus gentis Romanicæ eſt pater meus. Tunc Rex

'dedit

'dedit illi arcem cum omnibus Provinciis plagæ '[Occidentalis] Britannicæ. Et ipse cum Magis suis 'ad finistralem plagam pervenit, & usque ad Regio-'nem quæ vocatur † Guennesi affugit, & urbem 'quæ vocatur nomine suo Cair-Guorthigirn ædifica-'vit. *[Guasmoric juxta Lugubaliam ibi ædificavit, urbem 'scil: quæ Anglice Palmecustre dicitur.]*

'CAP. XLIV. *De* Vortemir *filio* Vortigerni *Regis, qua-'liter* Saxones *cum Principibus eorum, interfecto* Hors, '*viriliter pepulit, & per quinquennium abegit.*

INTEREA Guortemir filius Guorthigirni cum Hengist & Horso & illorum gente potenter pugnabat, & eos usque ad *[supradictam]* insulam quæ dicitur † Taneth expulit, illosque illic tribus vicibus conclusit, percussit, obsedit, comminuit, terruit. Ipsi itaque legatos trans Mare usque in Germaniam miserunt, vocando Chiulas cum ingenti numero virorum bellatorum & *[virorum]* fortium. Et postea pugnabant contra Reges gentis nostræ: aliquando vincebant, & dilatabant terminos suos; aliquando vincebantur & expellebantur. Et Guorthemir qua-'tuor bella contra eos avida gessit. *[Iste Guorthimir 'filius Guorthigirni in Synodo habita apud Guartherniaun, 'postquam nefandus Rex, ob incestum quem cum filia com-'miserat, à facie Germani & Clericorum Britanniæ in fu-'gam iret, patris nequitiæ consentire noluit: sed rediens 'ad sanctum Germanum ad pedes ejus cecidit veniam postu-'lans, atque pro illata à patre suo & sorore sancto Germano 'calumnia, terram ipsam, in qua prædictus Episcopus ob-'probium tale sustinuit, in æternum suam fieri sanxivit. 'Unde & in memoriam sancti Germani* Guarenniaun *no-'men accepit, quod Latine sonat calumnia juste retorta; 'quoniam*

' *quoniam cum Episcopum vituperare putaverat, semet ipsum*
' *vituperio affecit.* Guortemir *vero accepto regno hostibus*
' *viriliter obsistit, qui tantæ magnitudinis esse & virtutis*
' *dicebatur, ut siquando iratus in bello dimicaret, accepta*
' *arbore cum frondibus funditus extirparet, & cum ea*
' *solotenus adversarios prosterneret: cum tali ille arbore*
' *Horsam satellitem bellicosum confractis in alterutrum armis*
' *pene defectis viribus prostravit, cæterosque in fugam versos*
' *ut stipulas terræ allidit, & ex omnibus finibus Britanniæ*
' *expulit, & per quinquennium postea insulam intrare non*
' *audebant usque ad obitum Guortimir.*]

' CAP. XLV. *De tribus bellis principalibus; quæ* Vortemir
' *contra* Saxones *gessit: & quid moriens de se sepeliendo præ-*
' *ceperit.*

PRIMUM bellum super flumen † Derevent. Secundum, super Vadum quod dicitur in lingua eorum † Episford, in nostra autem lingua *Sathenegabail.* Et ibi cecidit Horsa cum filio Guorthigirn, cujus nomen erat Catigirnus. † Tertium bellum in Campo juxta lapidem tituli, qui est super ripam Gallici Maris, statutum; & barbari victi sunt, illeque victor fuit, & ipsi in fugam usque ad Chiulas suas reversi sunt, in eas muliebriter intrantes. Ille autem post [*modicum*] intervallum temporis mortuus est: & ante mortem suam ad familiam suam animadvertit, ut illius Sepulchrum in portu ponerent, à quo exirent [*Saxones*] super Maris ripam, in quo vobis commendo: quamvis in alia parte portum Britanniæ teneant, & habitaverunt, tamen in ista terra in æternum non manebunt. Illi autem mandatum ejus contempserunt, & eum in loco in quo imperaverat illis non sepelierunt: in Lincolnia enim se-

pultus

pultus est. At si mandatum ejus tenuissent, proculdubio per orationes sancti Germani quicquid petierant obtinuissent. At barbari magnopere reversi sunt; cum Guortigirnus amicus illorum erat pro uxore sua, [*quam adeo diligebat, ut nullus audebat contra eos pugnare, quia blande deliniebant regem imprudentem, viperino tamen corde dolum agentes*] & nullus illos abigere ultra audacter valuit. Quia non de virtute sua Britanniam occupaverunt, sed nutu divino; [*&* *propter peccata Britonum maxima, Deo sic permittente,*] contra voluntatem Dei quis resistere nitatur? Sed quomodo voluit, Dominus fecit, & ipse omnes gentes gubernat & regit.

'CAP. XLVI. *Qualiter post obitum* Vorthemir, Vortiger-'nus *iterum* Saxones *recepit*, *& de simulata pacis concordia* '*per* Saxones *erga* Britones.

FACTUM est autem post mortem Guorthemir Regis Guortigirni filii, & post reversionem Hengisti cum suis turmis, fallax consilium hortati sunt, ut dolum Guortigerno cum exercitu suo facerent. At illi legatos ut pacem impetrarent miserunt, & ut perpetua amicitia inter illos fieret: & Vortigirnus cum suis majoribus natu consilium fecerunt, & scrutati sunt quid facerent; tandem consilium omnibus fuit ut pacem facerent: Legati Saxonum reversi sunt: postea vero conventum adduxerunt, ut ex utraque parte Britones & Saxones in unum sine armis convenirent statutum est, & amicitia firma ad invicem [*esset.*]

'CAP. XLVII. *Quomodo ipse* Vortigernus *dolo à* Saxo-'nibus *captus fuerit*, *& suggestione* Hengisti Vortigernum '*redimere se solum coegerunt*, *& quas terras pro redemptione*

'*sua*

'*sua acceperint*, *& qua fraudulentia* Saxones *cultellis* Brito-
'nes *viros optimos occiderunt.*

HENGISTUS nequissimus 'latente autem sub specie pacis dolosa machinatione, [Hengistus] 'ex suis totidem elegit, scilicet CCC milites, ini-'toque cum eis consilio prædixit eis, ut unusquis-'que artavum suum in sicone sub pede suo pone-'ret, & milites Regis ad convivium venientes inter 'se miscerent, & quando clamavero ad vos & dixero, En Saxones *Nimed Eure Saxes*, id est, cultellos vestros de siconibus vestris deducite, & in illos irruite, & fortiter contra resistite; Regemque eorum nolite occidere, sed eum, pro causa filiæ meæ, quam dedi illi in conjugium, tenete: quia melius est nobis ut ex manibus nostris redimatur, [*quam ut occidatur.*] Et conventum adduxerunt, & in unum convenerunt: Saxones autem amicabiliter locuti sunt, & mente interim vulpino more agebant, & vir juxta virum socialiter sederunt. Et Hengistus sicut dixerat vociferatus est, & omnes seniores CCC Guortigerni Regis sunt jugulati; ipseque solus captus & catenatus est; ac regiones plurimas pro redemptione animæ suæ tribuit illis, id est, East-Sexæ, Suth-Sexæ, Midel-Sexæ, [ut ab illicita conjunctione se separaret.]

'CAP. XLVIII. *De secundo adventu sancti* Germani *in* 'Britanniam, *& qualiter fugientem* Vortigernum *ut ei* '*fidem prædicaret*, *sanctus* Germanus *solicite subsecutus* '*sit*, *& nocte igne de cœlo cadente Rex in arce cum suis* '*exustus fuit.*

'SANCTUS vero Germanus Guorthigirno prædi-
'cabat, [*ut ab illicita filiæ propriæ commixtione alie-
'num ſe faceret*] & ad Dominum ſe converteret: at
'ille uſque ad regionem, quæ à nomine ſuo acce-
'perat nomen, ſc. Guorthigirnianum, miſerabiliter
'aufugit, ut ibi cum mulieribus ſuis lateret. Sanctus
'itaque Germanus eum perſecutus eſt; cum omni
'Clero Britonum, & ibi XL. diebus totidemque
'noctibus manſit, & ſuper petram orabat, ibique
'die ac nocte ſtabat. Et interim Guortigirnus uſque
'ad arcem Guortigirni, quam ædificaverat & no-
'men ſuum impoſuerat, [*i. e. Din Gurtigirn*,] atque
'in regione Dimetorum juxta flumen † Teibi igno-
'minoſe abſceſſit. Solito autem more ſanctus Ger-
'manus eum ſecutus eſt, & ibi jejunus cum omni
'Clero ſuo tribus diebus totidemque noctibus cauſa-
'liter manſit; in quarta vero nocte Arx tota, circa
'mediæ noctis horam, per ignem de cœlo miſſum
'ex improviſu cecidit, ardente igne cœleſti, &
'Guorthigirnus, cum omnibus qui cum eo erant,
'& cum uxoribus ſuis defecit: hic eſt finis Guorthi-
'girni, ſicut in libro beati Germani reperi, alii au-
'tem aliter dixerunt.

'CAP. XLIX. *Quod quædam aſſertio ſit, quod cor ejus
'ex dolore crepuerit.*

'POSTQUAM exoſi fuerunt illi omnes gentis ſuæ
'pro piaculo ſuo inter potentes & impotentes,
'inter ſervum & liberum, inter Monachos & laicos,
'inter parvum & Magnum, & ipſe dum de loco ad
'locum vagus iret, tandem cor ejus crepuit, & de-
'functus eſt non cum laude.

'CAP.

'CAP. L. *Item, aliorum opinio astruit quod terrâ eum 'deglutiverit, cum nihil de eo, vel suis residuum inveniri 'in terra potuerit.*

'ALII autem dixerunt terram apertam esse, quæ 'eum deglutivit, in nocte in qua combusta est 'Arx circa eum, quia non sunt inventæ ullæ reli- 'quiæ illorum qui combusti sunt cum eo in Arce.

'CAP. LI. *Quod quatuor filios* Vortigernus *habuerit, &* '*de sancto* Fausto *quem de filia sua genuerit.*

TRES filios habuit, quorum nomina hæc sunt, Guorthemir qui pugnavit contra barbaros, ut supra (cap. 44.) scripsi. Secundus Cantegirnus. Tertius Pascent, qui regnavit in duabus Regionibus, i. e. † Buelt & Guortigermanum, post mortem patris sui, largiente [*suffragium*] Ambrosio; qui fuerat Rex magnus inter omnes regiones Britanniæ. Quartus fuit Faustus, qui illi de filia sua natus est, quem sanctus Germanus baptizavit, enutrivit, atque docuit; & condidit locum magnum super ripam fluminis, quod vocatur Renis, [*& sibi consecravit*,] & manet usque hodie: & unam habuit filiam, quæ ut diximus mater fuit sancti Fausti [*secundi.*]

'CAP. LII. *De* Vortigerni *progenie, & retrograda proa-* '*vorum, tritavorum, & atavorum ejusdem serie.*

'HÆC est * genealogia illius quæ ad initium 'retro currit. † Firmwail. Ipse est qui regit

 'modo

* Hæc Genealogia addita fuisse videtur à Samuele Ego suspicor Guortigernum fuisse genere Pictum, vel Scytham; qui Pictorum ope ad regnum pervenerit. GALE.

'modo in regione Guortigirmanum: filius est † 'Theudubr. Ipse Theudubr est Rex Buelth regio-'nis: Theudubr filius Pascent † Mac Apguocan, 'Mac Moriud, Mac Eldat, † Mac Eldoe, Mac 'Paul, † Mac Mepric, † Mac Briecat, † Mac 'Pascent, Mac Guorthigirn, Mac Guortheneu, 'Mac Guitaul, Mac Guitolin, * Mac Ap Glovi, '[*Daguesti*,] bonus Paulus Mauron. '[*Tres fratres fue-'runt filii Gloui, qui ædificavit urbem magnam super 'ripam fluminis Sabrinæ, quæ vocatur Britannico Sermone* 'Cair-Gloui, *Saxonice autem* Gloucestre.] Satis dictum 'est de Guorthigerno, & de regno suo, & de 'gente ejus.

'CAP. LIII. *De reditu sancti* Germani, *&* *captivitate 'sancti* Patricii; *&* *quomodo* Romam *ierit &* *plura didi-'cerit; &* Paladius Scotis *prædicaturus apud* Pictos *obie-'rit.*

Beatus vero Germanus reversus est post mortem Guorthigirni ad patriam suam; & sanctus Patricius erat in illo tempore captivus apud Scotos, & Dominus illius dicebatur † Melchu, & porcarius cum illo erat [*VII annos*,] & in XVII. anno ætatis suæ de captivitate reversus est, & nutu Dei eruditus est in sacris literis. Ac post Romam usque perrexit, & per longum spatium ibidem mansit ad legendum scrutandaque mysteria Dei, sanctasque percurrit Scripturas. Nam cum ibi esset per annos plurimos, missus est Palladius Episcopus † primitus à

* *Mac Glovida, qui fuit filius Paul Maurion, tres fuerunt fratres Glouii, qui ædificavit &c.* Cott. & Gild. Ego quæ reperi, ut potui, repræsentavi. GALE.

à Celestino Papa Romano ad Scotos † in Christum convertendos, qui prohibitus *est* à Deo per quasdam tempestates, quia nemo potest quicquam accipere in terra nisi de cœlo datum illi fuerit. Et profectus est ille Palladius de Hibernia, pervenitque ad Britanniam, & ibi defunctus est in terra Pictorum.

'CAP. LIV. *Quod Angelo monente ad* Scotos *converten-* '*dos Sanctus* Patricius *missus sit*.

AUDITA morte Palladii Episcopi, [*alius Legatus*] Patricius, Theodosio & Valentiniano regnantibus, à Celestino Papa Romano [& Angelo Dei, cui nomen erat Victor, monente & Germano sancto Episcopo] ad Scotos † convertendos in Christum mittitur.

'CAP. LV. *Ubi & à quibus sanctus* Patricius *Episcopus* '*ordinatus sit, ubique nomen suum immutaverit*.

MISIT ergo sanctus Germanus cum illo seniorem † Segerum Episcopum ad [† A]matheum Regem in propinquo habitantem. Ibi sanctus [*Patricius*] erat sciens omnia quæ ventura essent, [illi, &] illic gradum Episcopalem à Matheo Rege & à sancto Episcopo accepit, nomenque quod est Patricius sumpsit ibi, quia † Maun prius vocabatur. † Agrilius presbyter, & † Yserninus diaconus, & cæteri inferiori gradu simul cum eo ordinati sunt.

'CAP. LVI. *Quod prius* Britonibus *prædicaverit, &* '*deinde in* Hiberniam *migraverit*.

TUNC acceptis benedictionibus, perfectisque omnibus, in nomine Sanctæ Trinitatis paratem ascendit navim, & pervenit ad Britanniam Insulam, & prædicavit ibi non multis diebus: & † amissis omnibus ambulandi anfractibus, summa velocitate flatuque pospero Mare Ibernicum transfretavit; † onerata vero navi, cum transfretaret hoc Mare Magnum, mirabilibus & spiritualibus thesauris, perrexit ad Iberniam & baptizavit eos.

'CAP. LVII. *Quo anno Incarnationis Dominicæ incœ-*
'*pit ibi prædicare, vel cujus Regis tempore & quot an-*
'*nos prædicaverit, vel quanta miracula perpetraverit.*

A Mundi principio usqve ad baptismum Hibernensium V. CCC. XXX. (5643) anni sunt. In quinto Loigere Regis [*Hiberniæ*] anno exorsus est Patricius prædicare + fidem Dei. Sanctus itaque Patricius Evangelium Christi exteris nationibus per annos XL prædicabat, virtutes Apostolicas faciebat, cæcos illuminabat, leprosos mundabat, surdos audire faciebat, Dæmones ex obsessis corporibus fugabat mortuos IX suscitavit, captivos multos utriusque sexus suis propriis sumptibus redemit.

'CAP. LVIII. *Quæ scripserit, quot Episcopos Eccle-*
'*siæ vel Presbyteros consecraverit: quot Reges & hominum*
'*millia baptizaverit, & ubi per dies quadraginta jejuna-*
'*verit & oraverit.*

SCRIPSIT abietoria CCCLXV. & eo amplius numero. Ecclesias quoque eodem numero fundavit CCCLXV. Ordinavit Episcopos eodem numero CCCLXV. & eo amplius, in quibus spiritus Dei erat. Presbyteros autem usque tres mille ordinavit

navit; & XII millia hominum in una Regione, quæ vocatur † Connachta, ad fidem Christi convertit & baptizavit; & septem Reges; qui erant filii Amolgith, in uno die baptizavit: XL diebus, totidemque, noctibus, in cacumine collis Eli jejunavit; [id est † *Cruachaneli*:] in quo colle in aere [*manente*] tres petitiones pro his Hibernensibus, qui fidem Christi receperint, clementer postulavit.

'CAP. LIX. *Quod tres petitiones in acervo* Ely *à Domino impetraverit*, *&* *in specie avium animas* Hibernensium *fidelium ad se convenisse viderit.*

PRIMA ejus petitio fuit, [ut fertur à Scotis,] quod unusquisque susciperet pœnitentiam credentium, licet in extremo vitæ suæ statu: secunda, ne à barbaris consumarentur in æternum. Tertia, ut non supervivat aliquis Hibernensium in adventu judicii, quia delebitur aqua, pro honore sancti Patricii; † VII annis ante diem judicii. In illo autem tumulo benedixit populo Hibernensium; & ideo ascendit ut oraret pro eis, & videret fructum laboris sui: veneruntque ad eum aves multi coloris innumerabiles, ut benediceret eis. Quod significat omnes Scotos utriusque sexus Hibernensium pervenire ad eum in die judicii, ad Patrem & Magistrum suum, ut sequantur illum ad judicium. Postea in senectute bona migravit ad Dominum, ubi nunc lætatur in secula seculorum. Amen.

'CAP. LX. *Quod quatuor*, *&* *quibus modis sanctus* Patricius Moysi *Legislatori comparetur & æquiparetur.*

QUATUOR modis æquantur Moyses & Patricius. Primo, id est, Angelo sibi colloquente in rubo igneo *. Secundo, in Monte XL noctibus jejunavit. Tertio, similes fuerunt ætate CXX annis. Quarto, sepulchrum illius non invenitur, sed in occulto humatus est, nemine sciente. Quindecim annis in captivitate, in vigesimo quinto anno ab Amatheo sancto Episcopo subrogatur * *. Octoginta quinque annorum in Hibernia prædicavit. Res autem exigebat amplius loqui de sancto Patricio, sed tamen pro compendio sermonis volui breviare.

[*Hic expliciunt gesta Britonum à Nennio conscripta* (α)]

'CAP.

* Cætera quæ hic de Patricio sequuntur, pensiculatius tractata videas ab Eruditissimo Armachano Archiep. Ant. Brit. cap. 17.

a) *Hic expliciunt gesta Britonum à Gilda sapiente composita.* Sic Codd. Cott. duo.

* * Quæ sequuntur excerpta sunt è quodam Nennii MSS. D. Usserii Archiepiscopo Armach. cap. 17. ante hæc verba *Res autem exigebat &c.* Quæ & in MSS. Cant. nec non Cottoniensi omissa sunt. Et ex eodem libro Archiep. Armach. consulto lineis transversis expunguntur; ut videat tamen Lector qualia sint, eadem conscripta hic posui. —— LXXXV annorum in Hibernia prædicavit. (*Hic ut mihi videtur contradicit sibimetipsi; sed aliter audivimus & scriptum reperimus: Quadragenarius erat quando de Captivitate exivit, & per XL annos didicit & Deo servivit, & XL prædicavit, in his tribus Quadragenariis vero maxime, Patricius æquatur Mosi: sicut Mo-*

'*ses*

'CAP. LXI. *De morte* Hengisti, *& quod post ejus obitum* 'Octa *filius ejus tenuit Regnum* Cantuariensium.

'In illo tempore SAXONES invalescebant, & crescebant non modice in BRITANNIA. Mortuo autem Hengisto, Ochta filius ejus transivit de sinistrali parte Britanniæ ad Regnum Cantuariorum, '& de ipso orti sunt Reges illius patriæ. Artur pugnabat contra illos in illis diebus, videlicet Saxones 'cum Regibus Britonum, [*& licet multi populi nobiliores 'essent ipse tamen duodecies Dux belli fuit victorque* 'Bellorum :] & in omnibus bellis victor extitit. [*Artur, Latinè translatum, sonat ursum horribilem, 'vel malleum ferreum,* [*quo franguntur*] *molæ leonum.* '*Mabuter, Brittannicè, filius horribilis, Latinè; quoniam a pueritia sua crudelis fuit.*]

'*ses XL annos in Domo Pharaonis & velut in Captivitate, '& XL in exilio in terra Madian & XL in Prædicatione & 'in ducatu Populi, ita Patricius XL in exilio inter Gallos, & 'XL in prædicando, & miracula faciendo, atque resistendo Loigeri Regi & ejus Magis, sicut Moses Pharaoni & ejus Magis, 'viriliter & indefesse servivit Deo. Nam bene potest fieri, 'illum in Captivitate fuisse, per XV annos, & XL egressum fuisse. Sed hic alter de Moise quadragenarius fuit, 'quando de Ægypto exivit in fugam, & ad Ægyptum, post 'XL annos, propter populum Dei missus rediit. Et ipse 'Patricius quadragenarius erat, quando de Roma in fugam 'exivit, & post XL annos, missus ad populum Dei eripiendum de manu Diaboli, ad Hiberniam rediit, & uterque 'per XL annos in studio Prædicationis manserunt: & simili 'fias & jejuno dissimili. Res autem exigebat &c. Hæc 'eadem legas in Cod. Bened. Cantab.* GALE.

'CAP. LXII. *De* Arturo *Rege belligero; & de duodecim bel-
'lis quæ adversus Saxones habuit. Et de Imagine sanctæ Ma-
'riæ in qua triumphaverit, & quot adversariorum uno impetu
'prostravit.*

'PRIMUM bellum fuit in Oſtium fluminis quod
'dicitur † *Glem.* Secundum & Tertium & Quar-
'tum & Quintum ſuper [aliud] flumen, quod voca-
'tur † *Dugias*, quod eſt in † Linuis. Sextum [bel-
'lum] ſuper flumen quod vocatur *Baſſas.* Septimum
'[bellum fuit] in † ſilva Calidonis, id eſt *Catcoit
'Celidon.* Octavum fuit bellum in Caſtello Gunni-
'on, in quo Arthur portavit imaginem [Crucis
'Chriſti, &] ſanctæ Mariæ ſemper virginis, ſuper
'humeros ſuos: & Pagani verſi ſunt in fugam in
'illo die: & multi ceciderunt, plagaque magna ſu-
'per eos venit per virtutem Domini noſtri Jeſu
'Chriſti, ſanctæque ſuæ genetricis, [*Nam Arthur
'Ierosolimam perrexit, & ibi crucem ad quantitatem Saluti-
'feræ Crucis fecit, quæ ibi conſecrata eſt; & per tres con-
'tinuos dies jejunavit, vigilavit, & oravit coram Cruce
'Dominica, ut ei Dominus victoriam daret per hoc ſignum
'de Paganis; quod & factum eſt; cujus fractæ adhuc a-
'pud Wedale in magna veneratione ſervatur. Wedale,
'Anglicè: Vallis doloris, Latinè: Wedale eſt Villa in
'Provincia Lodoneſie, nunc vero juris Epiſcopi ſancti An-
'dreæ Scotiæ, VI milliaria ab occidentali parte, ab illo
'quondam nobili & eximio Monaſterio de Meilros.*] No-
'numque bellum geſtum eſt in urbe † Legionis [*quæ
'Brittannice dicitur Kaer leun*] Decimum [bellum ge-
'ſtum eſt] in littore fluminis quod vocatur † Ri-
'broit. Undecimum * fuit Bellum in monte Ba-
'do-

* Undecimum fuit in monte, qui dicitur Agned
Cath-

'donis, [*in quo corruerunt uno die DCCCXL viri de uno* '*impetu* ARTUR, *& nemo eos prostravit nisi ipse solus.*,]

'CAP. LXIII. *Quod Saxones semper & sine intermissione de* 'Germania *contra* Britones *auxilium petebant, & multiplici*-'*ter augebantur, & secum Reges ut regnarent super eos dedu*-'*cebant, usque* Ida, *qui primus regnavit in* Bernicia.

'IPSI vero Barbari, dum in omnibus bellis pro-'sternerentur, auxilium à Germania petebant, & 'augebantur multipliciter sine intermissione, & Re-'ges à Germania deducebant ut regnarent super eos 'in * Britannia. Et regnabant usque ad tem-'pus quo Ida filius Eobba regnavit, qui fuit pri-'mus Rex in Bernicia, id est, Iberneich [*de gente Sax*-'*onum.*]

'CAP. LXIV. *De* Ida *primo* Northumbrorum *Rege, &* '*ejus genere, & de sancti* Paulini *Archiepiscopi baptismate.*

'IDA ** filius Eobba tenuit Regiones in sinistrali 'parte Humbri Maris XII annis, & junxit arcem, 'id est, Din-Guirin & Gurbirneth: quæ duæ regio-'nes fuerunt in una regione, id est, † DEIRA-'BER-

Cath-Regenion. ibidem in Marg. in Sumersfeteshire, quem nos Cath-bregion appellamus, Codd. Gild. Cant. & Cott. Lhuydo, Edenborrow. Prise pro Agned legit Assu-et. NB. Hæc prælia simul ennumerata gesta videntur spacio XL annorum & amplius, & licet hîc omnia videantur Arturo tribui, tamen gesta fuere sub Vortigerno, Aurelio Ambrosio, & aliis.

* Hic desinunt Codd. Cott A. & B. alii ab iis, quos supra ad cap. LX finivisse diximus. GALE.

** Totum hoc Caput deest in Gild. Cant. & Cot-tonia-

'BERNETH, Anglice DEIRA, & BERNICIA.
'[WODEN genuit Beldeg, genuit [*Brand*, *genuit*] Be-
'or-nec, [*genuit Beorno*] genuit Gethbrond, [*genuit Inge-*
'*brandus*,] genuit Alufon, genuit Inguet, genuit [Ingen-
'geat, genuit,] Edibrith, genuit Offa, genuit Eobba,
'genuit Ida. IDA autem XII filios habuit, quorum
'nomina fuerunt, Adda, Eadldric, Deodric, Edric,
'Deothere, Osmer, & unam Reginam Eeornoch,
'(*Oga*, *Ecca*, *Oswald*,) Ealric. (*Sogoe*, & *Sogother.*)
'Ealdred genuit Eadlfret, ipfe eft Eadlfret Flefaur:
'nam & ipfe habuit filios feptem, quorum nomina
'fuerunt, Anfrid, Osgnat, Osbui, Osguid, Osgudu,
'Oslapf, Offa: Osguid genuit Alcfrid, & Alfgunn
'& Echfrid; Echfrid ipfe eft qui fecit bellum con-
'tra fratruelem fuum, qui erat Rex Pictorum nomi-
'ne † Birdei, & ibi corruit cum omni robore exer-
'citus fui, & Picti cum Rege fuo victores extite-
'runt: & nunquam addiderunt Saxones Ambronem
'ut à Pictis vectigal exigererent à tempore iftius bel-
'li, vocatur † Guerchlum Garan. Osguid autem
'habuit duas uxores, quarum una vocabatur Nem-
'medr, filia Roith, filii Rum; & altera vocabatur
'Eanfled, filia Eadguin, filii Alii. HENGIST ge-
'nuit Octha, genuit Offa, genuit Eormoric, genu-
'it Ealdberht, genuit Ealdbald, genuit Ercun-
'berht, *qui* genuit Ecgberth. WODEN genuit
'Caffer, genuit Titinon, genuit Trigil, genuit
'Rodnum, genuit † Rippan, genuit Guithelm, Guc-
'chan. Ipfe primus regnavit in Britannia fuper
gen-

tonianis quibusdam codicibus. Nimirum hæc non pote-
runt à Nennio fcribi, quoniam quædam funt temporum in-
feriorum. Et fane videntur effe fragmenta Chronologiæ
Saxonicæ minime contemnenda; obfcure interim & vitio-
fe admodum congefta. GALE.

'gentem Eaſtanglorum. Gueca genuit Guffan, ge-
'nuit Tidil, genuit Ecni, genuit Edric, genuit Al-
'dulfh, genuit Elric. WODEN genuit Guedolge-
'at, genuit Gueagon, genuit Guithlig, genuit
'Guerdmund, genuit Offa, genuit Origon, genuit
'Eamer, genuit Pubba. Ipſe Pubba habuit IX
'filios, quorum duo mihi notiores ſunt quam alii,
'id eſt, Penda & Eaua, Eadlrit filius Pantha, † Pen-
'da filius Pubba. Ecgfrid filius Offa, filius Clum,
'Inferth filius Eandalf, filius Oſſulfh, filius Eaua,
'filius Pubba. WODEN genuit Beldeyg, [*genuit*]
'Brond, genuit Siggar, genuit Sibald, genuit Ze-
'gulfh, genuit Soemil. Ipſe primus ſuperavit †
'Deur Oberneich. Soemil genuit Sguerthing, ge-
'nuit Guilglis, genuit Ulfrean, genuit Iffi, genuit
'Ulli, *g.* Ædguin; Osfird & Eadfird duo filii Edguin
'erant, & cum ipſo corruerunt in Bello Ineicen;
'& de Origine illius nunquam iteratum eſt Re-
'gnum, quia non evaſit unus de genere illius de
'iſto bello, ſed interfecti fuerunt omnes cum illo
'ab exercitu † Calguallum Regis Guenedotiæ Regionis.
'Osguid genuit Ecgfird, ipſe eſt Ocgfird; Ailguin
'genuit Oslach, genuit Athun, genuit Echun, genuit
'Oslaph: Ida genuit, Eadirc, genuit Ecgulf, genuit
'Liod-Guad genuit Eatan, ipſe eſt Eata Glin Maur;
'genuit Eadbirth & † Ecgbirth Epiſcopum, qui fuit
'primus de Natione eorum. IDA filius Eobba tenuit
'Regiones in ſiniſtrali parte Britanniæ, id eſt, Um-
'bri Maris, & regnavit annis XII & † ſtruxit Dyn-
'guayrh Guarth berneich. Item † Dutigirn in
'illo tempore fortiter pugnabat contra gentem An-
'glorum. Item Talhaern † Talanguen in Poemate
'claruit, & Nuevin, & Talieſſin, & Bluchbar & Cian
'qui vocatur Gueinchguant, ſimul uno tempore in
Poë-

'Poëmate Britannico claruerunt. † Maileunius magnus 'Rex apud Britones regnabat, id eſt, in Regione 'Guenedotiæ, quia atavus illius Cunedag cum filiis 'ſuis (quorum numerus octo erat) venerat prius 'de parte ſiniſtrali, de Regione quæ vocatur Manau 'Guotadin. CXLVI annis ante quam Mailcun regnaret; '& Scotos cum ingentiſſima clade expulerat ab iſtis 'Regionibus, & nusquam reverſi fuerunt iterum 'ad habitandum. (*vide ſupra pag.* 102.)

'ADDA filius Ida regnavit annis octo: Æddric fi- 'lius Adda regnavit quatuor annis. Deodric filius 'Ida regnavit ſeptem annis. Friodolguald regna- 'vit ſex annis; in cujus tempore Regnum Cantua- 'riorum mittente Gregorio Baptiſmum ſuſcepit. 'Huſſa regnavit annis ſeptem; contra illos quatuor 'Reges, † Urbgen & † Ryderthen, & Guallanc, '& Morcant dimicaverunt. Deodric contra illum 'Urbgen cum filiis dimicabat fortiter. In illo au- 'tem tempore aliquando hoſtes nunc cives vince- 'bantur; & ipſe concluſit eos tribus diebus & tribus 'noctibus in inſula † Medcant; & dum erat in ex- 'peditione jugulatus eſt, Morcanto deſtinante pro 'invidia, quia in ipſo præ omnibus Regibus virtus 'maxima erat *in* inſtauratione Belli. Item Eadlfered 'Fleſaur regnavit XII annos in Berneich, & alios 'XII in Deur: XXIV annos inter duo Regna regna- 'vit, & dedit uxori ſuæ Dinguo Aroy, quæ vocatur 'Bebbab, & de nomine uxoris ſuſcepit nomen, id 'eſt Bebbanburgh.

'EDGUIN filius Alli regnavit annis XVII, & ipſe 'occupavit † Elmet, & expulit Certec Regem illius 'Regionis. Eanfled filia illius, duodecimo die poſt 'Pentecoſten, Baptiſmum accepit cum univerſis ho-

mini-

'minibus suis & viris & mulieribus cum ea. [Et 'hæc prima baptizata est:] Edguin vero [postea] 'in sequenti Pascha Baptismum accepit, & XII Mil-'lia hominum in uno die baptizati sunt cum eo: '[si quis scire voluerit, quis eos baptizavit, sic mi-'hi tradidit Reuchidus & Elbodus Episcoporum sci-'entissimus,] Run map Urbgen [i. e. sanctus Pauli-'nus Eboracensis Archiepiscopus] baptizavit eos: '& per XL dies non cessavit baptizare omne genus 'Ambronum, [id est, Ald Saxonum] & per prædi-'cationem illius multi crediderunt Christo.

'OSWALD filiusEldfred regnavit novem annis; ipse 'enim [est] Osuual Lanniguin, ipse occidit Catgu-'blaun Regem Guenedotiæ Regionis; in bello † 'Catscaul, cum magna clade exercitus sui. Osguid 'filius Eldfrid regnavit XXVIII annis & sex Men-'sibus: dum ipse regnabat, venit mortalitas homi-'num, † Catgualat regnante apud Britones post 'patrem suum, & in ea periit. Et ipse occidit 'Pantha in Campo Gai, & nunc facta est strages † 'Giti Campi, & Reges Britonum interfecerunt, qui 'exierunt cum Rege Pantha in expeditione usque 'ad urbem quæ vocatur † Judeu. Tunc reddidit 'Osguium omnes divitias quæ erant cum eo in ur-'be usque in manu Pendæ, & Penda distribuit eas 'Regibus Britonum, i. e. Albert judium Solus au-'tem Catgubail, Rex Guenedotiæ Regionis, cum 'exercitu suo evasit de nocte consurgens, qua prop-'ter vocatus est Catgabail † Catguommedd. Egfrid 'filius Osbui regnavit novem annis. In tempore 'illius, S. Cudberd Episcopus obiit in Insula Med-'cant: ipse est qui fecit bellum contra Pictos, & 'corruit ibi. Penda filius † Pubba regnavit X an-'nis:

'nis: ipſe primus ſeperavit regnum Merciorum à 'regno Nordorum; & Onnan Regem Eaſte-Anglorum, & ſanctum Osgualdum Regem Nordorum, 'occidit per dolum. Ipſe fecit bellum Codoy, in 'quo cecidit Eoua filius Pubba, frater ejus Rex 'Merciorum, & Osguald Rex Nordorum, & ipſe 'victor fuit per Diabolicam artem. Non erat baptizatus, & non credidit Deo., [*Sed cum inutiles 'Magiſtro meo, id eſt,* Beulario Presbytero, *viſæ ſunt 'genealogiæ* Saxonum *& aliorum genealogiæ gentium, 'nolui ea ſcribere, ſed de Civitatibus & mirabilibus Britanniæ Inſulæ, ut alii ſcriptores ante me ſcripſere, ſcripſi.*

,CAP. LXV. *Quæ ſint nomina vigeſimarum octavarum civitatum præcipuarum Brittanniæ.* (*auctor* SAMUEL.

'PRIMA *civitas Britanniæ ipſa eſt, quæ vocatur Caïr-Gurthigirn, Cair-Municip, Cair-Meguid, Cair-'Eborauc, Cair-Verulam, Cair-Mauchguid, Cair-Canit, 'Cair-Peris, Cair-[Lirion] Cair-Guent, Cair-[Glou] 'Cair-Penſavelcoit, Cair-Celemon, Cair-Guinting, Cair-'Luadiit, Cair-Colun, Cair-Cuſtent, Cair-Graunth, 'Cair-Lunden, Cair-Gucirangon, Cair-Daun, Cair-'Gorieon, Cair-Legion Guaruſik, Cair-Britton, [Cair-'Ceri] Cair-Dreithou, Cair-Urnach, Cair-Lindcoit, hæc 'ſunt omnia omnium civitatum quæ ſunt in Britannia; 'quarum numerus eſt XXVIII.*

EXPLICIT

Hiſtoria Nennii, Britonum Hiſtoriographi, de prima inhabitatione Britanniæ Inſulæ.

CAROLI BERTRAMI
NOTÆ IN
RICARDUM CORINENSEM,
GILDAM BADONICUM,
NENNIUM BANCHORENSEM.

D. THOMÆ GALE
VARIÆ LECTIONES
IN NENNIUM.

CAROLI BERTRAMI
INDEX LOCUPLETISSIMUS
IN RICARDUM,
EJUSQUE
MAPPAM.

D. WILLIAM STUKELEY AD EDITOREM.

GILDAS and NENNIUS are curious Books. You do well to reprint them, and very suitably with RICHARD.

CAROLI BERTRAMI
LONDINENSIS
NOTÆ IN CAP. I. ET II. LIBRI PRIMI
BRITANNIÆ ROMANÆ
RICARDI MONACHI.

AD LECTOREM.

NOTÆ in Caput primum & ſecundum libri primi RICARDI noſtri, quas TIBI heic, candide LECTOR! ſiſto, non ſunt niſi paucæ earum plurium ad Antiquitates Britannicas pertinentium, quas laborioſe verſando cum veterum tum recentiorum ſcripta collegi Quæ ſi TIBI fuerint ad palatum, & candide a TE accipi meruerint, Deo annuente redeuntibus temporibus tranquillitate felicioribus, integrum & completum ex iis formatum commentarium habebis. Spero interea, TE judicaturum eſſe, me, in eo, quod plura tractando TE non moratus ſim, conſulte egiſſe, præcipue tempore hoc, quo in conſiderandis noſtræ ætatis ſtupendis factorum nexibus ad unum omnes ſint nimium occupati, nec vacet rebus jam diu geſtis, jamque inextricabile fere obſcuritate ſepultis, attentam afferre mentem.

NOTÆ IN CAP. I.

I. *Finis erat orbis &c.* (1) Homerus (2) primus, saltem Græcos inter, (de iis enim, quæ Orpheo tribuuntur, adhuc sub judice lis est,) terram undiquaque Oceano cinctam allui (3) pronunciavit, opinio forte ipsi terræ coæva, quod verba, quæ sequuntur Clementis Alexandrini innuere videntur; en ipsa verba: Mensam autem in Templo; (altare quoque thymmiamatis a Moyse jussu divino factum (4), habere undulas inflexas ac tortiles, (communiter coronam appellant,) significat terram, quam oceanus circumfluit (5). Recepta hæc erat Philosophorum (6), Geographorum (7), Historicorum (8) & Poëtarum (9), tum gentilium (10), tum Christianorum (11) opinio, atque quod ad Europam, Asiam & Africam, veterum orbem attinet, consentit illa ad unguem cum recentissimis & optimis observationibus. Hoc est cur veteres extrema littora finem terræ & naturæ dixerint (12). Patet hoc,

(1) SOLINUS cap. 22. de mirabilibus Britanniæ. MELA de Situ orbis lib. III. cap. 5.

(2) Iliad Σ. v. 606. & Ξ. v. 200. FLORUS Histor. Rom. lib. I. cap. 13. RUTILII NUMAT. Itin.

(3) STRABO de Geogr. lib. I. p. 4. 9. &c.

(4) Exodus cap. III. v. 3.

(5) Stromat. lib. VI. p. 658.

(6) ARISTOTELES lib. de Mundo c. 3. PLINIUS Nat. Hist. lib. II. c. 66. 67. 68. &c. M. CAPELLA lib. VI. &c. &c.

(7) STRABO Geogr. lib. passim. DIONYSIUS CHARACENUS passim. MELA de situ orbis lib. I. c. 1. & III. c. 1. ÆTHICUS, RUFUS FESTUS AVIENUS de Ora marit. v. 390. &c. &c.

(8) JOANNES TZETZA variæ Histor. Chiliad. 8. PHILOSTRATUS L. apud PHOTIUM p. 1011.

(9) ORPHEUS, HOMERUS, COINTUS SMYRNÆUS &c. fere omnes.

(10) Fere omnes, uno ore.

(11) COSMAS ÆGYPTUS Cosmogr. Christian. lib. II. p. 131. &c. &c.

(12) Vide infra N. 45. & RICARD. p. 12. XII. &c.

hoc, ut alios omittam, ex his VIRGILII Romanorum Coryphæi dictis:

Extremique hominum Morini ——— (13)

populi in Galliæ finibus, qui Britanniam spectant, proximi oceano (14), & ultra oceanum quid erat præter Britanniam (15), oceani insulam (16) ultimam occidentis (17), quam fallax æstu circuit ipse oceanus (18), cujus licet magnitudinem olim nemo, ut LIVIUS refert, circumvectus (19), PANEGYRICUS (20) tamen Maximiano & Constantino Impp. dictus aperte docet, eam tantæ magnitudinis a Cæsare habitam, ut non circumfusa oceano, sed complexa ipsum oceanum videretur (21). Hæc cum verbis RICARDI (22) consentiunt, quæ verba sunt apud SOLINUM (23) eadem. Britannia judicata est orbis finis juxta VALERIUM CATULLUM qui Albionem nostram ultimam Britanniam (24), ejusque incolas Britannos ultimos appellat (25). Sequitur eum in hoc HORATIUS FLACCUS ita pro salute Augusti vota nuncupans:

Serves iturum Cæsarem in ultimos
Orbis Britannos ——— (26)

nisi cum Beato CHRYSOSTOMO tibi placuerit Britanniam extra

 orbem

(13) Æneid. lib. VIII. v. 727. B. HIERONYMUS ad Gerontiam sub fin. PLINIUS N. H. lib. XIX. c. 1. JULIUS CELSUS in vita Cæsaris p. 44.

(14) SERVIUS HONORATUS ad loc. cit. Virgilii.

(15) e XII. PANEGYRICIS unus pag. 265. Edit. Stephani.

(16) ÆTHICUS Cosmogr. p. 705. ISIDORUS HISP. Orig. lib. XIV. c. 6.

(17) CATULLUS in Cæsarem epigr. 30. v. 13.

(18) VET. EPIGRAM. apud Scaligerum.

(19) apud JORNANDEM de rebus Geticis.

(20) XII. PANEGYR. p. 258.

(21) Sed vide CÆSAR de Bello Gall. lib. V. c. 13.

(22) Pag. I.

(23) Caput de Brit.

(24) In Cæsarem epigr. 30. v. 4.

(25) Ad Furium & Aur. epigr. 11. v. 12.

(26) Ode 35. ad Fortunam.

orbem positam (27), Romanorumque virtutem in orbem redactam dicere (28). In Romanorum nomen elementa transierunt (29), in quos etiam transivit orbis terrarum, qui Romano Imperio clauditur & definitur, unde a plerisque Orbis Romanus appellatur (30); ita M. ANNÆUS LUCANUS

——— *quin respicis orbem*
Romanum? (31)

Et denuo de Cæsære sermonem faciens idem Poëta canit:

Hic cui Romani spatium non sufficit orbis (32).

Sed vero propius ad ipsam rem accidit CLAUDIUS CLAUDIANUS ita loquendo;

——— *nostro deducta Britannia mundo* (33).

Nomen pene orbis alterius &c. (34] Alii veterum auctorum non parce adeo loquuntur, liquet hoc ex his apud optimos eorum obviis expressionibus;

At nunc oceanus geminos interluit orbes (35).

Britannia oceani insula interfuso mari toto orbe divisa (36), ALTER ORBIS appellatur (37), postquam Romanorum subjecta esset imperio, ita canentes audimus;

Conjunctum est, quod adhuc Orbis, & Orbis erat (38).
Et jam Romano cingitur Oceano (39).

Et quamvis toto orbe divisa, tamen, qui vinceret, habuit Britannia (40), quæ præ magnitudine videri possit alia terra

(27) Tom. V. p. 848.
(28) HEGESSIPUS lib. II. cap. 9.
(29) RICARD. p. 25.
(30) HEGESSIPUS.
(31) De Bello Pharsal. lib. VIII. v. 442.
(32) Lib. X. v. 456.
(33) De Malii Theodosii Conf. v. 51.
(34) SOLINUS cap. de Britannia.
(35) VET. POET. apud *Scaligerum.*
(36) ISIDORUS HISP. Orig. lib. XIV. c. 6. e Virgilio Ecl. I. v. 67.
(37) ALFREDUS apud HIGDENUM.
(38) VET. POET. apud *Scalig.*
(39) ibid.
(40) lib. III. c. 10.

terra continens (41). omnibus terra marique, a Cæſare, captis, reſpexit oceanum, & quaſi hic Romanus orbis non ſufficeret, alterum (Britannicum) cogitavit (42); aut cum CLAUDIANO vate:

Vincendos alio quæſiverit in orbe Britannos (43).

Hic orbis terra eſt, quam ultra oceanum ſitam fingit COSMAS Indicopleuſtes (44), opinio inveterata. Plautius Legatus enim, ut teſtis eſt DIO CASSIUS (45), difficulter exercitum e Gallia abduxit, indigne ferentem, quod extra orbem terrarum bellum eſſet gerendum, ſcilicet in Britannia

——— *quæ procul orbe jacet* (46).

Nam ſi verum quæramus, terra ipſa infra Romanorum Imperium eſt, ſuper quam progreſſa Romana virtus ultra Oceanum, alterum ſibi orbem quæſivit, & in Britannia remota a confinio terrarum novam ſibi invenit poſſeſſionem (47). aut ut iſte PANEGYRICUS (48) eleganter mentem ſuam explicat, Cæſar alium ſe orbem terrarum ſcripſit reperiſſe (49), & in Britanniam transjeciſſe exercitum, alterum pene imperio noſtro, ac ſuo quærens orbem (50), non oblitur alibi ita Conſtantinum Magnum alloqui: gloriare tu vero, Cæſar invicte! alium te orbem terrarum peperiſſe (51). Demum NENNIUS noſter narrat, in extremo limite orbis Britanniæ eſſe Orcaniam inſulam (52).

 Unde

(41) APPIANUS in Præf. vide & ISIDORUM HISP. vel potius SOLINUM apud RICARDUM p. 47. XXI.

(42) L. FLORUS lib. III. cap. 10.

(43) de Secundo Conſ. Fl. Stilichonis v. 149.

(44) Coſmogr. Chriſt. p 113.

(45) Lib. LX. p. 957.

(46) VET. POET. apud Scalig.

(47) HEGESSIPUS.

(48) Maximiano & Conſtantino dictus p. 258.

(49) ibid.

(50) VELLEJUS PATERCULUS Hiſtor. Rom. lib. II.

(51) PANEGYR. ſupralaudatus p. 262.

(52) Cap. 2. p. 98. hujus editionis.

Unde hæ orbis particulæ, Orbis vocabulum traxerunt; ex ARISTOTELE discere poterit Lector, ad quem eum, prolixitatis evitandæ gratiæ, remitto (53).

Insula &c.] Primis Græcorum Romanorumque ne esse quidem compertum fuit: posteriores in controversiam adduxerunt, continensne ea terra, an vero insula esset, multaque de utroque opinione conscripta sunt ab iis, qui certi quidem nihil noverunt, quippe qui nec vidissent, nec ab indigenis, qualis esset, accepissent, sed conjecturis tantum, quantum vel otii vel studii singulis aderat, niterentur. Successu temporis, prius quidem sub J. Agricola Proprætore (54), deinde sub Severo Imperatore, liquido deprehensum esse insulam (55).

Octingentis M. P. longa porrigitur.] Hæc longitudo Britanniæ a M. VIPSANIO AGRIPPA tributa, cujus mentionem injicit C. PLINIUS SECUNDUS (56), sequentibus ipsum JULIO SOLINO (57), MARTIANO CAPELLA (58), PAULO OROSIO (59), ÆTHICO (60), GILDA sapiente (61), venerabili BEDA (62), NENNIO Banchorensi (63), & pluribus aliis, quæ supra 730 milliaria Anglicana Statutaria, vel Regia, efficit. Hæc longitudo quamvis reperiatur nimia, ad veritatem tamen proximius accedit, illa, quam JORNANDES Episcopus (ex Cassio Dione 64) exhibet, longitudine, qui eam VII. M. CXXXII. Stadia extendi ferri narrat (65), i. e. DCCCXCI. milliarium Romanorum cum dimidio, aut minoris aliquantum fuisse extensionis, quam 820 nostrorum milliarium. quippe inde ab Ocrino (*Lizard Point*) extremo meridionali promontorio, usque ad Orcadem extremum, *Dungsby*

(53) lib. de Mundo c. 3. PLINIUS Nat. H. lib. III. cap. I.

(54) TACITUS vita Agricolæ c. 38.

(55) DIO CASSIUS Hist. Rom. lib. XXXIX. pag. 114.

(56) Nat. Hist. lib. IV. c. 16.

(57) cap. de Britannia.

(58) lib. VI.

(59) lib. I. c. 2.

(60) Cosmogr. p. 730.

(61) Cap. I. p. 67.

(62) Hist. Eccl. lib. I. c. 1.

(63) Cap. 2. p. 97.

(64) Hist. Rom. lib. LXXVI. p. 867.

(65) De rebus Geticis.

Dungsby (vel potius *Dunnet* 66) *head*, maxime versus Boream vergentem sint 590 milliaria Regia, secundum recentissimas & fide dignissimas relationes, quæ non prorsus DCL Milliaria Romana efficiunt. Mappæ geographicæ seculi prioris (67) longitudinem ad 50, aliæ 75, & aliæ 120 plus minus milliaria, majorem extendunt, id est ad DCC Millia passuum.

In Caledonicum promuntorium &c.] Extremitas Caledoniæ Ricardi nostri (68) potius intelligenda est, de toto angulo (69) boreali Scotiæ. scilicet, Rossia, Sutherlandia, Cathenesia, Strath-navernia cum vicinis regiunculis, quæ eis subsunt, quam de singulari quodam promontorio. Monachus noster semper in syllaba secunda ad morem plurium Monachorum adhibet U, qui scribendi mos, ceu maxime genuinus assumitur, a Is. Vossio (70) ac Gronoviis in iis, quas nobis dedere, Pomponii Melæ editionibus, certe optimis, in quibus semper promuntorium cum U in

(66) ELPHINSTONE'S new correct Map of North Britain.

		° ′
(67)	JOH. SPEED in Theatre pag. 131. ad	60. 25.
	HERM. MOLL in Tour thro G. B. Vol. 3.	59. 20.
	ROB. GORDON Atl. Blavian. Vol. 6.	59. 18.
	JOH. SENEX. General. Atlas p. 233.	59. 13.
	ROB. MORDON in Cambd. Brit.	59. 8.
	DE WIT & DANCKERTS Maps	59. 2.
	TIM. PONT. Atl. Blav. Vol. 6.	58. 57.
	JOS. KELLY Navig. p. 91.	58. 47.
	J. SELLER'S Tables p. 292.	58. 37.
	J. ELPHINSTONE'S Map. 1745.	58. 31.

(68) Secundum pag. 38. LIV.

(69) SOLINUS cap. de Brit.

(70) Observationes ad P. MELAM Hagæ comitis 1658. 4.

in secunda syllaba reperies; quas, si lubuerit, consulas (71).

II. *Veteres Brittanniam &c.* (1) Quodnam antiquissimum & genuinum Magnæ Britanniæ inter tot varias appellationes, quibus ab extraneis propriisque incolis insignita fuit, nomen fuerit, inventu est perquam difficile, præsertim nostro, quo adeo longe distamus, tempore; etenim, ut docent verba auctoris, & nos etiam deinceps (2) evidenter explicabimus, omnes insulæ in vicinia sitæ commune nomen BRITANNICARUM habuere. Ut plurimæ aliæ regiones sic & hæc nomen suum a primo ejus conditore hausit, verum autem quis hic fuerit, æque ignotum, ac nomen, de quo quæritur. Tantum ex paucis, qui nobis supersunt, Scriptoribus novimus, quod fuerit appellata his nominibus: BRITANNIA, ALBION (3), HYPERBOREA (4), ATLANTIA (5), CASSITERIS (6), ROMANIA (7), nec non THULE (8), quæ nomina a Phœnicibus

(71) JOHANNIS, JACOBI & ABRAHAMI GRONOVII Editiones POMPON. MELÆ, JULII HONORII, ÆTHIC. &c. Lugd. Bat. 1685. 8. 1696. 8. & 1722. 8. Maj.

(1) Primitus hæc insula vocabatur Albion ab Albis rupibus circa litora maris a longe apparentibus. R. HIGDENI Polychron. lib. I. p. 191.

(2) Pag. 158.

(3) ARISTOTELES lib. de Mundo cap. 3. PLINIUS H. N. lib. IV c. 16. PTOLEMÆUS Geogr. lib. II. c. 3. &c. BUCHANANUS eam *Albium* appellat.

(4) DIODORUS SICULUS Biblioth. Hist. lib. II. c. 3. è HECATÆO &c.

(5) PLATONIS Timæus.

(6) PLIN. N. H. lib. VII. cap. 56. Κασσίτερα apud STEPH. BYZANT. de urbibus.

(7) VOPISCUS in Floriano. PROSPER AQUITANUS apud *Cambd.* Brit. p. XXVII. GILDAS de excid. Brit. Cap. V. X. & XIV. RICARDUS CORIN. lib. I. cap. VI. 29. &c.

(8) SILIUS ITALICUS lib. XVII. v. 421. RICARDUS CORIN. lib. I. c. VI. 50. e CL. CLAUDIANO

bus Græcis & Romanis ipſi data fuere, ſed quodnam aut an ullum illorum ſit genuinum incertum adeo eſt, ut verear ne nunquam ſatis demonſtrari poſſit. ALBION & BRITANNIA jus antiquitatis ſibi vindicant, cum apud Poëtas Britannos, ſeu BARDOS ejusdem ſub nominibus ALBAN, vel ALBEN, INIS WEN (9), ſive INSULÆ ALBÆ (10) & PRYDÆN (11) fiat mentio. ALBION antiquiſſimum cenſetur, quamtumvis nullum horum nominum ſit illud, in quod inquirimus, cum Romanis bene nota fuerint. e contrario vero, ſi in re tanti momenti teſtimonio DIONIS CASSII fides habenda eſt, Britannorum Regina BONDUICA affirmet, Romanorum ſapientiſſimos verum nomen (indigenarum) ignoraſſe (12). Hinc forte inveſtigandum erit nomen, aliud a ſupradictis. interea de ſingulis hic allegatis nobis erit ſermo.

Primum Albionem &c. (13.) Ni ita dicta fuerit ab ALBIONE Conditore vel Debellatore ejus, quem quidem Albionem Neptuni filium fuiſſe aſſerunt (14), certe ratio ſat gravis hanc appellationem rejiciendi adeſſe videtur, cum certum ſit ac evictum, totam inſularum claſſem, tempore Ariſtotelis (15), & veroſimiliter jam diu ante ipſum, Britannicarum nomen geſſiſſe. Præterea, ſi etiam ab albis rupibus a Phœnicibus ſic fuerit nuncupata, nil tamen ex eo ſequitur, quam quod fuerit nomen impoſitum, neutiquam

 genui-

de IV. conſ. Honorii v. 32. ARNSGRIMUS JONAS Specim. Island. hiſt. parte 2. pag. 120. Sir ROBERT SIBBALD apud CAMBDENUM Edit. GIBSONI p. 1089. &c.

(9) CAMBD. Brit. pag. XXVII. SELDENUS in Polyolbion p. 20.

(10) CAMBDENUS, ut ſupra.

(11) LHUYDII Archæolog. Brit. pag. 219. col. 4.

(12) Hiſtor. Roman. lib. LXII. pag. 702.

(13) PLIN. N. H. lib. IV. c. 16.

(14) PEROTTUS, LILIUS GYRALDUS, CAMBDENUS &c.

(15) Lib. de Mundo c. 3

genuinum; nisi affirmemus, cum quibusdam aliis (16), Phœnices fuisse primos hanc regionem incolentes, quod, antequam sufficienter fuerit demonstratum, pro evicto assumere nullus potero. Attamen admissa hac opinione, detectis metallifodinis stanno divitibus, ברת־אנך (17) *Baratanac*, id est *agrum* seu *terram stanni* & plumbi, eos sine dubio dixisse, idque nomen omnibus circumjacentibus insulis dedisse, cum omnes fere ejusdem naturæ & conditionis sint, tanta gaudet verisimilitudine, ut ulteriori indagine originis nominis CASSITERIDIS, minime opus videatur. Notum enim est, Græcos ei id nominis dedisse (18), cum eundem, quem præcedens habeat significatum & Κασσίτερον indigitet *stannum*, uti hoc probabit PLINIUS (19) & prolixius BOCHARTUS (20). Phœnices autem, me judice, non fuere primi incolæ, verum tantum mercatores, primi in has partes mercatum proficiscentes, suaque ibi erigentes emporia, (*Factories*) quemadmodum hodie Europæi in oris maritimis Africæ simile faciunt, sequitur hinc, nomen quodcunque, ejusque generis nomina ab extraneis regioni imposita, longe abesse a genuino a nativis incolis indito, ex istorum lingua nullo modo derivando. Quod in totum destruit speciosas a CAMBDENE (21), BAXTERO (22), & SOMNERO (23) factas derivationes, licet hucusque receptas maximo cum applausu. Verum errari in his omnibus, dices absque dubio, cum nomen e lingua incolarum verna-

(16) Vide Notes on CAMBDEN'S Brit. Edit. Gibs. p. XVIII. (x).

(17) BOCHARTI Canaan. lib. I. c. 39.

(18) STRABO Geogr. lib. II. pag. 191.

(19) N. H. lib. XXXIV. cap. 16.

(20) Ut supra pag. 721.

(21) a *Brith*, Britannica voce, addita Græca terminatione *tania* pag. XXVIII, XXIX. XXX. Edit. Gibsoni.

(22) Glossarium Antiq. Britann. voce *Alvion*. p. 13.

(23) a littoribus ferventibus, & mari vel oceano circumfluo tam mire semper æstuoso. Glossarium ad X. Scriptores voce *Britannia*.

vernacula originem trahat, ſitque purum putum Britannicum; poſito autem me eo acquieſcere, non tamen inde ſequitur, hæc nomina Britannica a nativis gentibus impoſita eſſe, peregrini potius advenientes, ad queſtiones incolis, aut Gallis datas, reſponſa accipientes inde ita appellandi occaſionem ſumſere, cum eorum linguam Phœnices calluiſſe nullus credendi locus, hincque ſignis mentem ſuam explicaverint neceſſe eſt. Sic manu ſignificantibus Britanniam, nomenque ſciſcitantibus, alii eos *altas rupes* cretaceas intellectas credentes, reſpondere; Alben, vel Brytin, atque ea ratione e vocabulis *Al*, *Alp*, *Ben*, *Pen*, *Bryd*, *Pryd*, *Bryt*, *Tin*, vel *Dyn*, diverſos ſignificatus admittentibus (24); plurimæ aliæ pro diverſitate ingeniorum quibus reſponſa dabantur, oriri potuerunt rerum & regionum appellationes, quæ pro nominibus inſulæ habitæ, auctoritate donatæ ad noſtra ſervatæ ſunt tempora. non abſimili modo Peru, Jucatan, Paria, tres regiones Americæ eminentiores nomina accepere, quod doctiſſimus Raleius affirmat & aſſeverat (25), etenim Hiſpani digitis trans fluvium ſitas terras innuentibus, & primæ regionis nomen quærentibus, Indi regeſſere; *Peru*, quod forte nomen hujus amnis erat, aut *aquam* in genere denotabat in lingua his vernacula. Jucatan nec aliud quicquam ſignificat, quam: *quid ais? quid tibi vis?* ita enim Hiſpanis, rogantibus nomen loci, Barbaros (cum non intelligerant) reſpondiſſe ferunt, idque reſponſum Hiſpanos in nomen loci tranſtuliſſe. Tertiam quod attinet regionem, eodem iſta modo nomen eſt ſortita. cum Hiſpani de nomine regionis quærerent, manu montes excelſos monſtrantes, quidam incolarum *Paria* reſpondit, quo vocabulo *Rupes*, *Montesque* innuuntur, ut alia ejusdem farinæ exempla præteream, quorum mentionem præclarus hic auctor injicit (26), & quæ omnia ad noſtrum ſcopum æque inſervire poſſent. Corrupta inſuper genuini nominis pronuntiatio, illud ita

L 2 alterare

(24) Conſulas omnino DAVIESIUM, LHUYDIUM & BOXHORNIUM, qui Lexica Britannicæ ling. ſcripſerunt.

(25) Hiſtory of the world lib. I. cap. 8. §. 5. nec non & ROBINSON Annal. Mundi pag. 97.

(26) Hiſt. ut ſupra l. c.

alterare poteſt, ut etymologiam omnino nullam admittat. Exempla nobis ſint, ea quæ noſmet ipſi civitatibus: Corunnæ, Setubal, & Portui Liburno, tribuimus nomina, barbare eas vocantes: *the Groin*, *Saint Ubes*, *Leghorn*. Quot quæſo! in linguis peregrinis voces audimus, quas ne imitari quidem, nedum accurate ſcribere poſſumus? Omiſerunt iſta veteres aut mutarunt nomina. Patet hoc ex 'hiſce a MELA dictis: Cantabrorum aliquot populi amnes-'que ſunt, ſed quorum nomina noſtro ore concipi neque-'unt (27). Nomina Britanniæ igitur a peregrinis ortum trahunt, unde genuinum nomen gentis a Regina Bonduica indicatum, inter deperdita facile numerari poſſet. Sic ab Oceano Atlantico, vel Hyperboreo, in quo ſita eſt Britannia (28); ATLANTIA, & HYPERBOREA vocata; THULE, cum ſit inter inſulas notas ultima (29); nomen vero ROMANÆ, Romanum plane eſt. Denique error eſt apud SPEDIUM (30), SOMNERUM (31), aliosque quod aſſertum, quod *vocabulo gentis ſuæ* ita vocari dicunt regionem, implicet Britannicum eſſe nomen, nil aliud indigitat, quam inſulam ſic a nomine incolarum vocatam; quod ex citationibus ex claſſicis auctoribus deſumtis ſat ſuperque demonſtrari poteſt (32). Hac ratione incidimus in eam ab initio quæ ſubiit mentem, cogitationem, ſcilicet, an inſula *Britannia* aut *Albion* ab incolis fuerit dicta? ſi unquam inſula, Britannia, aut Albion ab indigenis dicta eſt, primo ejus Conditori, vel Subjugatori nomen debet, & in his

(27) De Situ Orbis lib. III. cap. 1.

(28) PTOLEMÆUS Geogr. lib. II. c. 2.

(30) Hiſt. of Great Britain.

(31) In Gloſſar. ad X. Script. voce BRIT.

(32) Unam tantum exhibere volo. Inter Cn. Pompejum & Cn. Vibium humili loco natum, tantus error extitit de paribus lineamentis, ut Romani Vibium Pompeji *nomine*, Pompejum Vibii *vocabulo* cognominarent. SOLINUS cap. I.

(29) *Tranſiit* (D. Paulus) *Oceanum & qua facit inſula portum: Quasque Britannus habet terras, quasque ultima Thule.* VENANTIUS FORTUNATUS &c.

his acquiesco. Reliquæ inde, a capite omnium, appellationes suas habebunt.

Brittaniam &c.] Modus scribendi nominis apud Græcos aut Βρεττανία (33), Βρεταννία (34), ἡ Βρεττανική (35), vel Πρεταννία (36), Πρεττανία (37), Πρετανὶς (38), Βρεττανίδες νῆσοι (39), Ἀλβίων (40), Ἀλουίων (41), & Ἀλουβίων (42), in optimis Latinorum scriptoribus etiam Nummis BRITANNIA & ALBION habetur, in aliis ævi inferioris BRITANIA (43); in PAUSANIA (44), BEDA & RICARDO nostro BRITTANIA; in ETHELWERDO, WILLIELMO Malmesburiensi, HENRICO Huntingdunensi, ROGERO HOVEDENE &c. BRITTANNIA, nec non in saxo urbis Grætz in Stiria

PRÆF. EQUIT. AL. BRITTANNICÆ (45).

Incolæ aut Βρεττανοὶ (46), vel Βρετανοὶ (47), BRITANNI,

 BRIT-

(33) ARISTOTELES, DIODORUS, STRABO, PTOLEMÆUS, AGATHEMERUS, POLYÆNUS DIO, CLEMENS ALEX. EPITOM: STRAB. D. JOH. CHRYSOSTOMUS Tom. III. JOAN. TZETZA &c.

(34) CLEOMEDES, NUMMUS ALABANDENSIS, M. HERACLEOTA, CHRYSOSTOMUS T. IV. & V. POLYÆNUS, &c.

(35) M. HERACLEOTA p. 57. 58. 59. 60. PTOLEMÆUS apud STEPH. de urbibus.

(37) M. HERACL. p. 57. 58. 59.

(38) apud CAMBD. Brit. p. 1.

(39) DIONYSIUS CHAR. POLYBIUS, JOH. TZETZA &c.

(40) ARISTOTELES, M. HERACL. p. 9. 33.

(41) PTOLEMÆUS, AGATHEMERUS &c.

(42) JOHAN. TZETZA.

(43) LUCIUS AMPELIUS.

(44) Lib. VIII. p. 526.

(45) apud GRUTER. p. CCCCLXXXII.

(46) STRABO &c.

(47) DIONYSIUS &c.

BRITTANI (48), BRITONES (49), vel BRITTONES (50) ſemper ſcribuntur; etiam ab ipſis gentis hujus ſcriptoribus: *Ynis Prydan*, *Ynis Prydein*, *Ynis Prydain*, *Ynis Bryden*, *Ynis Brydain*, *Ynis Breatin &c.* *Brith*, plur. *Brithion* & *Brython &c.*

Vocarentur omnes &c.] CATULLUS, ni fallor, primus Romanorum eſt qui BRITANNIAS in plurali numero habet, in Cæſarem epigr. 30.

Hunc Galliæ timent, timent Britanniæ.

Et iterum de Acme & Septimius epigr. 46.

Unam Septimius miſellus Acmen
Mavult, quam Syrias, Britanniasque.

Poſt ipſum PLINIUS (51) inſulas Britannicas ſequenti ordine enumerat: BRITANNIA & HIBERNIA, XL Orcades, VII Acmodæ, XXX Hebudes, item Mona, Monapia, Ricina, Vectis, quam errans verſus occidentem ſitam affirmet, [quamvis ſint, qui eam inſulam ab hac diſtinctam faciunt, eam ſcilicet quam Ptolemæus Ocetin vocat.] Limnus, Andros, Siambis, Axantos, deinde Gleſſariæ, quas Electrides Græci recentiores appellavere, nec non & Thule, Mictis, Scandia, Dumna, Bergos & Nerigon. JOHANNES CHRYSOSTOMUS in diverſis locis de inſulis in plurali numero loquitur, nominans eas Βρεττανικὰς νήσους (52).

Bretta-

(48) MONACHI fere omnes.

(49) JUVENALIS Lib. V. v. 705. MARTIALIS Lib. IX. Epigr. 22. INSCRIPTIONES variæ.

(50) INSCRIP. variæ, AUSONIUS &c. Romani ſuos provinciales conſtanter *Britannos* dicunt; quanquam ipſi provinciales ſeſe *Brittones* appellari gaudeant. BUCHAN. Rerum Scot. Lib. I. c. 1.

(51) lib. IV. c. 16.

(52) pag. 673. Tom. III. p. 676. Tom. III. pag. 696. Tom. V. pag. 635. Tom. V. pag. 846. Tom. VI. p. 111. Tom. VIII. &c.

Brettanides insulæ jacent circa Thraciam,
Duæ maximæ omnium: prima Ibernia,
Et Albion post ipsam. Ipsæ aliarum primæ.
Et aliæ triginta vocatæ Orcades:
Et Thule proxima ipsi, alia maxima insula,
In Aparctiæ flatum proxima vocata,
Ex his triginta sunt Hesperides.
Ad partes enim vespertinas sitæ sunt Brettaniæ (53).

Verum cum duæ ipsarum multo majores sint ulla ex ceteris, hoc ipsum ARISTOTELI (54), DIONYSIO (55), AGATHEMERO (56), APULEIO (57) &c. ansam præbuit, tantum harum duarum injiciendi mentionem.

Duæ insulæ sunt Britannicæ, contra Rhenum:
Illic enim extremum eructat in mare vorticem.
Harum sane magnitudo immensa: neque ulla alia
Insulas inter omnes Britannicis æquatur [æqualis est.]

Quæ sunt supræ dictæ ALBION & HIBERNIA (58).

De quibus mox paulo dicemus.] Caput VIII. libri primi p. 41. & seq.

III. *Inter Septentriones & Occidentem &c.*] id est, versus Caurum. (*the Northwest*), respectu Romæ, quod bene a JOHANNE TZETZA hoc versu expressum

Thracias perflat Brettanorum atque Ethruscam regionem
Romanosque, ——— (1)

Thracias vero inter Aparctiam & Argesten spirat, quem accolæ etiam Circium appellant secundum AGATHEMERUM (2), & A. GELLIUM (3).

Maxumis

(53) JOH. TZETZÆ variæ Hist. Chil. 8. cap. 218. v. 719. &c.

(54) lib. de Mundo cap. 3.

(55) Orbis descrip. v. 565.

(56) lib. II. de Geogr. cap. 4. p. 39.

(57) de Mundo liber.

(58) DIONYSIUS CHARACEN. Orb. descr. v. 566. &c.

(1) Chil. 8. 678.

(2) lib. I. de Geogr. c. 2. p. 5. vide & NON. MARCELL. c. 1. de prop. sermon.

(3) Noct. attic. lib. II. cap. 22.

Maxumis Europæ partibus &c.] Verſus orientem Norwagia, Dania & Germania, ad meridiem vero Gallia & Hiſpania.

Magno intervallo &c.] Melius hoc intuitu Mappæ geographicæ faciem Europæ exhibentis patebit, quam verbis deſcribi poterit.

Oceano Athlantico clauditur.] Univerſam ipſam terram inſulam eſſe unicam Atlantici maris ambitu circumdatam docet ARISTOTELES (4). Porro autem Pelagus, quod extra orbem nobis habitatum fuſum eſt, & Atlanticum dicitur, & Oceanus a quo ipſe circumluitur.

Externis autem partibus alia cognomine gerit,
Heſperius ſtatim enim Oceanus vocatur,
Et Pelagus Atlanticum, pars quædam ad occaſum.
Ad boream autem Saturnium & congelatum, mortuumque (5).

Certum eſt Magnam Britanniam diverſis temporibus mox nomen ab hoc Oceano accepiſſe, mox illi idem reddidiſſe. minimum hoc de parte Oceani Septentrionali & Occidentali, etiam ea quæ ultra Fretum Gaditanum eſt; valet. etenim Britanniam veterum eſſe Atlantiam, ſi unquam exſtetit, pro conceſſo aſſumo. Sic habet ADAMUS Bremenſis de mari Septentrionali; (*the North Sea*) ſermonem faciens (6): 'Egdora deſcendit usque in Oceanum Freſonicum, quem 'Romani ſcribunt Britannicum. inde (*the Channel*, Gallicè: *la Manche*) ad promontorium Antiveſtæum PTOLEMÆUS, aliique Oceanum Britannicum vocant. Porro POMPONIUS MELA, natione Hiſpanus, Pyrenæum montem in Oceanum Britannicum procurrere dicit (7). Et Geographus RAVENNAS, fretum Septem-Gaditanum in Oceanum Britannicum ingredi refert (8). Quibus addimus RICARDUM noſtrum, qui infra, Oceanum Occidentalem, Magnum illum Brittanicum, qui & Athlanticus Oceanus, omnia reliqua complexum maria, appellat (9).

IV. a

(4) lib. de Mundo cap. 3.

(5) JOHAN. TZETZA Chil. 8. 626.

(6) De Situ Daniæ cap. 1.

(7) De ſitu Orbis lib. II. cap. 6.

(8) De Geogr. lib. IV. cap. 45. & V. cap. 4.

(9) De ſitu Brit. lib. I. cap. VIII. 10.

IV. *a Meridie Galliam Belgicam.*] potius ab Euro.

Cujus proximum littus, &c.] Infra descriptam cap. VI. §. 5. & Cap. VII. pap. 36.

a Gessoriaco Morinorum Brittanicæ gentis portu &c.] Bononia hodie *Boulogne* vide infra pagina 36. Locus hic auctoris nostri non prius plene intelligi potest, donec capitis XVIImi libri IVti Plinii vera lectio fuerit restituta, quam hanc esse arbitror:

Loco communiter usitatæ lectionis	*Ita legendum esse autumo*
'Deinde Menapii, Morini, 'Oromansaci juncti pago, 'qui Gessoriacus vocatur: Bri'tanni, Ambiani, Bellovaci, 'Hassi.	Deinde Menapii, Morini, Pæmani (1), ac juncti pago, qui Gessoriacus vocatur, Britanni: Ambiani, Bellovaci, Essui (2).

Etenim propter defectum recti sensus loci hujus Pliniani, Harduinus Hassos omittit, ac Dionysius Vossius Essuos in Æduos mutat (3), cum e contrario, juxta meam emendationem, non omnia solum sint perspicua, verum & sine ulteriori meditatione ultimum caput libri IVti Plinii intellectu perquam facile reddatur, ubi verba ita sonant: 'Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad Oceanum scri'psit XI. L. (1150.) M. P. etiam tum incomperta magni'tudine ejus. est autem ipsius Italiæ XI. XX. (1120.) M. 'ad Alpes. unde per Lugdunum ad portum Morinorum Bri'tannicum, qua videtur mensuram agere Polybius XIII. 'XVIII. (1318).M. P. &c. quæ hucusque a nimine recte intellecta fuere. Quomodo, & quo tempore hi Britanni in Galliam venerunt, superest, ut inquiramus. Cæsar qui data occasione omnes Gallorum nationes enumerat, de Britannis tacet, neque de portu ipsorum Gessoriaco loquitur, unde jure concludimus, eos Cæsaris tempore ibi non fuisse. Dionysius Characenus videtur primus, qui eos hoc versu nominat (4):

M ubi

(1) Cæsar de Bello Gall. lib. II. cap. 4.

(2) Cæsar de B. G. lib. V. cap. 23.

(3) Notæ in Cæsar. pag. 124.

(4) Descript. orbis v. 284. &c.

— — — — ubi Britanni,
Albæque gentes habitant martiorum Germanorum,
Hercyniæ sylvæ prætersalientes montes &c.

Quod ejus commentator EUSTATHIUS Thessalonicensis Archiepiscopus ad Britannos continentem terram incolentes pertinere explicat, ita verba faciens (5): Britannorum autem nomen ferentes sunt e regione Britannicæ insulæ. Hic Dionysius a PLINIO lib. IV. cap. 27. vocatus est terrarum orbis situs recentissimus auctor. unde patet, quod hi Britanni non diu ante sedem ibi fixerint, atque Gessoriacum ædificaverint, an vero armorum violentia factum sit, vel absque ferro, ulteriori disquisitioni reliquendum erit.

Millium L. &c.] videatur auctor noster cap. VII. pag. 36.

Ut quidam scripsere Stadiorum CCCCL.] ANTONINUS in Itinerariis, & DIO CASSIUS (6); juxta demensiones recentiores mensurant 39 milliaria Regia seu CCCL Stadia a Bononia, (*Boulogne*) usque eo, ubi olim Ritupis sita erat.

Illinc conspiciuntur Brittones &c.] E portu *Ambleteuse*, qui veterum est Iccius, ora Angliæ opposita, in linea recta tantum 26 milliaria Regia distans, ut ex dimensionibus exactis constat, tota perfecte conspici potest.

Virgilius Maro.] Latinos inter Poëtas princeps, in Ecloga prima v. 67.

V. *Agrippa vetus orbis descriptor.*] Juliæ Oct. Augusti Cæsaris filiæ maritus: Primus videtur inter Romanos qui corpus Geographiæ conscripsit. Fundavit is Romæ PANTHEON, veram omnis bonæ architecturæ epitomen; De eo ejusque Commentariis PLINIUS hoc perhibet testimonium (1): AGRIPPAM quidem in tanti viri diligentia, præter-

(5) Edit. Oxoniæ HUDSON. 1717. 8. p. 50. N. 1.

(6) Hist. R. lib. XXXIX. pag. 114. consulas & Phil. Trans. n. 193.

(1) Hist. Nat. lib. III. cap. 1.

'præterque in hoc opere cura, orbem cum terrarum orbi 'spectandum, propositurus esset, erraſſe quis credat, & 'cum eo Divum Augustum? Is namque complexam eam 'porticum ex destinatione & commentariis M. Agrippa a 'sorore ejus inchoatam peregit. Nummi ejus in curioſorum reperiuntur Muſæis, in quibus corona navali coronatus cernitur (2), juxta illud Dionis lib. XLIX. p. 400.

Latitudinem ejus CCC.] Latitudo hæc ab Agrippa aſſignata e traditionibus Græcis deſumta eſt, ſatisque bene reſpondet, ſi illa ſumitur, quæ inter oram Walliæ & Norfolciæ eſt, quæ ſola latitudo tres circini menſuras permittit, aliæ omnes latitudines Britanniæ adeo ſunt irregulares, mappam geographicam, perſpiciatur. Dio minimum latitudinem CCC Stadiorum eſſe perhibet (3).

Beda vero rectius CC.] Errat hic Ricardus. Verba proprie non ſunt ipſius Bedæ, verum e Gilda mutuata (4), qui iterum ea ex Æthico (5), Orosio (6), &c. hauſit. documentum hoc eſt inter plura alia, quæ allegari poſſent, ſatis ſufficiens, eum nunquam vidiſſe Gildam. Dio Cassius (7) & Jornandes Epiſcopus latitudinem ad MM.CCCX. Stadia figit (8), quæ æqualia 28875 paſſibus geometricis vel CCLXXXIX mill. Rom. Marcianus Heracleota aliam operandi viam ingreſſus, latitudinem Britanniæ ita metitur: Latitudo autem ejus (Albionis) incipit 'quidem juxta Damnonium, quod dicitur etiam Ocrinum 'promontorium; definit vero ad Novantum Cherſoneſum, '& ejusdem nominis promontorium: adeo ut latitudo ejus 'juxta maximam lineam ſit Stadiorum MMMLXXXIII. 'id eſt CCCLXXXVI. M. P. plus minus (9).

M 2 Diver-

(2) e Theſauro OYZELIANO XXVII. Tab. 12. exhibet GRÆVIUS in FLORUM pag. 526. Edit. Amſt. 1702. 8. Maj.

(3) Hiſt. Rom. lib. LXXVI. pag. 867.

(4) Supra pag. 67.

(5) Coſmogr. pag. 731. Edit. Gron.

(6) Hiſt. lib. I. cap. 2.

(7) Rom. Hiſt. lib. LXXVI. pag. 867.

(8) in Geticis ſuis.

(9) Vide infra pag. 167.

Diverſorum promuntoriorum &c.] Quales ſunt *Cornwal, Pembrokeſhire, Carnavonſhire &c.*

Quadragies octies ſeptuaginta quinque M. P.] Verba reperiuntur in BEDA (10), ISIDORO Hiſpalenſi (11), JULIO SOLINO (12), &c. Commentator hujus vetus ita verba 'Soliniana explicat (13): circuitus Britanniæ quadragies 'octies LXXV ſunt. ſi quis voluerit ipſius circuitus menſu-'ram ſcriptam ab Julio facilius intelligere ccc d cccc es, 'ſive d cccc cccc es fore cognoſcat. Sed ſi alicui tardanti 'ingenio hæc dimenſio non ſatisfecerit, miliarios lapides 'eſſe fingat, in quibus xxx (14) lapidum, & d c ſimpli-'citer lapides fieri quis dubitabit? Sequitur hunc forſitan RICARDUS noſter Cap. II. 5. cum doctiſſimo D. SMITH (15), qui in iis, quas in Bedæ paginam 40 concinnavit notas, explicat per tria millia ſexingenta milliaria; error hic eſt in quem plures alii viri, cetroquin optimi incidere. Duas priores figuras in ultimas ducere videntur, quod nunquam ab ullo Romanorum auctore intendi novi cum certiſſimis. Subintellectum tantum voluere vocabulum *centena*, & hunc in modum ſcripſere $\overline{\text{XLVIII}}$. LXXV. modus loquendi erat, quaſi noſtra lingua diceremus (4875) *Forty eight hundred ſeventy five Miles*, vel Germanice: **Acht und vierzig hundert, fünf und siebenzig.** Aſt cum maximus commentatorum numerus hoc non attenderit, inde maxima editionum Plinii pars, immo omnes, confuſæ reperiuntur, quippe lineolam primis litteris ſuperimpoſitam, quæ centenarium indigitat numerum millenarium indicare, præcario aſſumunt. Legitur hinc in Plinio XIII. M. XVIII. (13018.) loco $\overline{\text{XIII}}$. XVIII. (1318.) quo ipſo, toto cœlo a vero diſtant. Methodum meam rectiſſimam eſſe apparet,

(10) Hiſt. Eccl. lib. I. cap. 1.

(11) Origin. lib. XIV. cap. 6.

(12) caput de Brit.

(13) ap. SALMASIUM. Plin. Exercit. cap. 23.

(14) $\overline{\text{XXX}}$ oportet legere.

(15) Editor BEDÆ oper. Cantabr. 1722. Fol. Maj.

ret, si CAPELLAM cum PLINIO, cujus ille fidus est transscriptor, conferimus nulla sane de certitudine ejusdem mihi superest dubium, quicquid alii in contrarium scripserunt, cum PLINIUM ipsum a partibus meis habeam, ita dicentem: Universum Orbis circuitum ERATOSTHENES, ducentorum quinquaginta duorum millium Stadium prodidit. quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia passuum (16). Et verum id quidem. nam Stadium CXXV passibus constat (17). proinde si 252,000 per 125 multiplices, fiunt 31500,000 passuum.

Marcianus author Græcus.] Auctor supranominatus, ex Heraclea Ponti oriundus, unde Heracleota dictus, reliquit nobis Periplum percuriosum, quem HUDSON noster lingua Græca, addita versione sua latina, publici juris fecit. Reperies illum in volumine I. Geographiæ veteris scriptorum Græcorum minorum, Oxonii e Theatro Sheldon. 1698. 8. quæ de insulis Britannicis habet ex PTOLEMÆO & PROTAGORA desumta videntur. Locus vero quem RICARDUS noster refert, est pag. 59. ubi universa, inquit, 'peripli totius Albionis insulæ Stadia non plura 28604. id 'est 3575. M. P. & dimidium, non pauciora stadiis 20526. 'sive 2576. M. P. fere, inde patet auctorem nostrum majorem numerum recepisse.

MDIↃↃLXXV *milliaria.*] Qui Monachus noster in hunc mirum computum inciderit, non video, cum nunquam simile quid invenerim. Mentem ejus capere non potuissem, ni MARCIANUM in hoc sibi consentientem appellasset. Jam auctor hic, ut nuper dictum, duplum affert numerum, quorum maximus 3575 Milliaria cum dimidio complectitur. unde liquet MD a numero IↃↃLXXV, subtrahenda esse sic: 5075—1500 = 3575.

(16) Nat. Hist. lib. II. cap. 108.

(17) CENSORINUS de die nat. cap. 13.

NOTÆ IN CAP. II.

I. *Brittania Magna &c.*] Ab Aristide Rhetore ſimpliciter MAGNA vocata INSULA (1) etiam a priſcis Hiberniæ incolis (2). jam vero peractis tot ſeculis, totque revolutionibus ac mutationibus vetus ſuum nomen MAGNÆ BRITANNIÆ hodie vindicavit.

A Chryſoſthomo authore Græco.] Probabiliter Dionem Pruſæum Chryſoſtomum cognominatum celebrem Oratorem putat, contemporaneum Trajano Imperatori, ejusque triumphi participem (3), qui in Geticis ſuis, vel aliis operibus jam deperditis id aſſertum ivit. In epitome Strabonis a Hudsone publicata Vol. II. (4) epitheton Magnæ reperio pag. 21 & 38. additum ab Epitomatore. verum inde concludere Chryſoſtomum hunc appellari nimiæ foret audaciæ. verum eſt, Johannem Chrysostomum in plurimis ſcriptis ſuis Britannicarum inſularum injicere mentionem, nusquam vero adjunxit Britanniæ ipſi cognomen Magnæ, niſi aciem occulorum meorum effugerit (5).

Natura triquetra &c.] Inter Septemtrionem, & occidentem projecta, grandi angulo Rheni oſtia proſpicit, 'deinde obliqua retro latera abſtrahit, altero Galliam, altero Germaniam ſpectans: tum rurſus perpetuo margine 'directi littoris ab tergo abducta, iterum ſe in diverſos an'gulos cuneat triquetra, & Siciliæ maxime ſimilis, plana, 'ingens, fecunda &c. (6). Opinio a Cæsare accepta (7), & plurimis, qui eum ſequuntur, auctoribus propagata, verbi cauſa, a Diodoro (8), Strabone (9) &c.

Unum

(1) In oratione Ægyptiaca.

(2) OGYG. p. 11. 12. &c. INIS MOR. apud CAMBD. Brit. p. VI. (h)

(3) PHILOSTR. Dion.

(4) Geogr. ſcript. Græcorum min. 8. Oxoniæ 1703.

(5) vide ſupra pag. 158. N. 52.

(6) MELA de Situ Orbis lib. III. cap. 6.

(7) Comment. de B. G. lib. V. cap. 13.

(8) Biblioth. Hiſt. lib. V. cap. 21.

(9) Geogr. lib. IV. p. 199.

Unum latus est contra Gallicam Celticam &c.] Id est, tota Britanniæ ora meridionalis ad Canalem Britannicum sita & Galliæ opposita, juxta verba auctoris, ex CÆSARE (10) desumta.

Ad Cantium &c.] Infra lib. I. cap. 6. §. 5 & 7. describitur. vulgo: *the North Foreland of Kent.*

Ad Ocrinum &c.] Infra lib. I. cap. 6. §. 16. ejus mentionem facit, hodie *the Lizard Point*, navigantibus notissimum.

Ad meridiem & Hispaniam Tarracon :] Revera ita est, vergit enim in linea recta ad *Cabo de las Pennas.* Illustrat hoc AGATHEMERUM, qui lib. II. cap. 4. de Geographia, 'ita loquitur: Albion, in qua castra etiam exstructa, ma-'xima & longissima est. siquidem incipiens a septentrionibus 'accedit medium Tarraconensis, ad orientem usque ad media 'ferme Germaniæ.

Millia Pass. D.] Secundum dimensiones recenter factas 367 milliaria Anglicana Regia dimensa (11), quæ CCCC Romana efficiunt, hæc longitudo est lateris, quam RICARDUS noster infra ei tribuit. Attamen illa a CÆSARE tradita longitudo non est nimia, parumque a vero aberrans, si per ambages oras maritimas mensuraverimus, respectu ejus quam DIODORUS exhibet VII. M. D. Stadiorum (12), aut DCCCC.XXXVII. milliarium cum dimidio, aut STRABONIS VM. Stadiis (13), quæ tamen DCXXV milliaria Romana sunt.

II. *Alterum latus &c.*] Latus Occidentale Britanniæ.

Vergit ad Hyberniam &c.] Cum e diametro oppositum sit oris occidentalibus Albionis.

Veterum

(10) de Bell. Gall. lib. V. cap. 13.

(11) Philos. Trans. N. 330. pag. 266.

(12) Bibl. Hist. lib. V. cap. 21.

(13) Geogr. lib. II. pag. 63 & 128.

Veterum opinio &c.] Cæsar ita habet: ut fert illorum opinio (1), vel Britannorum, vel potius mercatorum, aut Druidum Gallicorum. certus sum, eum hoc e Græcis non hausisse scriptoribus.

DCC. Mill. Pass.] Diodorus Siculus vocat hoc ultimum latus, ejusque longitudini ascribit XXM Stadia (2) vel MMD. M. P. Ricardus infra in proxima sectione M. milliarium esse dicit, & Strabo unicuique lateri Britanniæ circiter IVM.CCC. vel IVM.CCCC. Stadia assignat (3). Si per ambages computamus, longissimum omnino latus insulæ est, licet non excedat 1070 milliaria.

III. *Septemtriones.*] Notissima septentrionalis constellatio, ab Astronomis Ursa major dicta, quam, Homero auctore:

> *Ursamque, quam & Plaustrum cognomine vocant,*
> *Quæ ibidem vertitur & Oriona observat:*
> *Sola autem expers est undarum Oceani* (1).

Cui parti nulla est objecta &c.] Scilicet toti insulæ acervo hodie sub nominibus *Orkney*, *Hitland*, & *Ferro*, noto.

Ad Germaniam magnam &c.] Ita a Græcis dictam; comprehendebat hæc hodiernum Germaniæ Imperium, Belgium, Daniam, Norvegiam &c.

Novantum chersoneso.] Descriptam hanc vide Cap. IV. §. 40. hodie *the Mule of Galoway* in Scotia. locus maxime versus meridiem vergens, quem credidere extremam partem septentrionalem hujus Regni falso veteres (2). Ita eos emendavimus.

Per Taixalorum regionis angulum.] Similiter descriptum infra Cap. VI. 46. hodie *Buchaness*.

DCCC. M. P. &c.] Quod Diodorus alterum a freto ad verticem assurgens latus, Stadium XVM. habere dicit (3). id est. M DCCC LXXV. Mill. pass. quod erronee Mona-

(1) de Bell. Gall. lib. V. cap. 13.
(2) Bibl. Hist. lib. V. cap. 21.
(3) Geogr. lib. IV. p. 199.

(1) Iliad Σ 487.
(2) PTOLEMÆUS, &c.
(3) Bibl. Hist. lib. V. cap. 21.

Monachus noſter ad MMCC. evehit, qua niſus auctoritate, non conſtat.

Omnes &c.] Certe non alius, præter Cæſarem ejusque ſequaces vel tranſcriptores. Cæsar vero, quod notatu dignum eſt, a Druidibus didicit, etenim vicies centena Mill. paſſ. ab hoc Imperatore aſſignatus circuitus complectitur (4), nullum vero ipſo tempore poſteriorum invenimus in hoc ipſi conſentientem, licet is proxime ad veritatem acceſſerit, immo Diodorus ipſi contemporaneus 5312½ M. P. ſtatuit (5). Strabo, Auguſto imperante florens 1712½ habet (6), verum, quod dolendum! textus totus eſt corruptus, & mutilatus in hac deſcriptione, quod ex ejusdem libro ſecundo videri poteſt, ex quo etiam textus partim ſupplendus (7). Plinius ſub Veſpaſiano, ex Isidoro Characeno tricies octies viginti quinque (8), aut 3825. M. P. habet. Sequitur ipſum fideliter M. Capella (9). In Solino, qui Conſtantini tempore vixit, quadragies octies ſeptuaginta quinque (ut ſupra) leguntur (10), quod ex errore Ricardus noſter MMM CCCCCC interpretatur. Pytheas Maſſilienſis ambitum inſulæ majorem eſſe XLM Stadia ſeu 5000 M. P. ſecundum Strabonem (11), quod monſtrat Plinium emendandum eſſe, ubi Pythiæ computum Iſidori calculo æqualem dicit (12), vel potius hunc, ni utrumque omiſit.

Sed errant &c.] Atque in id genus rebus vix atque vix ulla eſt via evitandi errores. Rationem cur & veteres & recentiores in emetiendo regionum circuitus diſſentientes adeo inveniamus, indicat nobis Plinius dicens (13) —— 'quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius 'parit & dum alibi mutato provinciarum modo, alibi iti-

N 'nerum

(4) de Bell. Gall. lib. V. cap. 13.
(5) Bibl. Hiſt. lib. V. cap. 21.
(6) Geogr. lib. IV. p. 199.
(7) ibid. lib. II. pag. 128.
(8) N. H. lib. IV. c. 16.
(9) lib. IV. pag. 215.
(10) cap. de Brit.
(11) Geogr. lib. II. pag. 104.
(12) N. H. lib. IV. c. 16.
(13) N. H. lib. III. c. 1.

'nerum auctis aut diminutis passibus, incubuere maria tam 'longo ævo, alibi processere littora, torsere se & flumi- 'num aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exor- 'dium mensuræ est, & alia meatus: ita fit, ut nulli duo 'concinant.

CCCC. *M. P.*] Distantia hæc, si de ea quæ in linea recta promontoria duo, quorum facta est mentio, interjacet, exactissima omnium, quarum mentionem injiciunt veteres, videtur esse; verum si dimensio intelligitur, quæ ad Canalem sitæ sunt, orarum maritimarum, manifesto nimis parva est, & correctio locum heic non habet, cum accurata congruat cum D. M. P. Cæsaris. Doct. N. Grew asserit, inde a promontorio meridionali Cantii *the South Foreland*, ad promontorium Antivestæum, *the Land's End*, esse 367 perambulatore mensurata (*wheel-measured*) milliaria (14), quæ plus minus æqualia sunt CCCCI. Mill. Pass.

M. Mill. Pass. &c.] Unde Ricardus noster, has correctiones hauserit, nisi ex scholiis quibusdam Cæsaris, Solini, Bedæ &c. conjecturatu perquam difficile, præcipue cum ipsum Cap. I. §. 5. cum Marciano Heracleota consentientem, jam vero dissentientem videamus, etenim auctor, ut supra (15) diximus, distantiam, quæ in linea recta est Ocrinum inter & Novantum 386 M. P. ponit id quod Monachus noster ad 1000 evehit, qui numerus fere triplo major est. Quod ad totum, quem statuit, circuitum numeris rotundis MMMCCCCCC complexum attinet, cum tantum ad XXV M. P. excedat priorem 3575 milliarium nullam meretur ista differentia attentionem. me judice Benedictinus noster fidelis videtur compilator, & bono animo præditus, verum talis, qui nunquam ultimam limam admovit commentariolo suo, licet memoriæ minus fideli laborasse ~~nec accuratum~~ satis fuisse non credam, defectus vero istius rationem disceptationem eum inter & Antistitem suum, de qua terminis satis patheticis loquitur pagina 35. 49. & 56. fuisse credo. Inde constat, cur

(14) Philos. Trans. N° 330. pag. 266.

(15) pag. 2. &165.

cur Silures Hispaniam versus habitare doceat, in quo TACITO sequitur (16); verum persuasus sum, si opus suum attente reviserit, MAPPAM ejus ipsi errorem omnem eripuisse. verum autem vero, quid dicatur in excusationem celebris cujusdam auctoris ex recentioribus, qui Herculis promontorium in parte Devoniæ versus Caurum (*the North West*) collocat, narratque illud a situ in hac insulæ parte, quæ Herculis columnas seu Gades respicit (eodem jure Caput bonæ spei dixisset) nomen cepisse (17). Attamen si de Ocrino dixisset illud, ejus in gratiam, licet impropriissime dictum, admittere tamen potuissemus.

IV. *Formam totius Brittaniæ &c.*] Formæ regionibus tributæ mere sunt imaginariæ, e fructifera spectatorum imaginatione resultantes, cum ipsæ propter inæqualitates partium perfectæ figuræ sint incapaces. Sic ubi videmus STRABONEM Orbem universum chlamydi assimilare (1), DIONYSIUM eum fundæ similem fingere (2), STRABONEM Hispaniæ pellis bovinæ speciem ascribere (3), POLYBIUM Italiæ formam trigoni, PLINIUM & SOLINUM querno folio similem referre (4), LIVIUM Britanniæ nostræ scutulæ figuram (5), FABIUM bipennis (6), & ALSHERIF ALEDRESY (aut Geographum Nubiensem) Strutiocameli similitudinem tribuere (7), condonare illis, æquique & boni illud consulere decet, nec iis solum verum & recentioribus qui Angliam, armum ovillum (*a Shoulder of Mutton*) Galliam, uropygium bovis (*a Rump of Beef*) Hiberniam, peltam Amazonicam; Islandiam, asellum (*a Stock-fish*) insigne hujus insulæ; Cimbricam chersonesum, linguam

 cani-

(16) Vita Agricolæ c. II.

(17) N. SALMON'S new Survey of England Vol. II. p. 841.

(1) Geogr. lib. II. pag. 118 & 122.

(2) Descriptio orbis v. 7.

(3) Geogr. lib. II. pag. 127 & 137.

(4) POLYBIUS lib. II. pag. 142. PLIN. N. H. lib. III. cap. 5. SOLINUS cap. VIII.

(5) Hist. Rom. lib. CV. apud TACITUM vita Agr. cap. 10.

(6) apud TACITUM l. c.

(7) Climat. 7. part. 2. pag. 272.

caninem; Belgium, leonem exsilientem; Italiam, ocream; totam Europam virginem; Americam clepsydram &c. repræsentare dicunt.

Sed Cæsare &c.] Ita etiam DIODORUS Siculus (8), STRABO Cappadox (9), POMPONIUS MELA (10) &c. eam triquetræ vel triquadræ dixere similem; quod licet non omnino stricte satis congruat, attamen optime hac figura geometrica complexam dixeris. Linea a Cantio ad Antivestæum ducta est basis 367 milliarium, duplum hujus longitudinis detur utrique cruri in *Ferro Head* promontorio, sive *Cape Wreath* terminato, Δ isosceles 1835 milliarium mensuratorum in circuitu complectens habes, monstrans geometricum circuitum Magnæ Britanniæ, tantum ad unum milliare a celeberrimi CAMBDENI computo aliis operationibus nixo (11), differentem, quod ipsum notatu est dignissimum. Palam est figuram hanc totam superficiem insulæ continere 134689 milliaribus quadratis, cum, quæ in mari exstant, partes cum iis quæ mari ingressum permittunt, accuratissime mire congruant. Additur jam superficies unius cruris, propter crenatas orarum incisiones, quod, experientia teste, nimium non est, integer circuitus Albionis geographicus prodibit æqualis 2569 milliaribus Regiis: sive vicies octies centenis novem millibus passuum, id est 2809 milliaribus Romanis, quod mihi cogi-

(8) Bibl. Hist. lib. V. cap. 21.

(9) Geogr. lib. IV. pag. 199.

(10) De situ orbis lib. III. cap. 6.

(11) Nostra autem ætas ex multis multorum itineribus certam quodammodo totius insulæ jam deprehendit dimensionem, a *Tarvisio* enim circumactis curvatisque littoribus per occasum ad *Belerium* plus minus DCCCXII. mill. pass. numerantur, inde conversa in austrum littoris fronte ad *Cantium* CCCXX. mill. pass. Hinc secundum Germanicum mare angulosis recessibus per DCCIIII. mill. pass. ad *Tarvisium* protenditur, ut hac ratione totius insulæ ambitus M.DCCCXXXVI. mill. colligat. *Brit. pag.* 2. id est 2140 milliaria Regia Statutaria.

cogitandi ansam præbet, PLINII tricies octies vigintiquinque M. P. corrigenda esse (12), ut sint vicies octies vigintiquinque, tuncque remanet tantum differentia XVI. M. P. quam pro nihilo omnino reputare licet.

V. *Si Ptolemæo &c.*] CLAUDIUS PTOLEMÆUS Astronomus & Geographus celeberrimus, (Patriæ Pelusiota), qui & Alexandrini nomen fert, non quod Alexandriæ natus sit, sed quia observationes suas ibi instituit. RICARDUS noster simul cum aliis Monachis eum Regem Ægypti facit (1). scripsit ille IIX libros Geographiæ, quibus aliorum sui temporis errores correxit. Liber II, III, IV, V & VI, si non integrum opus, videntur non esse nisi corrupta & jejuna epitome, rationes, quæ huc faciunt, non sunt hujus loci, innituntur vero, iis, quæ occurrunt in MARCIANO JORNANDE (2), RAVENNATE &c.

Litteram Z sed inversam &c.] Hoc ipsissimum illud videtur, quod TACITUS supra, per immensum & enorme spatium indigitat, CÆSARQUE innuit, dicens, lateris orientis angulum maxime ad Germaniam spectare (3), quæ opinio in tantum invaluit, ut etiam ad seculum XIVtum firma manserit. Apparet hoc ex illo GEMMÆ FRYSII, de Orbis divisione cap. 4. " contendunt, inquit, hic multi, 'præcipue nostri sæculi, Geographi, superiorem angulum 'Scotiæ non eo modo in ortum prominere quemadmodum 'Ptolemæus ac nostri Globi descriptio habet. Verum his '(quam nihil habeant, quo id edocere possint) temere fides 'adhibenda non est, imo ipsimet Scoti, nobis inquirenti-'bus,

(12) N. Hist. lib. IV. cap. 16.

(1) Supra pag. 24 & 45. ANONYMUS RAVENN. Geogr. lib. IV. cap. 4 & 11. Frontem codicis, qui in Biblioth. D. Marci Venetiis extat, ornat effigies PTOLEMÆI, vestitu regio induti, imposita capiti corona. error est, nonnullis quoque viris recentioris ac medii ævi. SYMONI GRYNÆO in Præfat. ad Almagestum Basileæ 1538 &c. et, ut VOSSIUS de Scient. Mathemat. pag. 162. testatur, ante eum aliis.

(2) Lib. de rebus Geticis.

(3) De Bell. Gall. lib. V. cap. 13.

bus, in orientem ſolem latus extare, feſſi ſunt. Hi e Scylla Charybdin incidentes, polos mutatos eſſe ſupponunt (4), unde iis ceu melius fundamentum cum ſuperædificent ſuam Theoriam, notam meam pag. 151. N. 67. commendatam volo.

Mapparum inſpectio.] Propriam veroſimiliter putat auctor, ſed aliter ſentiunt noſtri ævi eruditi (5).

Ut caput hoc completum reddamus in deſcribendis oris Albionis ſubſiſtimus, ut jam a Ptolemæo deſcriptæ ſunt(6); ad minimum in iis, quæ nomen ejus habent, libris, partes interiores, notasque reſervaturi donec ad loca, quorſum pertinent, pervenerimus.

ALBIONIS INSULÆ BRITANNIÆ SITUS.

Septentrionalis lateris deſcriptio, quod alluit Oceanus, qui vocatur Deucaledonius. Novantum Cherſoneſus, & ejusdem nominis promontorium habet	Longit. 21.00.	Lat. 61.40.	*Mull of Galloway.*
Rerigonius Sinus	20.30.	60.45.	*Loch Rian.*
Vidotara Sinus.	21.20.	60.30.	*Air Bay.*
Clota æſtuarium.	22.15.	59.40.	*Clyd Mouth.*
Lelannonius Sinus.	24.00.	60.40.	*Loch Fyn.*
Epidium promont.	23.00.	60.40.	*Mull of Cantyr.*
*Longi fluv. oſtia.	24.00.	60.40.	*Loch Long.*
Itys fluv. oſtia.	27.00.	60.00.	*Loch Etyf.*
Volſas Sinus.	29.00.	60.30.	*Loch Yoll.*
Nabæi fluv. oſtia.	30.00.	60.30.	*Navern River.*
Tarvedum, quod Orcas promontorium	31.20.	60.15.	*Dungsbyhead.*
Occidentalis lateris deſcriptio, quod Ibernicus ac Vergivius alluit Oceanus. Poſt Novantum Cherſoneſum quæ habet	21.00.	61.40.	*Mull of Galloway.*

Abravanni

(4) Vide HORSLEY'S Britannia Romana pag. 361. nec non Philoſ. Tranſact. N. 190. 241. 255.

(5) Vide D. STUKELEYS Carauſius pag. 134. & 169. &c

(6) Geogr. lib. II. cap. 3.

	° '	° '	
Abravanni fluv. oſt.	19.20.	61.00.	*Glenluce Bay.*
Jenæ æſtuarium.	19.00.	60.30.	*Wigtown Bay.*
Devæ fluv. oſtia.	18.00.	60.00.	*Dee River.*
Novii fluv. oſtia.	18.20.	59.30.	*Nith River.*
Ituna æſtuarium.	18.30.	58.45.	*Eden Mouth. or Solway Fyrth.*
Moricambe æſtuar.	17.30.	58.20.	*Can River Mouth.*
Setantiorum portus.	17.20.	57.45.	*Lancaſter.*
Beliſama æſtuarium	17.30.	57.20.	*Ribble River.*
Seteia æſtuarium.	17.00.	57.00.	*Merſey River.*
Toiſobii fluv. oſt.	15.40.	56.20.	*Conwey River.*
Cancanorum prom.	15.00.	56.00.	*Brachypult Point.*
Stuciæ fluv. oſtia.	15.20.	55.30.	*Dovye River.*
Tuerobii fluv. oſt.	15.00.	55.00.	*Tyvi River.*
Octapitarum prom.	14.20.	54.30.	*The Biſhop & Clarks.*
Tobii fluv. oſtia	15.30.	54.30.	*Tovy River.*
Ratoſtathybii fluv. oſt.	16.30.	54.30.	*Wye River.*
Sabriani æſtuar.	17.20.	54.30.	*Severn Sea.*
Vexala æſtuar.	16.00.	53.30.	*Huntſpil Water.*
Herculis promont.	14.00.	53.00.	*Hartland Point.*
Antiveſtæum promont. quod etiam dicitur Bolerium	11.00.	52.30.	*Land's End.*
Damnonium quod etiam dicitur Ocrinum promontor.	12.00.	51.30.	*Lizard Point.*
Reliqui Meridionalis lateris deſcriptio, quod Britannicus Oceanus alluit. Poſt Ocrinum promontorium Cenionis fluv. oſtia.	14.00.	51.45.	*Valle River.*
Tamari fluv. oſtia.	15.40.	52.10.	*Tamar River.*
Iſacæ fluv. oſtia	17.00.	52.20.	*Ex River.*
Alaini fluv. oſtia	17.40.	52.40	*Chriſt Church Bay.*
Magnus portus	19.00.	53.00.	*Portsmouth.*
Triſantonis fluv. oſtia	20.20.	53.00.	*Arundel River.*
Novus portus	21.00.	53.30.	*at Eaſthorne.*
Cantium promontor.	22.00.	54.00.	*North Foreland.*

Orientalis deinde ac auſtralis plagæ latera, quæ Germanico alluuntur Oceano,

deſcribun-

	° ′	° ′	
describuntur. Post Tarvedum, quod & Orcas prom. quod dictum est Virvedrum promontorium	31.00.	60.00.	*Noss Head.*
Berubium promontor.	30.3c.	59.40.	*Ord head.*
Ilæ fluv. ostia	30.00.	59.40.	*Fyrth of Dornogh, or Tayne.*
Ripa alta *prom.*	29.00.	59.40.	*Terbaert Ness.*
Loxæ fluv. ostia	28.30.	59.40.	*Fyrth of Cromartie.*
Vara æstuarium	27.30.	59.40.	*Fyrth of Invernessi.*
Tuæsis æstuarium	27.00.	59.00.	*Spey River.*
Celnii fluv. ostia	27.00.	58.45.	*Dovern River.*
Taizalum promontor.	27.30.	58.30.	*Kynairds Head.*
Divæ fluv. ostia	26.00.	58.30.	*Dee River.*
Tava æstuarium	25.00.	58.30.	*Tay River.*
Tinnæ fluv. ostia	24.30.	58.45.	*Edin River.*
Boderia æstuarium	22.30.	58.45.	*Fyrth of Forth.*
Alauni fluv. ostia	21.40.	58.30.	*Alne River.*
Vedræ fluv. ostia	20.10.	58.30.	*Were River.*
Dunum Sinus	20.15.	57.30.	*Tees Mouth.*
Gabrantuicorum portuosus sinus	21.00.	57.00.	*Bridlington Bay.*
Ocellum promontor.	21.15.	56.40.	*Spurn Head.*
Abi fluv. ostia	21.00.	56.30.	*Humber River.*
Metaris æstuarium	20.30.	55.40.	*the Washes.*
Garryeni fluv. ostia	21.00.	55.20.	*Yare River.*
. . . . . Extensio *sive*			
. . . . . extrema	21.15.	55.05.	*Easton Ness.*
Idumanii fluv. ostia	20.10.	55.10.	*Bay near Maldon.*
Jamissa æstuarium	20.30.	54.30.	*Thames Mouth.*
Post quam Cantium est promontorium	22.00.	54.00.	*North Foreland.*

PLURA ALIBI.

CARO-

CAROLI BERTRAMI
ANNOTATIONES
IN GILDAM.

PAg. 67. Cap. I. *Britanniæ ſitu*] conſulas ſupra RICARDUM noſtrum pagina 1. 2. 13. &c. nec non infra NENNIUM pagina 97. &c.

Transmarinæ delitiæ.] Voce Transmarinus ſemper ad denotandum extraneos utitur GILDAS, verbi cauſa hic, pagina 68. 69. 74. 75. & 87. quod ad eo melius intelligendum relationem, quam de Scotis Pictisque habet, probe obſervendum eſt.

Bis denis bis quaternis civit:] Licet hic certiſſime error adſit, ut ex catalogo pag. 36. exhibito patet, BEDA tamen in Hiſt. Eccl. lib. I. cap. I. eundem foret, quod ipſum, Catalogo urbium, quem infra pag. 144. reperies, ortum dedit. Cui placuerit temporis quædam momenta iisdem impendere, legat conjecturas doctas Archiepiſcopi USSERII (a), D. SMITH (b), D. GALE (c) &c.

Pagina 68. Cap. II. *nunc Deo &c.*] reſpicit hic hæreſin Pelagii.

Transmarinis Regibus.] Ita Romanos Imperatores nuncupat. vide infra pag. 69. cap. III.

Pagina 69. Cap. II. *nec enumerans patriæ portenta, &c.*] Quæ illa ſit idololatria, cujus accuſat Britones, myſterium mihi omnino videtur, cum nullæ ejus ſuperſint reliquiæ, nec in iis, quorſum nunquam pervenere Romani, terris, nec in montoſis nunquam debellatis Cambriæ & Scotiæ tractibus.

(a) Antiquitates Britan. Eccleſ.
(b) Appendix III. ad Bedam pag. 655. &c.
(c) In XX, a ſe editis, Scriptoribus pagina 135. & 197.

tractibus: persuasum fere habeo, eos Romanos fuisse, ejusmodi, quorum paucos in HORSLEII Britannia invenimus: *Scotl.* N. 28. *Northhumb.* N. 94. & *Yorksh.* N. 7.

Immanium Tyrannorum annos &c.] Ex optimis scriptoribus patet Tyrannos hos Romanos fuisse Duces, Comites, Rectores & Milites hic in præsidium excubantes, quamvis nullum sit dubium multos eos inter fuisse natione Britannos, qui vel ipsi Usurpatores agebant, vel a Romanis Legionibus in Britannia eligebantur.

Non tam ex scripturis patriæ &c.] Non negat Britonibus fuisse scripturas, uti quidam interpretari volunt hæc ejus verba (a), sed tantum quod iis ipse non sit usus. Hæc scripta ad exteros deportata, patriæ, temporibus redeuntibus magis tranquillis, reddi, monumenta quæ latuerant, in lucem proferri & publici juris fieri potuissent. NENNIUS quædam eorum certissime consuluit.

Quam transmarina relatione.] Certe neminem auctorum Romanorum, qui hodie exstant adiit, ut cuilibet eorum non ignaro notum satis est, & ex iis quæ sequuntur, abunde patet.

Pag. 69. Cap. III. *Reges Romani cum orbis imperium obtinuissent &c.*] JULIUS CÆSAR, si proprie debellator Britanniæ dicendus est, debellavit tantum Britanniæ partem (b), & quidem antequam ad imperium esset evectus, Britanniaque intacta erat usque ad Claudii tempora (c), qui in eam expeditionem suscepit, quod GILDAS noster ignorasse videtur.

Pag. 70. Cap. III. *nullo obsistente.*] Nec de Cæsare, nec de Claudio serio hoc dici potest. GILDAS speciatim in rebus præteritis, adeoque a tempore, quo vixit, remotis, potius Oratorem declamantem, quam gravem Historicum agere videtur, unde tantum distat a stilo humili & simpli-

ci

(a) BUCHANANI Rerum Scot. lib. I. cap. 2. &c.

(b) RICARDUS CORIN. lib II. cap. 2. pag. 56. consulas DIONEM lib. XXXIX. pag. 115. &c.

(c) HORATIUS Epod. 7. RICARDUS CORIN. supra l. c.

ci NENNII, ut qui legens utriusque ſcripta, unius ejusdem eſſe auctoris autumat, mente captus ſenſibusque carens dicendus ſit. Quæ in Britannos adhibet invectivas, nimium fervorem ſapiunt, ſæpius fundamento carent. Quisque enim, qui Romanam legit Hiſtoriam, Britones populum animo præditum, magno ſui damno prœlia conferentem, ſemper inermem & parva manu, nihilo tamen minus ſæpius milites Romanos bello exercitatiſſimos debellantem reperiet, tantumque abeſt ut ſint tales, quales GILDAS perhibet, ut paucæ ſint nationes, quæ ſub ſimilibus circumſtantiis libertatem ſuam melius ac conſtantius tueri ſciverint? Credo potius ipſum nimio zelo cœcutire, quam quod malo id egerit conſilio, ut honorem integræ Nationis violaret, ni animus ultor in cauſa ſit etenim mihi Romanus atque veroſimiliter Aurelii Ambroſii aſſecla videtur.

Pag. 70. Cap. IV. *de rebellione*] Sub Bondvica, de qua TACITUS Annal. lib. XIV. & DIO lib. LXII.

Quibus ſtatim Romam &c] Errat hic GILDAS. Romanos non ante occaſum imperii ſub Honorio, regiones meridionales Britanniæ unquam reliquiſſe, nusquam invenies.

Nihil de rebellione ſuſpicantibus.] Verum hoc eſto. Attamen cum adeo juſtæ rebellionis rationes adſint, quales ſunt, quas ſupra citati Auctores prolixe afferunt, certe Britones, ſi tranquilli manſiſſent, miſelli & animo deſtituti dicendi eſſent. num quæſo alius præter Romanum (a) juſtum adeo bellum rebellionem nuncuparet?

Leæna trucidavit doloſa &c.] Cothurnato ſtilo ita appellat Reginam Icenorum BONDUICAM, a Romanis flagellis

(a) TACITUS Annal. lib. XIV. cap. 31. —— commotis ad rebellationem Trinobantibus, & qui alii nondum ſervitio facti, reſumere libertatem occultis conjurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, *captivos*, *ſervos* appellando &c.

lis cæſam, cujusque filiæ ſtupro violatæ propinqui & ſubditi mancipia habiti errant (a), ſervitium non minus eo, ſub quo in Ægypto gemuere Iſraëlitæ paſſi (b), in tempore pacis (c), & quod majus eſt non facta prius debellatione, ſed potius inito voluntario cum Romanis amicitiæ fœdere (d). Ultionem potius generoſam nominare debuiſſet, & Britannicum decentem civem. Si Chriſtiana fuiſſet, Romanos penitus incolas hujus inſulæ extirpaſſe credo, verum divina providentia, iis mediantibus, Evangelium per omnem terram propagare voluit, ut hoc elegantiſſime deſcribit Beatus CHRYSOSTOMUS (e).

Non mari claſſis &c.] Prodit iterum heic in Romana Britanniæ hiſtoria imperitiam. non opus erat claſſi in mari, ad pugnandum cum Paulino, qui in inſula magnum jam habebat exercitum (f), & qui præter complures ad Thameſim & Sabrinam ſitas regiones, omnes meridionales oras quieto tenebat imperio.

Neque

(a) Rex Icenorum *Praſutagus*, longa opulentia clarus, Cæſarem heredum duasque filias ſcripſerat, tali obſequio ratus regnum & domum ſuam procul injuria fore; quod contra vertit; adeo ut regnum, per centuriones, domus per ſervos, velut capta vaſtarentur. Jam primum uxor ejus *Boudicea* verberibus affecta, & filiæ ſtupro violatæ ſunt. Præcipui quidem Icenorum, quaſi cunctam regionem muneri accepiſſent, avitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. TACITUS Ann. lib. XIV. cap. 31.

(b) Fuſius apud DIONEM Hiſt. Rom. lib. LXII. pag. 701. deſcriptum.

(c) TACITUS & DIO CASSIUS l. c.

(d) Iceni valida gens, nec prœliis contuſi, quia ſocietatem noſtram volentes acceſſerant. TACITUS Ann. lib. XII. cap. 31. DIO. lib. LXII. pag. 701. RICARDUS CORIN. pagina 26 &c.

(e) De providentia pag. 204. &c. Tom. IV.

(f) Vide TACITUM Ann. lib. XIV. cap. 31. vita Agric. cap. 14. &c. DIONEM lib. LXII. pag. 704. &c.

Neque quadratum agmen.] Similis priori eſt error. vide TACITUM (a) & DIONEM (b) inde, quod rectius eſt, patebit.

Ita ut in proverbium &c.] Vilis & ſcandaloſa integræ Nationis incuſatio! ab omnibus vero in integras Nationes incuſationibus, nec minus ab auctore earundem quis non abhorreret? nec in Britannos hos, nec eos, qui ſequentibus CC annis poſt eos vixere quadrans, quod dilucide demonſtrari poteſt, omnesque Romanæ Hiſtoriæ ſtudioſos neceſſario illud noſſe oportet. Ni relationes de iis, quæ ejus ſunt temporis meliores eſſent, quales tamen revera ſunt, ne obolo quidem, omnia, quæ dicit, digna reputarem.

Pagina 71. Cap. V. *de ſecunda ſubjectione.*] AUCTOR noſter hic iterum contra veritatem impingit. Nec omnes Britanni rebellarunt, nec omnes eo tempore ad obſequium reducti ſunt (c). adeo longe abfuit, ut Romani duras adeo conditiones, qualium hic fit mentio, impoſuerint, ut potius mitiſſimis mediis eos eo illexerint, ut pacifice viverent (d), adeo ut vere Romanis addicti evaderent, quaſi plane priſtinam obliti fortitudinem; verum hoc præcipue de iis dictum puta, qui partes Angliæ incolebant.

Romana inſula cenſeretur.] Rectiſſime hoc ſe habet, & RICARDUM ſupra pag. 25. illuſtrat ut & VOPISCUM in Florianum pag. 915.

Pag. 71. Cap. VI. *ſummo Tiberii Cæſaris.*] Hoc ſi poſt ſecundem ſubjectionem, cujus ſupra mentionem injecimus, intelligendum eſt, monſtrat Imperatoris nomen

 eſſe

(a) Annal. lib. XIV. cap. 32. 34. &c. vita Agric. cap. 16.

(b) Hiſt. Rom. lib. LXII. pag. 704.

(c) Sed nihil æque quam fames affligebat ferendis frugibus incurioſos, & *omni ætate ad bellum verſa &c. tardius ad pacem inclinant.* TACITUS Ann. lib. XIV. cap. 38.

(d) Conſul. TACITUM lib. XIV. & vitæ Agric. cap. 20, 21. &c.

esse corruptum, auctoremque nostrum iterum hallucinari, cum Tiberio, cum Britannis, ut supra pag. 56. §. III. liquet, nihil fuerit negotii. notatu hoc est dignissimum.

Pag. 72. Cap. VII. *De persecutione.*] Sub Diocletiano. vide supra pag. 53.

Pag. 72. Cap. VIII. *De sanctis Martyribus.*] Consulas BEDAM (a), USSERIUM (b), STILLINGFLEET (c), aliosque rerum ecclesiasticarum Britanniæ scriptores.

Pag. 73. Cap. VIII. *Albanum, Aaron, & Julium.*] vide supra pag. 24. 37. 39. 53.

Pag. 74. Cap. X. *De Tyrannis.*] Fuere hi CARAUSIUS, ALECTUS, MAXIMUS, MARCUS, GRATIANUS, CONSTANTINUS &c. de quibus prolixa in historia Romana fit mentio.

Pag. 75. Cap. X. *Maximum.*] Vide supra pagina 53. 113. &c.

Pag. 75. Cap. XI. *De duabus gentibus.*] Abeunte Maximo Tyranno. Scoti Pictique fines invasere, quod optime coincidit cum iis, quæ RICARDUS narrat pag. 53. 'A. M. 4320. ductu Regis Fergusii in Brittaniam transeunt 'Scotti, ibique sedem figunt,, in partibus Cantyr, Argyle, Lorn &c. in parte occidentali Scotiæ. Patet hinc, Pictos esse Britannos Caledonios, Scotos Britannos ex Hibernia, qui ad vetus suum recuperandum patrimonium illuc venere; de his & pluribus alibi.

Transmarinis.] Explicat Beda de gentibus ultra æstuaria Clottæ & Bodotriæ habitantibus lib. I. cap. 12.

Pag. 76. Cap. XII. *De defensione.*] Theodosio & Stilichone ducibus de quo supra pag. 53. 54.

Omnes e finibus.] Provinciæ non insulæ.

Inter duo maria.] Sunt hæc duo æstuaria supra nominata.

Pag.

(a) Hist. Eccl. &c.
(b) Antiq. Eccl. Brit.
(c) Orig. Britann. Eccl.

Pag. 76. Cap. XIII. *Ambrones lupi.*] Videatur STRABO lib. VII. pag. 293. de Geogr. & infra pag. 143. & 196. ubi Ambrones dicuntur Ald-Saxones.

Pag. 79. Cap. XV. *uncinata.*] Vide CAMBDENI Brit. pag. CXVIII.

Pag. 81. Cap. XIX. *Picti in extrema &c.*] Hic Pictos Valentiam aut provinciam, quæ eſt inter utrumque murum, incoluiſſe aſſerit.

Pag. 84. Cap. XXIII. *Superbo Tyranno Gurthrigerno.*] De hoc plura deinceps pag. 96. 114. & ſeqq.

Pag. 85. Cap. XXIII. *Centum vero L &c.*] Videatur CAMBDENI Britannia pag. CXXVIII.

Pag. 87. Cap. XXV. *Cujus nunc temporibus noſtris ſoboles &c.*] Sunt hi quatuor Reges CONSTANTINUS, AURELIUS CONANUS, VORTIPORUS, & CUNEGLASSUS in quos GILDAS in literis ſuis graviter adeo invehit; videntur ipſi omnes contemporanei.

Pag. 88. Cap. XXVI. *Ad annum obſeſſionis Badonici montis.*] Ex eo tempore tunc cives, nunc hoſtes vincebant usque ad annum obſeſſionis Badonici montis, quando non minimas eisdem hoſtibus, (i. e. Saxonibus) ſtrages dabant, quadrageſimo circiter & quarto anno adventus eorum in Britanniam, A. D. CCCCXCII. BEDA lib. I. cap. 16. ſed vide Uſſerium ad Annum 520.

Plura, quæ in GILDAM annotarem, non habeo, cum materia hæc & explanatio ad RICARDUM Corinenſem pertinens, Deo volente, accuratiori cura in notis meis in hunc auctorem pertractabuntur.

CAROLI BERTRAMI
OBSERVATIONES
IN NENNIUM.

PLURIMI numerorum, qui in NENNIO occurrunt, ſunt corrupti, ita ut difficile ſit inventu, quam Æram ſibi elegerit, attamen iterata ſæpius comparatione, patet, eam eſſe Græcam, ac ejus receptum annum Mundi 5210 ante natum Salvatorem eſſe, ad quem ceteri omnes ſunt reducendi.

Interpolationes peſſimæ in AUCTORE noſtro adeo frequentes, æque difficilem reddunt reſtitutionem textus auctoris in primam quam habuit formam, ac eſt, ſi poliri laborares ferrum ærugine fere conſumtum, maculæ nihilominus, licet vel maximam curam adhibueris, remanebunt. Inde (præter totam præfationem primam p. 93. quam valde ſuſpectam habeo) a verbis, pag. 98. *ſi quis ſcire voluerit*, vereor, ne reliqua omnia ad finem usque Capitis IV, addita ſint & ſcholia SAMUELIS, quem corruptorem, ſi non deſtructorem totius ſcripti NENNIANI merito dixeris. ita etiam, verba inde a *Primo autem &c.* (pag. 100.) usque ad finem Capitis IX. pag. 103.

Maxima pars hiſtoriæ Romanæ heic inſertæ falſa eſt; & depravata, meliusque intelliges, ſi cum aliis bonis contuleris auctoribus, quam ſi longis immoraremur annotationibus, præcipue cum omnia ad RICARDUM Corinenſem pertineant.

Hæ, quas addo, Caſtigationes, neceſſariæ ſunt amputationes non naturalium, ſæpius fabuloſarum relationum, quas addidit SAMUEL, cujus cauſa pauper NENNIUS dure adeo ab Epiſcopo STILLINGFLEET increpatus, ut relationes ipſius *Fictions & Romance* dixerit (a), *that even*

(a) Orig. Brit. pag. 295.

even Geoffery of Monmouth was ashamed to follow him in &c. p. 316 & 327. quantum ad me attinet, NENNIUM auctorem non minori fide dignum habeo, quam GILDAM aut BEDAM, qui non magis, quam ipse ab erroribus, sunt liberi. vitium hoc temporibus potius, quam scriptoribus imputandum.

De Saxonum Genealogia, quam D. GALE a NENNIO non esse profectam autumat (pag. 140.) non video, cur ita sentiam, cuilibet enim in his rebus exercitato, facile est percipere, Britannum ejus auctorem esse, & quid quæso styli vitium vel tempus ostendant mihi, cur a NENNIO scriptam esse negandum sit? Rationem Genealogiam omittendi, vide paginam 144. Quare, ut jus talionis solverem, itidem ego catalogum urbium Britannicarum sprevi, quæ non majori jure NENNII dicendus, ac a me profectus. Curiosam hanc Saxonicæ historiæ particulam ad genuinam puritatem reducere conatus sum, quo cum successu hoc tentaverim judicare penes candidum erit lectorem, cui ceu Commentarium hujus scripti commendo CHRONICON SAXONICUM Gibsoni, HENRICUM Huntingdunensem, &c.

Pag. 109. Cap. XIX. NENNIUS heic murum ab Antonino ædificatum cum illo, quem Severus exstruxit, confundit. Primus tantum XLII Mill. pass. longus erat, alius LXXXII cum jam ex errore 32 vel 132 legamus.

Pag. 114. Cap. XXVIII. hoc caput est notissimum, vereque notatu dignum. ostendit, adventum Saxonum, annis 449, communi Æra ipsorum adventus, priorem esse. Illustratur eo fragmentum pag. 96. ipsumque similiter eo lucem accipit. Consulas de hac relatione, quæ scripta sunt a Celeberrimo CAMBDENO pagina CXXII. USSERIO, STILLINGFLEET pag. 316. Orig. Britann. &c. quæ mea sit mens, temporibus melioribus venientibus, prolixe in meo Commentario in RICARDUM Corinensem, totam Britannicam historiam complectente prolixe demonstrabitur.

Signum † in Nennio, variantes lectiones adesse monstrat, quod ne quis magni momenti esse credat, heic ea, qua fieri potuit brevitate, indicare lubuit.

VARIÆ LECTIONES

HISTORIÆ BRITONUM

SCRIPTÆ PER

NENNIUM BRITANNUM

EX MANUSCRIPTIS

CANTABRIGIENSIBUS, COTTONIANIS, ET ALIIS,

ACCURANTE

D. THOMA GALE.

PAg. 95. Cap. I. Incipiunt Gesta Britonum a Gilda sapiente composita. *Sic Codd. duo Cantabrigienses: quorum alter Nennii, alter Gildæ nomen præfert,* vide supra pag. 92.

Pag. 96. ab Adam vero] Colliguntur ergo ab Adam usque ad passionem Domini nostri Jesu Christi &c, V̄.CCXXVIII. *Gildas.*

A Passione autem . . . DCCC] sunt anni DCCXCVI. *Gildas.*

Usque ad XXX annum &c.] *Desiderantur usque ad* prima Mundi ætas &c. in *Gilda.*

A Mundi principio.] *De hac appendice quid senserit Cambdenus vide Brit. pag.* 95. (CXXVII.) *Prisæus pag.*119: *Usserius Ant. Eccl. Brit pag.* 217 *&* 239. *Illud interim apparet, non Nennii, sed melioris esse manus.*

Pag. 97. Guitolini & Ambrosii.] *Infra pag.* 132. *Cap. LII. in Genealogia Guorthigirni legis*, Guitilin [Guitolin] *& in alio Codice*, Maurion, Guitilin. (*vide pag.* 132.) *Hunc* Maurion *puto esse* Marchantum filium Guitolini, *de quo paulo ante: inter hunc &* Ambrosium *dissidium ortum est, & postea secuta est cædes* Ambrosii, *in expeditione Trans-humbranæ contra Saxones. Hinc lux Galfrido, lib. VIII. Cap.* 3. 4. *Chron. Walliæ circa hæc tempora*, Idris jugulatur. *Lego*, Embrids: *qui & Ambrosius, alibi.* (*viz. pag.* 125.) *Gildas pag.* 82. §. XIX. *graves Britonum inimicitas ante sua tempora deplorat:* ungebantur reges, &c. paulo post ——— trucidabantur. *Adde his quod Nennius* Urbigenæ *filios tribuat* (*pag.* 142.) & Ambrosii *sobolem ab avita virtute degenerem suo tempore commemoret: Neminem*

ex

ex Ambrosii *sobole fuisse regno sublimatum dicit.* [* Sed contradicunt his verba Gildæ supra pag. 87.] *Nam credibile est*, Marchantum & Guitholini *factionem*, *occiso* Ambrosio, *istam familiam exclusisse. An hic* Guitholinus *is forte fuerit, a quo Warwicum*, Cair Guitholin, *denominatum fuisse, scribit Humphredus Lhuydus Brit. Descript. An ille alius* Guethlin, *sive* Wetheling, *a quo nomen suum viam Wetlingianam volunt accepisse, viderint, quibus otium. Quod autem bellum, & ubi loci gestum fuerit* Cat-Guolopum *(cujus hic obscuro est mentio) tacent Antiquarii.* Gallacum *Ptolemæi Cambdenus putat esse* Whellop, *vel* Whallop-Castle *in Westmaria. Hoc in vocabulo puto ego latere* Cat-Guoloph; *& huic conjecturæ adstipulatur locus ille vicinus* Marchantoniby, *magnis ruinis notabilis; in illa enim voce* Marchanti, *filii* Guitolini, *manifestum habes indicium. His ipsis temporibus erat Morganiæ rex* Mercaurius, *cognomento* insanus; *ista duo vocabula non multum abludunt.* Gale *pagina* 133.

Cap. II. Britannia insula.] Brithannia igitur insula à quodam Bruto consule Romano vocatur: hæc autem surgit, &c. *Gild.* consurgit *Cott.*

Contra Armoricas gentes] contra Armoricas, & vocatur *Gildas.*

Pag. 98. Man.] Manau sita est in extremo limite orbis *Gildas.*

Orcania] vocatur Ockania *Gildas.* Orcania. *Cott.*

Tamisia] Tamensis & Sabrina, *Gildas.* Tamisis & Sabrina, *Cott.*

Ad deportandas.] Ad portandas, *Gildas.* apportantes, *Cott.*

Cap. III. Cum Ascanio] cum Ascanio, i. e. Julio filio suo. *Gildas & Cott.*

Pisci] Pici *Gildas & Cott.*

Pag. 99. & fœtus ejus erit fortis.] Et fœtus ejus mortis erit. *Gildas.*

Inopino ictu sagittæ.] Cum aliis ictu sagittæ. *Gild. Cott. Scholion in Cod. Bened. Samuel. i. e. infans Magistri mei, i. e. Beulani Presbyteri in ista pagina scripsi*, [Genealogiam superiorem] *sed hæc geneal. non est scripta in aliquo*

 volumine

volumine Britanniæ, *ſed in ſcriptione* —— *Scriptoris fuit.* vide Bale de Script. pag. 75.

Ariminis] Armilis, *Cott.* Ariminis, *Gild.* cum Heleno, *Virunius Romulus Æneæ nepos apud Servium &c.* [lege peregrinus fuit.]

Et vocavit] *Gild. Cott.* vide *Stephanum* in Turône. Turonis *H. Hunt.* legit.

Pag. 100. Cap. IV. qui Brito] Cujus frater erat Brito in Brithannia, qua tempeſtate Heli &c. *Gild. Cott. Chron. Walliæ.*

Cap. V. DCCCC] minus octingintorum *Gildas* DCCCC. *Cott. H. Hunt.*

Ex inſulis affinitimis] finitimis, *Gild. Cott.*

Modicas] Modice. *Gild. Cott.*

Cap. IV. Scoti] Scothi *Cott. Cambd. Brit. pag.* 729.

Pag. 101. Bartholomeus] Partholanus *alii.*

Cap. VII. Chiulis] Ciulis, *Gild.* Κοίλαις. *Keeles.*

Pag. 102. Clamhoctor] Clamoctor, *Gild. Cott.* legit Olamoctor. *Cambdenus* Elamhi.

Hiſtoreth Iſtorini filius] Iſtoreth Yſtoryni filius *Gild. Cott.*

Euboniam] Euboliam *Gild. Cott.*

Vethan] Bethan *Gild.* Bidtham *Cott. alius*, filii autem Liethari.

Dimectorum] Dimetorum *Gild. Cott. alius*, Dimoctorem.

Mineu] *alius* Nimeu. *ſed Deeſt Gild. & Cott.*

Guiher cet Guely] Guhir tee Guili, i. e. Guir Gecgadi *Gild.* Guir cat Gueli. *Cott. alius*, Guhir cet Guely.

Cap. IX. Siquis autem ſcire] Huntingd. pag. 300.

Scythia] Sicia, *Gild.*

Pag.

Pag. 103. ad aras Philinorum] ad aras Philiſtinorum *Gild. Cott.*

Cap. X. Scythæ] Citæ *Gild. Cott.* & mox, Picti. *Hos Scythas Herodotus Mſc. vocat* Σκολοσκύθας.

Pag. 104. Cap. XI. Mervini R.] Merlini *Gale. p.* 121. *Cætera omnia usque ad* annum IV. Mer. *ſunt aliunde inſerta, ut teſtatur ſcholion Samuelis in Codice Benedictino.*

Anni CCCCXXIX] *Cott.* CCCCXXXIX.

Ad Hiberniam] ad Scotos *Cott.*

A morte Patricii] *Cott. pro bis alius* XL. *adhuc alius Cott.* à nativitate S. Columkille usque ad obitum S. Brigidæ IV ſunt anni. Initium &c. *Samuel hic notat auctorem ſibi contradicere. Vide Uſſerii Antiquit. Brit.*

CCCCXXI.] CCCCXI. *Gild.* CCCCXXIX. *Cott. Priſe pag.* 116. *alius* CCCCXXIV. *Bale conjectabat eſſe annum D.* 859.

Et ſunt III anni] *Cott.* Et ſunt II anni.

Cap. XII. *Omnia hinc usque ad Cap. XIV. tranſpoſita & confuſa ſunt in Mſſc.*

Pag. 105. Cyrene] Cirmi. *Nenn.* Cyrine *Gild.*

Italia] Roma *Gild.* & Provinciæ XIII. *habet.*

Britones a Bruto] *omnia hæc* (Britones a Bruto *usque ad finem Cap. XIII. pag.* 106. ad redeam nunc ad id &c.) *deſunt in hoc loco ſed poſtea ponuntur in Cap. XIII. poſthæc verba*, [qui incolæ fuerunt in primis Britanniæ temporibus &c.] *& in Gilda poſt* temporibus *ſequitur* Britones a Bruto *ut pag.* 105.

Cap. XIII. Brito] Bruto, *Gild.*

Pag. 106. Cebidus] Cœbidus, *in marg. vel* Cibidus.

Ab Hiſicione] Ab Yſicione primogenito filio Alani.

Et Britones] Et Briti, *in marg. vel* Britones.

Fethevir] *Al.* Sethevir.

Ogomun] Ogothun & Ogomuin.

Thoi] Choi.

Symeon] *Al.* Semeon.

Ethac] Filii Archaach, filii Exchet vel Echet, filii Ozoz, filii Abirh.

Jona] Johan. *Gild.*

In primis Britanniæ temporibus] temporibus *deest per errorem Scriptoris. In Gilda hic locus sic concipitur* Brithones à Bruto &c. *ut pag.* 105. *Hæc, inquio, omnia hic inserit Gildas, sed alii Mssc. antea ponunt.*

Pag. 107. Cap. XIV. Rex Bellinus] *in marg.* Cassibelanus *Cott. & Gild.* Lego, pugnabat apud Dole contra Bellinum. [Cæsar ad Dole bellum pugnavit legit *Cambdenus in Kent. pag.* 301.] *Mox, Cassibelanus videtur esse Wallorum Cadwallanus, i. e. Cassiballanus. Cad. vel Catti vel Cassuellas Dioni. Al. Cadwalla & Cadwella, & Kedwelly; sed Cad-Catti-Cassi, an dignitatis, an hominis nomen, non constat.*

Minocani] Mitiocani *Gild.* Minocanni *Cott. v. H. Hunt. pag.* 301. *Cambd.* 241. *Galfr. & Girald. Cambr. Desc. pag.* 284. *omnia inter* Bellinum & Julius Cæsar *interposita sunt ab interpolatore.*

Cap. XV. Tamensis] Thamensis. *Gild. & alii.*

Cethilocium] Cethilon, *Gild. confer. Strabonem* lib. 4.

VCCXV] *in margine al. exempl.* XII. *Gild. Cott.*

Cap. XVI. in honorem illius] *Totum hunc locum in Epitomen redegit J. Rossus, libro de Regibus.*

Pag. 108. Cap. XVI. tollant] tollunt *v. Hen. Hunt. pag.* 302.

Cap. XVII. Longobardos ostend.] *Dum Gild. & Cott. Serarius Mogunt. lib. I. cap.* 15. *Noster videtur aliquid inaudivisse de Claudio Druso, cujus ibi monumentum agnoscit Eutropius.*

Cap. XVIII. Anno Dom. CLXIV. Lucius] Post CLXIV annos post adventum Christi Lucius. *Gild. Cott. Usserius. Ant. B.*

Pag. 109. Cap. XIX. Gual] Gaaul, Gaul, & Gual, *alii.*

Multo

Multo poſt] dolo Britannorum Eboraci Severus moritur in Britannia. *Gild. v. Proſperi Chron. & Cotton.* Dolo Pictorum. *Pyke in Chronico. Cambden in Ebor.*

Cap. XX. Carutius] Cærutius, Garutius, *Gild. & Cott.* Carauſius, *in nummis.*

Britanniam tyrannide &c.] *Poſt* Tyrannide *in marg.* qui iratus pro occiſione Severi advenerat, & cum omnibus ducibus Romanicæ Gentis, qui erant cum eo, Britanniam verberavit, &c. *Gild. Cott.*

Pag. 110. occupavit] *al.* vaſtavit.

Cap. XXI. Conſtantius] *Male* Conſtantinus in aliquibus. *Alius* Conſtantius Conſtantini Magni filius.

Cair Ebrauc] Cair-Coſtaint, *alii*, Cair-Segent *vel* Kair-Segunt. *In margine* Eboracum. *Cott. Gild. Cambd. pag.* 195. 535. *Uſſerius Antiq. Brit pag.* 33.

Civitatis, ut nullus] Civitatis, auri, argenti & æris, ut nullus, *Cott. Gild.*

Brigantum] Mirmantun, Mirmantum, *in marg.* Mimmaton, *Gild.* Mirmantoniam & Inermantun, *Cott.* Murimundum, *Cambdenus.*

Cap. XXIII. dictus Maximus] Dicebatur Maximus: *Fragmentum quoddam Gildæ*, ut dicitur, *Gild.* Maximianus, *Scalig. ad Euſeb. Reineſii Inſcrip. pagina* 323. *Priſe pag.* 49. *Ado Viennenſis.*

Tantguic] *Cott.* Cantguic. *Frag. Gild.* Tanguren.

Pag. 111. Cap. XXIII. Crutochidenit] Crucochident, *Fragm. Gild. Priſe pag.* 50. *Uſſer. Ant. pag.* 170. *Alius* Cruthoreshident. (* *forte* Craig-Ushent.)

Britones &c.] * *interpoſita ſunt ab interpolatore.*)

Pag. 112. Cap. XXV. CCCC. & IX.] * *lege* CCC & LX. *vide ſupra pag.* 50 *&* 53.)

Regnum Romanorum] His ita transactis, Britones contempſerunt regnum Roman. *Roſſus conjicit plures Romanorum hic imperaſſe, ab adventu Julii Cæſ. ad Arturum, & rebelles Imperio Romano omiſſos eſſe. Hic mihi videtur Nennius Regem & Ducem pro eodem habere. v. Cap. XXXIV.*

Cap. XXVI. Annis tribus] VI. *Cott. Proſper.*

Maximia-

Maximianus] Maximus, *Gild. Cott.* Maximus ſe non ſponte ſumpſiſſe imperium *affirmabat Sulpicius in Vita S. Martini.* Martinus conviva Maximi Tyranni. *ibid.*

Pag. 113. Cap. XXVII. CCCCXLIX] CCCCXLVIII. *Gild. Cott.* CCCC.

Pag. 114. Cap. XXVIII. Romanico impetu] *qui remanſerant.*

Gugta] Gurtha, *in marg.* Guytha, & Guicta, & Gurgta.

Fuin] Siun. *Gild.* Sin. *unus Cottonianus.*

Folepald] Foloroald, *Gild.* & *Cott.*

Hæc eſt &c.] *Hæc a Samuele inſulta ſunt, forte ex Chron. Sax.*

Pag. 115. Ruithina] Rudithin, *Gild.* Ruithon, & Ruoithin, *Cott. Cambd. in Cantio, Errat Nennius, qui putat Saxones nomen dediſſe inſulæ Tanet: ejus meminit Solinus.*

Regnante Martiano] Gratiano. *Gild. Cott. ſed alius Cott.* Martiano.

CCCCXLVII.] *Cott.* CCCXLVII. & *alius Cott.* CCCC.

Cap. XXX. Primum miraculum] *Horum nec Beda, nec Conſtantinus, nec Fordon meminerunt. vid. Ericum in vita S. Germani; quem hæc a Nennio ſumpſiſſe conſtat.*

Benli] Benli, Belinus, Beluni; *Higden* Beuli, & *Cott. alii legunt* Benty. *Uſſerius Antiq. Brit. pag.* 180. *Pro* Jal, *alii* Eal, *alii* & illum, *alii*, Dalreæ *legunt.*

Pag. 117. Cap. XXXIV. ipſe Ketel Durnluc] Durnlut, Durnlyt. *Gild.*

Pag. 119. Scithicam vallem] Tythicam. *Gild.* (*forte* Theticam.) *Gildas, ex quo hæc, verbis poetarum ſæpe utitur. Cottonianus legit* Scythicam, *non male: Legatos hic ex Nennio Gulielmus Malmesburienſ. miſſos agnoſcit. Et fere Nennium ſequitur.*

Cerdic Elmet] Ceretec. *Cott.* Elmet *eſt territoriolum in Weſt-riding Eborac. Cambden. De hoc Ceretico infra*

pagina

pagina 142. *Hic Samuel quærit in Cod. Bened. Cantabr. qui poterat iste Brito intelligere linguam Saxonicam?*

Angul] Oghul. Oghgul, i. e. Angul. *Gild.*

Chent] *Cotton.* Conguaraland, in noſtra autem Kent. *imo potius* Caint. *Circa prima tempora Normannorum Chent aliquando Chenith dicitur.*

Guoirangono Rege] *Gildas* Guaranggono regnante. Gorongus *dicitur G. Malmesb. Regem fuiſſe non puto; vox cuſtodem denotat, habes in Barangus, &* Cair Guarongon, *urbs præſidiaria. Interim vox hæc in Cott. ſcribitur disjunctim* Guoran Cono. *Cuno nomen eſſe dignitatis fatentur Britanni, inquit Cambdenus, & ſcribi Cono etiam in voce Conetodunus notat. Hæc ipſa vox occurrit in vita Marcwardi, 4to Sæc. Act. Bened. pag. 608. Videtur Nennii* Gorongus *idem fuiſſe, qui hodie dicitur V portuum Guardianus, Cæſare Britannias invadente quatuor fuere reges in Cantio. Multi credunt honorarios, officiarios, ſeu præſides fuiſſe. Horum primi nomen Cungetoric habet aliquid affine Guorancono.*

Mare Freſicum] Freſium *Cott.* The Frith *Cambd.*

Pag. 122. Cap. XL.] *Ranulphus Higden affirmat omnia iſtam in ſolo Galfridi Britannico libro reperiri. Non fuiſſe in eo Gilda, quem ipſe paulo ante citat, veriſimile eſt.*

Pag. 123. Cap. XLII. Electi] Gleti. *Gild.* Ellecti. *Cott.*

Gleviſing] *Varie admodum hæc dictio ſcribitur. vide Aſſerium in vita Alfredi, & librum Eccleſſiæ Landavenſis in III Vol. Monaſtici Anglicani.*

Timebat ille] *forte* illa.

Pag. 125. Cap. XLIII. Embreis Gleutic] Embreis Glentic, *in marg.* Embreis Gulethic. *Sed Cott.* Embris Gluetic.

Pag. 126. Guenneſi] Gueneri, *vel* Genneſs, *Gild. Cott.*

Cair Guorthigirn] Kaer-vortigern. *Gild.*

Guasmoric] *Hæc videntur esse Glossema. non sunt in Gilda, nec in Cottonianis Codd.*

Palme Custre] Palme castle; *Gale pag.* 127.

Cap. XLIV. Guortemir filius Guorthigirni] Vortimer filius Vortigerni. *Gild. Cott. & sic passim.*

Taneth] Thanet. *Gild. & Cott.*

Pag. 127. Cap. XLV. Derevent] *aliter* Dergwent.

Pag. 130. Cap. XLVIII. flumen Teibi] Flumen Thesibi. *Gildas.* Theribi, *Cott. Prise pag.* 124.

Pag. 131. Cap. LI. Buelt & Guortigermanum] *Id est* Guelth & Vortigernianum. *Legit* Guartheuniaun *Usserius pag.* 206. Buelt, *Ptolemæo* Bullaion, *forte* Bultaion.

Regiones Britanniæ] regiones Britannicæ gentis. *Cott. unus alius* Regès.

Cap. LII. Firmwail] *Gale pag.* 129. Termwail *habet.* Fermail *Cott.* & Guorthigirnaun. *Cott.*

Pag. 132. Theudubr] Ipse Theudrup est Rex Guelt regionis, Theudrup filius Paschent, Mab Goithon (*vel* Mac Gaidean *al.* Mac Gocan, *Cott.*) Mac Moriud. *in marg.* Goithan, Guordeant.

Mac Eldat] Maceldat, *in marg.* Merelchat. *Gild. Cott.*

Mac Eldoe] Mereldoe, *ibidem* Marmepric] Macmerit. *Gild. Cott.*

Mac Briecat] Merebietat. *Gild. Cott.* Mac-Briaicat.

Mac Pascent] Ac Mac Paschent, Mac Vortigern, Mac Vortimer Guithaut, Mac Guitolin. *Cottoniani Cod.*

Cap. LIII. Melchu] Milku dicebatur, *Cott. al.* Milchu. *Usser.* An. 431.

Primitus] *In Prospero*, Primus *utra Lectio præferenda, non constat.*

Pag. 133. in Christum] Ad Christum *Gild. Vide omnino Usserii Antiq. B. fol.* 416. 417. *Hæc ex Prosperi libro adv. Collatorem.*

Cap. LIV. ad Scotos] ad Scotos in Christum convertendos. *Cott. Sed alii legunt* Credentes. *Chron. quoddam Maidulphesburiense,*

burienſe, *cujus meminit Leylandus in collect. ſic ſcribit.* Anno D. 475. venit S. Patricius ad Hiberniam. Ille conſtituit, ut Pſalmi antiphonatim cantarentur a Choro in Chorum, nam antea Epiſtola & S. Evangelium recitabantur. *Hibernenſes igitur Scoti ad adventum Patricii fidem Chriſti erant amplexi.*

Cap. LV. Segerum Epiſcopum] Segerum ad hominem quidam mirabilem Epiſcopum ſummum ad Matheum Regem. *Hæc expendit Uſſ. Antiq. pag.* 437.

Maun] Patricius ſumpſit, quia Manimi prius vocabatur, Auſitius, Yſermus, & cæteri inferioris gradus. *Hic in marg. eſt.* Patricius in ordinatione, *& in marg. poſt* Manimi, Maun, *vel* Manuin, *al.* Manucuis. *Et in marg. poſt* Anſitius vero &c. *Gild. Rectius* Auxilius, & Iſernius. *vid. Uſſer. Antiq.*

Pag. 134. Cap. LVI. Amiſſis] *lege* omiſſis.

Onerata vero navi] Hybernicum, onerata navi, cum transmarinis mirabilibus, & ſpiritualibus perrexit ad Hyberniam, & baptizavit eos. *Gild. Cott.*

Cap. LVII. Loigere Regis] *Uſſer. Ant. pag.* 443 *&c*
Fidem Dei.] Regnum Dei. *Gild. Cott.*

Cap. LVIII. Abietoria CCCLXV.] *lego*, Abetoria. *Waræus de ſcript. Hibernicis.*

Pag. 135. Connachta] Conaita. *Gild.*

Cruachaneli] Quatheneli. *Gild.* Crua - Canelimi, Cruachan Eile, *vel* Hely, *vel* Ely. *Cott. & Uſſer. pag.* 460.

Cap. LIX. Pœnitentiam credentium] Peccatorum *Gild. deeſt Cott.*

VII. annis] Septem annis ante judicium, *Gild &*, quia delebuntur pro honore p. *Cott. in marg.* ut Terra tegetur aquis, Dominus qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, ut pro oratione Sancti Patricii crimina populi abluantur, & animæ ante judicium protegentur, *Gild.*

Pag, 137. Cap. LXI. *Quæ ſequuntur forte ſunt additiones* Nenii *vel* Samuelis *ad Gildam: vide Balæum, pag.* 72. *certe non ſunt hujus noſtri ſcriptoris. Gildam cum dixi, intelligo,*

intelligo Gildam querulum (seu Badonicum) non hunc præ manibus Gildam, seu Pseudo-Gildam. Sed vide supra pagina 179. & 92.

Pag. 138. Cap. LXII. Glem *vel* Gleni] Glein, *Gild. in marg.* Devonia, *&* Gleni. *Sed rectius* Glem *in Lincolnia, ubi Glemford nunc. Vortigernus dedit Hengisto Lincolniam; unde eum expellere certant Britones bellis sequentibus, sub Aurelio, Vortigero, & Arthuro.*

Duglas] Super flumen, *Gild.* Dug, *&* Du *fluvius Lincolniæ. alii hæc collocant in Lancastria prope Wigan, ibi Duglès fluvius.*

Linuis] Linnis, Limus, *& in marg.* Lindisey, *Gild.* Linnuis, *Cott. lego* Lind.

Bassas] *ubi nunc Baston vel Boston.*

In Sylva Calidonis] *i. e.* Cath-coit-Celidon, *in marg.* Cornubiæ, *Gild. Cott. rectius*, in Lincolnia. [vide & Ricardum Corinensem lib. I. cap. 6. §. 30.]

Gunnion] Castello Guynion, *al.* Guimer. *forte* Gainsford.

Nam Arthur] *Omnia hæc desunt in Gild. & Cott. & stant in margine Cod. Bened. Cantabrigiensis.*

Urbe Legionis] *Tres fuere urbes Legionum,* 1. *ad Uscam,* 2 *ad Deam,* 3 *Virovicum, Præsidium Warwic. Sic Joannes Rossus.*

Ribroit] Trath-treviroit, *Gild.* Arderit, *Cott. & Prise. & Chron. Walliæ Manuscr.*

Pag. 139. Cap. LXIV. Deirberneth] Yda regnavit, qui fuit filius Ebba, ipse primus in Bernicia, i. e. in Cernech Rex fuit, & Cair Effrauc, de gente Saxonum.

Junxit arcem] *Alius* struxit, *& forte*, arces, *&*, Deira-bernech.

Pag. 140. Birdei] *Cotton. alius*, Bridei, *& Usserius, & Beda, & Fordonius in Scotochron.*

Saxones Ambronem] Ambronum *Cott. vide pag.* 76. 143. [Ambronem, *ut notat Isidorus*, devoratorem *significare.*

care. nec alio ſenſu verbum illud uſurpat Gildas, nec Monumethenſis, qui etiam Saxones Ambrones vocavit. Cambd. pag. 96.]

Guerchlum Garan] vocaturque Cathlum Garran. *al.* Guethlingarran. *forte* Cath Langarran.

Kippan] *alius Cott.* Rippan. *vide omnino Florentium pag.* 688.

Pag. 141. Penda] *Hic in marg. Cott.* Eadbald filius Algund, filius Ena, filius Penda, filius Pubba. *Habet & alius Cottonianus, ſed* Algumch & Eva, *pro* Algund & Ena.

Superavit Deur Oberneich] *Si ſic; legerem*, Guir O Brinaic, ſeperavit, *legerem* Deir O Bernec.

Catguallum] *De* Cadwallone *hæc eadem narrat Chron Walliæ Manuſcr. Mox lege*, Oſwi *pro* Oſguid, *&* Liodguald, *pro* Liod Guad.

Ecgbirth Epiſcop.] *Is eſt* Ecbertus Ebor. Archiep. *A. D.* 735.

IDA.] *Ante Idam apud Northymbrianos ſubreguli ſive Duces fuerunt novem. Parebant hi regibus Cantianis. Ida primus ſe ipſum in regem evexit. Scala Chron.*

Umbri Maris] Δυμβρις κατὰ γλῶσσαν Θαλασσα. Schol. Theocriti.

Struxit] al. vixit.

Dutigirn] Dutigern *G. pag.* 132. *An* Wortigern? *an potius eſt ille* Wthigern, *cujus meminit, circa hæc tempora, Ethelwerdus? mox lege*, Tantaguen *&* Talaeſſin. [* Talieſſin ben beirdh *rectius apud Lhuyd. Archæol. pag.* 263.]

Pag. 142. Mailcunus magnus] Mailcunius *G. pag.* 132. *Eſt* Maglocunus *Gildæ* [* ſed diverſus.] Mailgo *Chron. Walliæ.*

Urbgen] *Forte intelligit* Aurelium Ambroſium.

Ryderthen] *Conjicio*, Rhyd. Erchen. Ergen *ſive* Archen *eſt Herefordenſis agri pars.*

Inſula Medcant] *Nunc*, *Lindisfarn: ibi enim Cuthbert deceſſit.*

Elmet] *Est territoriolum agri Ebor. prope Leodes. Hæc Beda tangit.*

Pag. 143. Run map Urbgen] Rimin ap urb. *al.* Rim map. urb. sed vide & Cambdenum Brit. pag. CXXXI. & Beda lib. II. cap. 14.

Catscaul] *Petrus Langtoft vocat* Huntingfeild, *legit* Catescaul *Chron. Walliæ forte* Cat gual. Erat *prope vallum Picticum.*

Catgualat] Catgualiter, *Alii.*

Giti Campi] *Al.* Guenti. *Chron. Walliæ videtur hic ponere, strages* Gai Campi; Pendæ occisio. *Aliis est* Winwetfield: *& non procul hinc fluvius* Guent, *qui nunc* Went.

Judeu] *alius legit* Nidu. Nidus *bene nota ex Antonino, &c.*

Catgabail Catguomedd] *Al.* Catguominec.

Pubba] *Al.* Pibbæ: rectius Wibbæ.

Pag. 144. Codoy] *Al.* Coeboy, & Cothin, & Cocthin. *forte* Conwey.

Beulario Presbyt.] *al.* Beulano. pag. 187.

* * * * *

Finis Lectionum variantum, quæ omitti non potuere, quamvis publice declarare non dubitem, mihi nugas ejusmodi neutiquam placere.

INDEX.

Cum Gildas pagina 62, 63. 64. & Nennius passim, argumenta capitum prolixe satis indicent, non autumo necessarium, ea heic denuo repetere. Index itaque pertinet tantum ad Ricardum Corinensem ejusque Mappam Geographicam, pag. 48. Quæ ad hanc ultimam attinent, asteriscis nominibus præfixis a ceteris distincta sunt.

A, B, C, &c. *partes Mappæ quadratas a summo deorsum denotant.*

a, b, c, &c. *partes quadratas transversum currentes.*

Nomina, quæ in Indice sunt ita comparata, ut vere legi debent, quod bene observandum, si forte per accidens, nomen in Mappa legibile non fuerit. Cura hæc, quantum spero, grata erit Lectori, & toto opere ipsi satisfactum iri confido.

A.

B.

* Bolerium

Cogibundus

D.

ad

L.

L.

M.

N.

S Præfectus

T.

U.

* Vodium

FINIS.

HAVNIÆ,
TYPIS LUDOLPHI HENRICI LILLIE,
ANNO SALUTIS M. DCC. LVIII. MENSE JANUARIO.

MENDA GRAVIORA,

Quæ, incuria atque imperitia Typothetæ, remanſerunt, et irrepſerunt, ſic emendanda.

PRæf. *lat. j. lin. ultima* Britannia. *lat. viij. lin.* 20. inſtitutis. *Pag.* 63. *l.* 7. eccleſia. *p.* 76. *l.* 12. cives. *p.* 89. *lin. ult. adde* GALE. *p.* 94. *l. penult.* Octingenteſimo. *p.* 95. *l.* 11. coacervavi. *l.* 14. traditione. *p.* 97. *l.* 13. ultimos. *p.* 99. *l.* 7. mulierem. *p.* 100. l. 6. regnavit. *p.* 102. *l.* 12. expulſi. *p.* 103. *l.* 21. Hibernenſes. *p.* 104. *l.* 4. anno quo Saxones. *p.* 105. *l.* 4. Europa. *p.* 107. *l.* 9. coegit. *p.* 109. *l.* 14. ille. *p.* 111. *l.* 13. ſucceſſio. *p.* 115. *l.* 1. *poſt Saxones adde*] *p.* 119. *l.* 1. pro. *l.* 10. Cardicſelmet. *p.* 120. *l.* 9. Invitabo. *l.* 25. violaverit. *p.* 124. *l. penult.* Draconem inſulanum. *p.* 126. *l.* 29. qua. *p.* 134. *l.* 2. paratam. *l.* 6. proſpero. *p.* 140. *l.* 5. Edlbrith. *l.* 10. Ealdric. *pro* Ealdred. *p.* 144. Britannia. *p.* 161. *l.* 26. nemine. *p.* 171. *l.* 11. impropriiſſime. *p.* 177. *l.* 11. obſervanda. *p.* 188. *l.* 15. VI.

Cætera quæ ſunt, ejusmodi eſſe credo, ut prudentem Lectorem moratura non ſint.

ADDENDA.

P. 183. *l.* 15. *poſt* CUNEGLASSUS *adde* MAGLOCUNOque tributarii. *p.* 189. *l.* 19. Achaia) *lego* Scythia.